

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ ★ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYEDE LİSANSÜSTÜ MİMARLIK ARAŞTIRMALARINDA
YER KAVRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rabia ÜNEL

Mimarlık Anabilim Dalı

Bina Bilgisi Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Rifat Gökhan KOÇYİĞİT

EKİM 2024

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ ★ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYEDE LİSANSÜSTÜ MİMARLIK ARAŞTIRMALARINDA
YER KAVRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rabia ÜNEL

Mimarlık Anabilim Dalı

Bina Bilgisi Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Rifat Gökhan KOÇYİĞİT

EKİM 2024

Rabia ÜNEL tarafından hazırlanan “TÜRKİYEDE LİSANSÜSTÜ MİMARLIK ARAŞTIRMALARINDA YER KAVRAMI” adlı bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç Dr. Rifat Gökhan KOÇYİĞİT
Tez Yöneticisi

Bu çalışma, jürimiz tarafından Mimarlık Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Rifat Gökhan KOÇYİĞİT

Üye : Prof. Dr. Gülşen GÜLMEZ

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Elifcan DUYGUN

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kurallarına uygundur.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım klavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- ücret karşılığı başka kişilere yazdırmadığımı (dikte etme dışında), uygulamalarımı yaptırmadığımı,
- ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

Rabia ÜNEL

31.10.2024

TEŞEKKÜR

Tez alıŐma konusu olarak seçtiğim yer kavramına ilgi duymamı ve farklı bir bakış açısı kazanmamı sağlayan değerli hocam Prof. Dr. Arbil ÖTKÜNÇ'e, ders döneminde ilgi alanım olan yer kavramı üzerine çalışma fırsatı veren değerli hocam Prof. Dr. Mehmet Kerem ÖZEL'e, bu tez sürecinde her zaman ilgi ve desteğini hissettiğim, bilgi ve deneyimlerini benden esirgemeyen çok değerli danıŐmanım Doç. Dr. Rifat Gökhan KOÇYİĞİT'e desteklerinden dolayı ayrı ayrı teşekkür ederim.

Son olarak, hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini her zaman hissettiğim değerli annem, babam, kardeŐlerime ve sevgili eŐime teşekkür ederim.

Rabia ÜNEL

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ŞEKİL LİSTESİ	xi
ÖZET	xiii
SUMMARY	xvi
1. GİRİŞ	19
1.1 Konu	21
1.2 Amaç	22
1.3 Kapsam	22
1.4 Yöntem	23
2. MİMARLIK KURAMINDA VE EĞİTİMİNDE YER KAVRAMI	24
2.1 Yer Kavramının Tanımı ve Yer Kavramı Üzerine Söylemler	24
2.2 Mimarlıkta Yer Kavramı	29
2.3 Mimarlık Eğitiminin Tarihsel Gelişiminde Yer Kavramı	30
2.3.1 Antik Dönemde Yer Kavramı	32
2.3.2 Eğitim Öncesi Dönemde Yer Kavramı	33
2.3.3 Eğitim Örgütlenme Döneminde Yer Kavramı	34
2.3.4 Bauhaus Eğitiminde Yer Kavramı	37
2.3.5 1960 Sonrası Dönemde Yer Kavramı	40
2.3.6 Türkiye’de Mimarlık Eğitiminin Gelişimi İçinde Yer Kavramı	41
2.4 Bölüm Sonucu	44
3. MİMARLIK ARAŞTIRMALARINDA YER KAVRAMI	45
3.1 Türkiye’deki Lisansüstü Çalışmalarda Yer Kavramı	46
3.2 Türkiye’de Yer Kavramı Üzerine Yazılan Tezlerin İncelenmesi	50
3.3 Mimarlık Araştırmalarında Lisansüstü Tezlerde Yer Kavramı	56
3.4 Bölüm Sonucu	73
4. SONUÇ	78
KAYNAKLAR	81
EKLER	91
ÖZGEÇMİŞ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 2. 2 Yer Kavramı Üzerine Söylemler	27
Şekil 2. 3 Yer Kavramı Disiplinlerarası Boyutu	28
Şekil 2. 4 Yer Çeşitleri (Arı, 2018)	34
Şekil 2. 5 Beaux Eğitim Planı (Erbil, 2009).....	36
Şekil 2. 6 Bauhaus Eğitim Planı (Erbil, 2009).....	39
Şekil 2. 7 Türkiye’de Mimarlık Eğitiminde Yer Kavramı Diyagramı.....	44
Şekil 2. 8 Mimarlık Eğitimi Kavram Haritası.....	45
Şekil 3. 1 Türkiye’deki Lisansüstü tez sayıları	47
Şekil 3. 2 Yer Kavramı Tezlerinin Yıllara Göre Sayıları.....	48
Şekil 3. 3 Yüksek Lisans Tezlerinin Yıllara Göre Sayıları.....	48
Şekil 3. 4 Doktora Tezlerinin Yıllara Göre Sayıları	49
Şekil 3. 5 Türkiye’deki Lisansüstü Tezlerin Yer Kavramı Bağlamında Konusal Dağılımı	50
Şekil 3. 6 Türkiye’deki Lisansüstü Tezler	56
Şekil 3. 7 Tez Kelime Haritası	72
Şekil 3. 8 Tez Kelime Haritası 2	73
Şekil 3. 9 1990-2000 Yılları Arası Yer Kavramının Konu ve Yöntem Dağılımı	73
Şekil 3. 10 2000-2010 Yılları Arası Yer Kavramının İçerik Dağılımı	74
Şekil 3. 11 2010-2023 Yılları Arası Yer Kavramının İçerik Dağılımı	75
Şekil 3. 12 Yıllara Göre Toplu Konu-Yöntem Grafiği	75
Şekil 3. 13 Türkiye’deki Lisansüstü Tezlerin Yer ve Yok-Yer kapsamında Dağılımı	76

TÜRKİYEDE LİSANSÜSTÜ MİMARLIK ARAŞTIRMALARINDA YER KAVRAMI

ÖZET

Bu çalışma, tarihsel süreçte Türkiye'deki mimarlık araştırmalarında yer kavramına ilişkin farklılaşan yaklaşımları incelemektedir. Çeşitli lisansüstü tezlerin incelenmesi ve yer kavramının mimarlık araştırmalarındaki konumunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın hipotezi, yer kavramının lisansüstü çalışmalarda fiziksel boyuta ek olarak giderek artan oranda kültürel ve felsefi boyutlarda da çalışmalar yapıldığıdır. Araştırmada, ayrıca lisansüstü çalışmalarda nitel yöntemlerin nicel yöntemlere göre daha fazla tercih edildiği belirlenmiştir.

Çalışmanın başlangıcında, yer kavramı üzerine mevcut söylemler incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, yer kavramı üzerine yapılan çalışmaların konu ve araştırma yöntemi bakımından ayrımının yapılması, tez kapsamında yer alan lisansüstü çalışmaların araştırma eksenini belirlemiştir. Sonrasında, mimarlık eğitim ve kültüründe "yer" fenomeni üzerine tarihsel bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Söz konusu tarihsel inceleme, Antik Dönem ile başlayarak, Lonca Düzeni gibi okul öncesi dönemlere, ardından Fransız Kraliyet Mimarlık Akademisi ve École des Beaux-Arts eğitimine ve nihayetinde Bauhaus eğitimine kadar uzanmaktadır. Bu araştırmaların altyapısı üzerine Türkiye'de lisansüstü mimarlık eğitiminin gelişimi ve bu süreçte öne çıkan mimarlık okullarının araştırma konuları incelenmiştir. Türkiye'deki lisansüstü mimarlık eğitiminde, yer kavramının çok boyutlu bir şekilde ele alındığı ve araştırmaların çeşitli yöntemleri kullandığı gözlemlenmiştir. Sonuç olarak, yer kavramı, fiziksel boyutunun yanı sıra giderek artan oranda kültürel ve felsefi boyutlarıyla ele alınmaktadır. Lisansüstü mimarlık eğitiminin sonuç ürünü olan mimarlık araştırmalarında yer kavramı Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Tez Veri Tabanı'nda kronolojik olarak irdelenmiştir. Mimarlık araştırmaları olarak çalışmanın kapsamını, Türkiye'deki lisansüstü tez çalışmaları oluşturmuştur.

Yöntem olarak, hipotezi sınamak amacıyla "Lisansüstü Araştırmaları" başlığı altında yer kavramı ile bağlantılı olarak "yer" kelimesi geçen tezler ele alınmıştır. Başlığında yer kelimesi geçen fakat yer kavramına gönderme yapmayan tezler elenmiştir. Daha sonra yer kavramının tarihsel süreç ve güncel mimarlık araştırmalarında konu ve yöntem bağlamında çözümlemesi yapılmıştır. Bu çözümleme ile birlikte yer kavramının nasıl değiştiği ve dönüştüğü incelenmiştir. İlk olarak, yer kavramının hangi yıllarda bilimsel çalışmalara ve tezlere konu olduğu belirlenmiştir. Fiziksel boyuttan toplumsal boyuta geçişteki farklılıklar araştırılmıştır. Tezlerde kullanılan yöntemler incelenmiştir. Yıllara göre yöntemsel farklılıkların oluşup oluşmadığına bakılmıştır. Tarihsel süreç boyunca yazılan tez sayısında artış veya azalış olup olmadığı incelenmiş ve mimarlık alanında yapılan toplam tezler içinde yer kavramı özelindeki tez oranı

belirlenmiştir. Mimarlık araştırmalarında 'yer'in bilgi ve tasarım problemi olarak ortaya çıkışı ve dönüşümü (tarihsel zmlleme) araştırılmıştır. Bu bağlamda Türkiye'deki lisansüstü tezleri Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Tez Veri Tabanı'nda taranarak bu tarihsel süreçte yer kavramının hangi boyutta ve hangi yöntemle ele alındığı nitel bir araştırma yöntemi ile zmlenmiştir.

Ardından lisansüstü çalışmalarında yer kavramının içeriği irdelenmiştir. Bu bağlamda Türkiye'deki mimarlık alanında yazılan doktora ve yüksek lisans tezleri araştırmanın kapsamını oluşturmuştur. 1990 ve 2000'li yıllarda farklılaşan yaklaşımları ortaya koymak asıl hedeftir. Türkiye'deki mimarlık eğitimi veren okullarda yer kavramına ilişkin lisansüstü tezler Yök Tez veri tabanı taranarak kronolojik olarak incelenmiştir. Bu bağlamda Yök Tez veri tabanı taranması sonucu öğrenilen bilgilerle mimarlık alanında ilk tez 1973 yılında yazılmıştır. Yer kavramına dair ilk lisansüstü çalışmanın bilime girişi ise 1990'lı yıllarda başlamıştır. Yer kavramının 1960'larda Norberg-Schulz'un yeniden hatırlattığı bir Antik Dönem kavramı olan "yerin ruhu"(genius logi) kavramı ile literatüre girmesine karşın 1990'larda lisansüstü çalışmalara girmesinin oldukça zaman aldığı tespit edilmiştir. 1960 sonrası tezlerin tamamına bakılarak yer kavramının konu edilişinin oranı hesaplanmış ve artış azalışlar gözlenmiştir.

1960-1990 yılları arası mimarlık alanında yazılan tez çalışmalarından hiçbiri yer kavramına değinmemiştir. 1990-2000 yılları arasında mimarlık alanında yazılan toplam tez çalışmalarının ise % 0,025'i yer kavramını konu edinirken, 2000-2010 yılları arasında bu oran % 0,028'e çıkmıştır. Ardından 2010-2023 yılları arası bu oranın % 0,022'ye veriler sonucu ortaya çıkmıştır. Toplam tez sayısı içerisinde yer kavramı zelineindeki tezlerin oranının artışı göze çarpmıştır.

Yer kavramı bağlamında toplamda Yök Tez veri tabanı tarandığında 1990'lı yıllardan günümüze kadar 36 adet tez yazılmıştır. 1990-2000 arası 3 adet yüksek lisans ve 1 adet doktora tezi olmak üzere toplamda 4 adet tez yazılırken, 2000-2010 arası 5 adet yüksek lisans ve 5 adet doktora tezi olarak toplamda 10 adet, 2010-2023 arası 21 adet yüksek lisans ve 1 adet doktora tezi olmak üzere 22 adet tez yazılmıştır.1990-2000 arası yıllarda tezlerin tamamı yer kavramı fiziksel yönden ele alırken ek olarak tarihsel kuramsal boyutta da ele alındığı gözlemlenmiştir. 2000'li yıllarda ise yer kavramı fiziksel yönüne ek olarak toplumsal, sosyolojik, kültürel, tarihsel, fenomenolojik açıdan ele alınmıştır.

Sonuç olarak, yer kavramı başlangıçta mimarlık araştırmalarında yalnızca fiziksel boyutuyla ön planda bir araştırma nesnesi iken, zamanla daha çeşitli ve çok boyutlu bir perspektiften ele alınmaya başlanmıştır. Bu bilgilere ek olarak yer kavramının tezlere konu olduğu kadar yok-yer kavramının da tezlerde büyük oranda yer kapladığı grlmştir. Ayrıca, 2000'li yıllarda yer kavramına ilişkin tez sayısındaki artış, yeni bir araştırma konusu yaratmaktadır. Bu artışın sebebi, 1981 yılında Yüksek ğretim Kurumu'nun tez yazma zorunluluğu getirmesi¹ ve niversite sayılarının artmasına istinaden akademisyen sayısındaki artıştan kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Bu artışın ardında yatan diğer bir sebep de,

¹ "Lisansüstü tezlerin elektronik ortamda toplanması, düzenlenmesi ve erişime açılmasına ilişkin yönerge" metninden bu bilgiye erişilmiştir." (Url-1).

günümüz toplumsal dinamiklerinin, çevresel kaygıların ve kültürel değişimlerin etkisi bulunmaktadır. Mimarlık pratiği, bu değişimlere yanıt vermek üzere evrim geçirmekte ve araştırmacılar, bu yeni bağlamda yer kavramını daha kapsamlı bir şekilde incelemeye yönelmektedir.

Bu çalışma, yer kavramının nasıl bir evrim geçirdiğini ve hangi boyutlarda ele alınabildiğine dair bir temel sunmaktadır. Gelecekte, yer kavramının farklı disiplinlerde ve bağlamlarda nasıl yorumlanacağına dair yapılacak araştırmalara kaynaklık etmesi amaçlanmıştır. Özellikle mimarlık eğitimindeki yer kavramının yeri ve rolü üzerine daha derinlemesine analizler yapılması gerektiği açıktır. Bu bağlamda, yer kavramının sadece mimarlık alanında değil, sosyal bilimler ve mekansal tasarım ve planlama disiplinlerinde de önemli bir araştırma konusu olmaya devam edeceği öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yer Kavramı, Mimarlık Eğitimi, Mimarlık Araştırmaları.

THE CONCEPT OF PLACE IN GRADUATE ARCHITECTURAL RESEARCH IN TURKEY

SUMMARY

This study examines the differing approaches to the concept of place in architectural research in Turkey throughout history. It aims to examine various postgraduate theses and reveal the position of the concept of place in architectural research. The hypothesis of the study is that the concept of place is increasingly studied in cultural and philosophical dimensions in addition to the physical dimension in postgraduate studies. The research also determined that qualitative methods are more preferred than quantitative methods in postgraduate studies.

At the beginning of the study, existing discourses on the concept of place were examined. As a result of this examination, distinguishing the studies on the concept of place in terms of subject and research method determined the research axis of the postgraduate studies within the scope of the thesis. Afterwards, a historical literature review was conducted on the phenomenon of "place" in architectural education and culture. The historical analysis in question begins with the Ancient Period, extends to pre-school periods such as the Guild Order, then to the French Royal Academy of Architecture and École des Beaux-Arts education, and finally to the Bauhaus education. On the basis of these researches, the development of postgraduate architectural education in Turkey and the research topics of the prominent architecture schools in this process were examined.

It has been observed that in postgraduate architectural education in Turkey, the concept of place is handled in a multidimensional way and research uses various methods. As a result, the concept of place is increasingly addressed with its cultural and philosophical dimensions, as well as its physical dimension.

The concept of place in architectural research, which is the outcome of postgraduate architectural education, has been examined chronologically in the Council of Higher Education (YÖK) Thesis Database. The scope of the study as architectural research consists of postgraduate thesis studies in Turkey. As a method, in order to test the hypothesis, theses containing the word "place" in connection with the concept of place were examined under the title of "Graduate Research". Theses that included the word place in the title but did not refer to the concept of place were eliminated. Then, the concept of place was analyzed in the context of subject and method in historical process and current architectural research. With this analysis, how the concept of place changes and transforms is examined. Firstly, it was determined in which years the concept of place was the subject of scientific studies and theses. Differences in the transition from the physical dimension to the social dimension have been investigated. The methods

used in the theses were examined. It was examined whether there were methodological differences according to years. It was examined whether there was an increase or decrease in the number of theses written throughout the historical process, and the rate of theses specific to the concept of place among the total theses written in the field of architecture was determined. In architectural research, the emergence and transformation of 'place' as a knowledge and design problem (historical analysis) has been investigated. In this context, postgraduate theses in Turkey were scanned in the Council of Higher Education (YÖK) Thesis Database and the extent to which and with what method the concept of place was handled in this historical process was analyzed with a qualitative research method.

Then, the content of the concept of place was examined in postgraduate studies. In this context, doctoral and master's theses written in the field of architecture in Turkey constitute the scope of the research. The main goal is to reveal the different approaches in the 1990s and 2000s. Postgraduate theses on the concept of place in schools providing architecture education in Turkey were examined chronologically by scanning the Yök Thesis database. In this context, the first thesis in the field of architecture was written in 1973 with the information obtained as a result of scanning the Yök Thesis database. The first postgraduate study on the concept of place entered science in the 1990s. Although the concept of place entered the literature in the 1960s with the concept of "spirit of place" (genius logi), an ancient concept that Norberg-Schulz recalled, it was determined that it took a long time for it to enter graduate studies in the 1990s. By looking at all theses after 1960, the rate of mention of the concept of place was calculated and increases and decreases were observed.

None of the theses written in the field of architecture between 1960 and 1990 touched on the concept of place. While 0.025% of the total theses written in the field of architecture between 1990-2000 dealt with the concept of place, this rate increased to 0.028% between 2000-2010. Then, data revealed that this rate decreased to 0.022% between 2010 and 2023. The increase in the proportion of theses specific to the concept of place in the total number of theses was noticeable.

When the Yök Thesis database was scanned in total in the context of the concept of place, 36 theses were written from the 1990s to the present. While a total of 4 theses were written between 1990-2000, including 3 master's and 1 doctoral thesis, between 2000-2010, a total of 10 theses were written, 5 master's and 5 doctoral theses, and between 2010-2023, 21 master's and 1 dissertations were written. 22 theses were written, including doctoral theses. It was observed that while all of the theses dealt with the concept of place from a physical perspective in the years 1990-2000, they also discussed it in a historical theoretical dimension. In the 2000s, the concept of place was discussed from social, sociological, cultural, historical and phenomenological perspectives in addition to its physical aspect.

As a result, while the concept of place was initially a prominent research object in architectural research only with its physical dimension, over time it began to be addressed from a more diverse and multidimensional perspective. In addition to this information, it has been observed that just as the concept of place is the

subject of theses, the concept of non-place also takes up a large amount of space in theses. Additionally, the increase in the number of theses on the concept of place in the 2000s creates a new research topic. The reason for this increase is thought to be due to the increase in the number of academics due to² the requirement of writing thesis by the Higher Education Council in 1981 and the increase in the number of universities. Another reason behind this increase is the impact of today's social dynamics, environmental concerns and cultural changes. Architectural practice is evolving to respond to these changes, and researchers are turning to examine the concept of place more comprehensively in this new context.

This study provides a basis for how the concept of place has evolved and at what dimensions it can be considered. It is intended to be a source of research on how the concept of place will be interpreted in different disciplines and contexts in the future. It is clear that more in-depth analysis is needed, especially on the place and role of the concept of place in architectural education. In this context, it is anticipated that the concept of place will continue to be an important research topic not only in the field of architecture but also in social sciences and spatial design and planning disciplines.

Keywords: Concept of Place, Architectural Education, Architectural Research.

² This information was accessed from the text "Directive on collecting, organizing and making accessible postgraduate theses in electronic environment". (Url-1).

1. GİRİŞ

Mimarlık araştırmalarında yer fenomeninin, tarihsel ve gncel yaklaşımlar açısından giderek çeşitlenen ve çok boyutlu bir kavram haline geldiği görülmektedir. Yer kavramı, mimarlık araştırmalarında fiziksel boyutunun yanı sıra toplumsal, sosyal, fenomenolojik, kültürel, felsefi ve diğer birçok boyutta araştırma nesnesi olarak incelenmiştir (Url-2).

Tezin amacı, tarihsel süreçte yer kavramına ilişkin söylemleri tarayarak, geçmişten günümüze mimarlık eğitimindeki yeri ve bu konudaki farklılaşan yaklaşımları incelemektir. Bu bağlamda, yer fenomeninin mimarlık eğitimindeki evrimi, nasıl yer edildiği ve günümüzde tasarım alanında bir bilgi problemi olarak nasıl ortaya çıktığı irdelenecektir. Ayrıca, lisansüstü tezlerde yer kavramının içeriği incelenerek, 1990 ve 2000’li yıllardaki farklılaşan yaklaşımlar belirlenmeye çalışılacaktır. Öncelikle, yer kavramına ilişkin söylemler taranacak ve anahtar kelimeler ayrıştırılacaktır. Ardından, sosyal bilimlerdeki bilimsel sınıflandırma yöntemi referans alınarak yer kavramı kategorize edilecek ve bu kategorize edilen veriler, tez çalışmasının son bölümünde lisansüstü tezlerde yer kavramını incelerken referans oluşturacaktır.

Ardından, mimarlık eğitimi tarihinde "yer" fenomeni konusunda literatür araştırması yapılmıştır. Türkiye’de mimarlık eğitiminin gelişimi ve tarihten günümüze önde gelen mimarlık okullarının araştırma konusu bağlamında incelenmiştir. Bu tarihsel süreç ve inceleme, Antik Dönem Vitruvius’un *"Mimarlık zerine On Kitap"* adlı eseri ile başlamış; ardından okul öncesi dönem olarak Lonca Düzeni’ne yer kavramı bağlamında bakılmış; okul örgütlenme dönemi olarak Fransız Kraliyet Mimarlık Akademisi ve École des Beaux-Arts eğitimine, sonrasında ise Bauhaus eğitimi ve günümüz mimarlık eğitiminde yer fenomeninin nasıl ve ne derece ele alındığı üzerine bir inceleme yapılmıştır. Son olarak, Türkiye’de mimarlık eğitiminde yer kavramının çok boyutlu ele alındığı gözlenmiştir. Yer fenomeninin mimarlık okullarında hangi açıdan ve doğrudan-dolaylı olarak incelendiği, kavramsal bir harita çalışmasıyla bütüncül hale getirilmiştir. Mimarlık eğitimindeki yer kavramı üzerine bilgi ve tasarım yönünden farklılaşan olgular tespit edilmiş ve açıkça tartışmaya açılmıştır.

Sonrasında, mimarlık alanında bilimsel çalışmaların ne zaman başladığı ve yer kavramı üzerine yapılan ilk bilimsel çalışmaların hangi yıllarda literatüre girdiği gibi sorulara yanıt aranmıştır. Yök Tez (2024) veri tabanı taranarak Türkiye'deki lisansüstü tezlerin yer kavramı bağlamında konu ve yöntem açısından incelenmesi yapılmıştır. Yer kavramına dair ilk lisansüstü çalışmanın bilime girişi 1990'lı yıllarda başlamıştır. Yer kavramının, 1960'larda Norberg-Schulz'un ortaya attığı "yerin ruhu" kavramı (Ötkünç, 2005) ile ortaya çıkmasına rağmen, 1990'larda bilime girmesinin oldukça geç olduğu düşünülmektedir. 1960 sonrası tezlerin tamamına bakılarak yer kavramının sayıca oranı hesaplanmış ve artış-azalışlar gözlemlenmiştir. 1960-1990 yılları arasında yazılan toplam tez çalışmalarından hiçbiri yer kavramına değinmemiştir. 1990-2000 yılları arasında yazılan tezlerin %0,025'i yer kavramına değinirken, 2000-2010 yılları arasında bu oran %0,028'e çıkmıştır. 2010-2023 yılları arasında ise bu oranın %0,022 olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Url-2). Toplam tez sayısı içerisinde yer kavramı özelindeki tezlerin oranının artışı göze çarpmıştır. Bu durum, gelecekte de yer kavramına dair tezlerin sayısının artacağına işaret etmektedir.

Yöntem olarak, lisansüstü tezlerde başlığında yer kavramı bağlamında kullanılan "yer" kelimesi geçen çalışmalar incelenmiştir. Yer kavramının değişimi ve evrimi araştırılmış, hangi yıllarda bilimsel çalışmalara konu olduğu belirlenmiştir. Lisansüstü çalışmalarda yer kavramı; fiziksel, kültürel ve felsefi boyutlarda ele alınmıştır. Ayrıca, fiziksel boyuttan toplumsal boyuta geçişteki farklılıklar, tezlerde kullanılan yöntemler ve yıllara göre yöntemsel değişiklikler incelenmiştir. Tarihsel süreçte yer kavramı ile ilgili tez sayısında artış veya azalış olup olmadığı, mimarlık alanındaki toplam tezler içindeki oranı gibi sorulara yanıt aranmaktadır. İlk olarak, mimarlık eğitiminde "yer" in bilgi ve tasarım problemi olarak ortaya çıkışı tarihsel bir çözümleme ile araştırılmıştır. İkinci olarak, lisansüstü çalışmaların yer kavramı bağlamındaki konu ve yöntemleri kategoriler halinde incelenmiş ve veriler şematik olarak sunulmuştur.

Sonuç olarak, yer kavramı, mimarlık araştırmalarında başlangıçta yalnızca fiziksel boyutuyla öne çıkarken, zamanla daha karmaşık ve çok boyutlu bir şekilde incelenmeye başlamıştır. İlk dönemlerde yer, çoğunlukla mimari yapıların konumlandırılması ve mekânsal organizasyonla sınırlı iken günümüzde, yer kavramı sosyal, kültürel, felsefi ve çevresel açılardan da ele alınmaktadır. Bu değişim,

mimarlık pratiğinin ve eğitiminin evrimine paralel olarak, yerin sadece bir fiziksel nesne olmaktan öte, insan deneyimleriyle ve toplumsal dinamiklerle bağlantılı bir kavram olarak görülmesini sağlamıştır.

Bu çalışma, yer kavramının nasıl bir evrim geçirdiğini ve hangi boyutlarda ele alınabileceğine dair bir temel sunmaktadır. Gelecekte, yer kavramının farklı disiplinlerde ve bağlamlarda nasıl yorumlanacağına dair yapılacak araştırmalara yön verecek bir referans noktası oluşturur. Özellikle mimarlık eğitimindeki yer kavramının yeri ve rolü üzerine daha derinlemesine analizler yapılması gerektiği açıktır. Bu bağlamda, yer kavramının sadece mimarlık alanında değil, sosyal bilimler ve çevresel tasarım gibi disiplinlerde de önemli bir araştırma nesnesi olmaya devam edeceği öngörülmektedir.

1.1 Konu

Mimarlık araştırmalarında yer kavramının tarihsel süreç içinde çok boyutlu bir araştırma nesnesi olarak incelendiği gözlenmiştir. Bu bağlamda, mimarlık araştırmaları olan lisansüstü tezlere tarihsel açıdan bakmak ve yer kavramının bu süreçte nasıl ve ne oranda incelendiğine açıklık getirmek amaçlanmıştır.

Bu bağlamda, Türkiye'deki yüksek lisans ve doktora tezleri konu ve yöntem açısından ele alınmıştır. Bu süreçte, lisansüstü tezlerde yer kavramı hangi açılardan ele alındı, ne oranda incelendi, hangi yıllarda bilime girdi, bu tarihsel süreçte hangi yıllar arasında yer kavramına ilişkin çalışmalar arttı ve hangi boyutlarda, hangi yöntemlerle ele alındığı gibi sorulara yanıt aranmıştır. Ayrıca, yer kavramına ilişkin söylemler incelenmiş ve bu söylemler sonucu konu ve yöntem ayrımı şematize edilmiştir.

Ardından, mimarlık eğitiminde önde gelen mimarlık okullarının yer kavramı bağlamında tarihsel olarak çözümlenmesi yapılmıştır. Bu süreçte, yer kavramının nasıl ele alındığı ve tarihsel süreçteki eksik noktaların nasıl ortaya çıktığı gözlenmiştir. Sonrasında, yer kavramının mimarlık alanına girişi ve Türkiye'deki bilimsel çalışmalar irdelenmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'deki yüksek lisans ve doktora tezleri çalışmanın kapsamını oluşturmuştur.

Yer kavramının hangi yıllarda bilimsel çalışmalara konu olduğu, fiziksel, kültürel ve felsefi boyutlarda nasıl ele alındığı, nitel ve nicel yöntemlerin hangi alanlarda

kullanıldığı gibi sorulara kapsamlı ve kronolojik olarak yanıt aramak amaçlanmıştır. Ayrıca, sosyolojik, tarihsel, fenomenolojik, deneysel ve kuramsal/mantıksal gibi yöntemlerin hangi boyutlarla aktarıldığı ve bu konuların tarihsel bazda artış ve azalış oranlarının nasıl değiştiği incelenmiştir. Yer kavramının yanı sıra, yok-yer kavramının bu tezlerdeki konumu da değerlendirilmiştir.

1.2 Amaç

Çalışmanın temel amacı, tarihsel süreçte mimarlık araştırmalarında 'yer' kavramına ilişkin farklılaşan yaklaşımları derinlemesine incelemektir. Bu bağlamda, öncelikle yer kavramına dair mevcut söylemleri analiz ederek, bu söylemler doğrultusunda yerin çeşitli boyutları kategorize edilmiştir. Ardından, antik dönemden günümüze mimarlık eğitimindeki yer kavramının izleri takip edilmiş ve bu süreçte yerin nasıl bir evrim geçirdiği irdelenmiştir.

Özellikle lisansüstünde yazılan tez çalışmalarına odaklanılarak, yer kavramının bu çalışmalara nasıl entegre edildiği, ne zaman ve hangi açılardan ele alındığı üzerinde durulacaktır. Yer kavramının bilimsel çalışmalarda hangi boyutlarda ortaya çıktığı detaylı bir şekilde araştırılacaktır.

Bu bağlamda, çalışmanın nihai amacı, tarihsel süreçten günümüze kadar mimarlık araştırmalarında yer kavramının nasıl ve ne oranda incelendiğini tartışmak ve bu tartışmalar sonucunda gelecekteki lisansüstü çalışmaların yer kavramı özelinde nasıl evrileceğine dair bir temel oluşturmaktır. Böylece, yer kavramının mimarlık pratiğinde ve eğitiminde taşıdığı önemin daha iyi anlaşılması sağlanacaktır.

1.3 Kapsam

Mimarlık araştırmalarında yer kavramının hangi boyut ve yöntemlerde ele alındığını incelemek için önce bir tarihsel hazırlık süreci gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, yer kavramı üzerine yapılan söylemler incelenmiş ve bu söylemler sonucu yerin boyutları tablo halinde kategorize edilmiştir. Ardından, antik dönemden günümüze kadar yer kavramının izleri mimarlık eğitiminde incelenmiştir. Bu tarihsel süreç ve inceleme, antik dönem, eğitim öncesi dönem olan lonca düzeni, eğitim örgütlenme dönemi olarak niteleyebileceğimiz Fransız Kraliyet Mimarlık Akademisi Eğitimi ve Ecole Des Beaux Arts Eğitimi, 1960'larda yer kavramı ile günümüz mimarlık

eğitiminde yer fenomeninin nasıl ve ne derece ele alındığı gibi alanları kapsamaktadır. Bu kısım, çalışmanın devamı için altyapı niteliğinde oluşturulmuştur.

Ardından, mimarlık araştırmalarında yer kavramı incelenmiştir. Bu bağlamda, Türkiye’deki mimarlık okullarında yazılan başlığında yer kelimesi geçen lisansüstü tezler tezin kapsamını oluşturmuştur. 1990-2000, 2000-2010 ve 2010-2023 dönemleri bağlamında yer kavramı ile ilgili veriler irdelenecektir. Türkiye’de bu kapsamda toplamda 36 tez yazılmıştır. Bu tezlerin konuları fiziksel, kültürel ve felsefi açıdan taranmıştır. Yöntemler ise nicel (deneysel, gözlemsel) ve nitel (sosyolojik, tarihsel, fenomenolojik, kuramsal/mantıksal) olarak incelenmiştir. Mimarlık araştırmalarında yer kavramı üzerine bilgi ve tasarım yönünden farklılaşan olgular tespit edilmiş ve açıkça tartışmaya açılmıştır.

1.4 Yöntem

Bu çalışmada, lisansüstü araştırmalarında yer kavramının nasıl değiştiği ve dönüştüğü incelenmiştir. Bu bağlamda lisansüstü mimarlık araştırmalarında başlığında ‘yer’ kelimesi geçen ve yer kavramı kapsamında yazılan tezler tarihsel olarak şematize edilmiştir. İlk olarak, yer kavramının hangi yıllarda bilimsel çalışmalara ve tezlere konu olduğu, lisansüstü çalışmalarda hangi boyutlarda (fiziksel, kültürel, felsefi) ele alındığı ve fiziksel boyuttan toplumsal boyuta geçiş gibi farklılıkların mevcut olup olmadığı araştırılmıştır. Ayrıca, yer kavramının tezlerde hangi yöntemler çerçevesinde çözümlendiği, yıllara göre yöntemsel farklılıkların oluşup oluşmadığı, tarihsel süreç boyunca yazılan tez sayısında artış ve azalış olup olmadığı ve mimarlık alanında yapılan toplam tezler içinde yer kavramı özelindeki tez oranının ne derece yer aldığı gibi sorulara yanıt aranmaktadır.

Araştırma, mimarlık alanındaki 'yer'in bilgi ve tasarım problemi olarak ortaya çıkışı ve dönüşümünü (tarihsel çözümleme) incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın hipotezi, yer kavramının lisansüstü tezlerde tarihsel süreç içerisinde fiziksel boyutuna ek olarak giderek artan oranda kültürel ve kuramsal boyutuyla ele alındığıdır. Bu bağlamda, nitel yöntemlerin nicel yöntemlere oranla daha fazla kullanıldığı araştırmalar sonucu ortaya çıkmıştır.

Tarihsel süreçte yer kavramına ilişkin ilk başlarda yalnızca fiziksel boyut üzerinden yaklaşılırken, bu sürecin içinde kültürel, tarihsel, toplumsal, fenomenolojik ve felsefi konuların da ele alındığı ve çalışmaların bu yöne evrildiği tespit edilmiştir. Bu

hipotezi sınamak amacıyla, yer kavramı üzerine yapılan söylemler ve mimarlık eğitiminde yer kavramı dikkate alınarak bir kavramsal altyapı oluşturulmuştur.

Araştırma, Türkiye'deki lisansüstü tezleri Yök Tez veri tabanında taranarak kronolojik bir liste oluşturmuş ve bu tarihsel süreçte yer kavramının hangi boyut ve yöntemle ele alındığını nitel bir araştırma yöntemiyle analiz etmiştir.

2. MİMARLIK KURAMINDA VE EĞİTİMİNDE YER KAVRAMI

Yer kavramının birçok alanda olduğu gibi mimarlık kültüründeki önemi de yadsınmamaktadır. Bu bağlamda yer ve mekân kavramlarının birbirine dönüşümü göze çarpmaktadır. Yer in oluşmasında insan kavramının önemi büyüktür. İnsan deneyimi ve insan ilişkilerinin karşılıklı olması sonucu o yeri yer yapan unsurlar ortaya çıkmaktadır. Asıl olan o yeri yer yapan şey in deneyimle var olduğu söylenmektedir. Mimarlık kültüründe de insansız mimarlık olmayacağı gibi, yersiz mimarlık da sağlam temellerin olmamasını gibi sorunları beraberinde getirmektedir (Usta, 2020). Yer kavramının mimarlık kültüründeki önemi insan ekseninde daha birçok öge ile öne çıkmaktadır. Mimarlık yapmanın sadece fiziksel verilerden ibaret olmadığını o yer in anlaşılması ve tanımlanması gerektiği bilinmektedir. Yeri anlarken ışık, hava, rüzgâr yönü, topoğrafya gibi fiziksel verilerin yanında o yer in geçmişte nasıl var olduğu, ne gibi izlerin bulunduğu, kültürü, toplumsal verileri, yerel değerleri, insan ilişkileri gibi birçok girdilerin bir araya gelmesiyle mimarlık oluşmaktadır. Bu girdileri ise yeri yer yapan verilerdir. Mimarlığın kültüründe yeri anlamının önemi büyüktür.

2.1 Yer Kavramının Tanımı ve Yer Kavramı Üzerine Söylemler

Türk Dil Kurumu'na göre “yer” in 14 farklı tanımı bulunmaktadır. Bu tanımlar arasında; boşluk, mahal, mekân; durum, konum, vaziyet; ülke; geçim sağlamak için çalışılan iş yeri; üzerine yapı kurulmaya elverişli arazi; ekime uygun toprak parçası; bir olayın geçtiği veya geçeceği alan; yerküre gibi anlamlar yer alır (TDK, 2005).

Tüm bu tanımların yanı sıra mekân, öznenen bağımsız düşünülemez. Özne ile birlikte farklı mekânsal karakterlere bürünerek “yer” haline gelir (Uludağ & Kaya, 2010).

Yer kavramının çok çeşitli tanımları vardır. Yukarıda da belirtildiği gibi “yer”, ülke, bölge; arazi, arsa; yaşanılan şehir, kasaba; yerküre, dünya gibi anlamlar taşımaktadır. Yer, kimi zaman sadece fiziksel boyutuyla öne çıkarken, kimi zaman ruhsal boyutlarıyla tanımlanarak farklı anlamlar kazanmıştır. Birçok sosyal bilimci ve mimar, yer kavramı ve insan coğrafyası üzerinde çalışmalar yapmış, yer/mekan kavramlarını insan bedeni, sosyal ve kültürel yapı, tarih ve coğrafya ile ilişkilendirerek çok boyutlu bir mekânsal yapı olarak tanımlamıştır (Uludağ & Kaya, 2010). Norberg Schulz, Aldo Rossi, Kevin Lynch, David Harvey ve Manfredo Tafuri gibi isimlerin çalışmaları, Heidegger’in yer üzerine okumaları ile birlikte kavramın önemli literatürünü oluşturmaktadır.

Mekânı yalnızca fiziksel olarak değil, deneyimsel pratikleri de içerecek şekilde var eden yer kavramının önemi tam olarak anlaşılammamaktadır. Bu nedenle yer kavramı uzun yıllar tartışma konusu olmuştur. Bazı tartışmalar, yeri tarihsel açıdan ele alırken, bazıları toplumsal boyutuna da değinmektedir. Ayrıca, yer kavramının oluşumunda insan ilişkilerinin önemine vurguda bulunan söylemler olduğu gibi, farklı bağlamlara odaklanarak çeşitli terimlerle yer kavramına gönderme yapan görüşler de mevcuttur. Bu tartışmalar, yer kavramının sistematik bir şekilde incelenmesi ve mimarlık eğitiminde müfredat içeriklerinin irdelenmesi açısından önem taşımaktadır.

Yer kavramı üzerine söylemlere bakacak olursak;

Moles; “*Yer, öncelikle coğrafi bir konumdur: Başka yaşam alanlarına göre konumlanır, işaretlenir, tanınır*” demiştir (Moles, 1993). Bir mekânın yer haline gelmesi için ona insan ilişkisi eklemek gerektiğini vurgulamıştır. Yerin, işlev yüklü, dolu ve somut bir mekân olduğunu; hem bir yapısı hem de insan etkinliklerinin temelinde yatan bir kimliğe sahip olduğunu söylemiştir.

Giddens ise yeri, coğrafi olarak konumlandırılmış fiziksel eylemin alanı olarak tanımlamıştır. Modernitede; zaman ve mekanın yerin özelliklerinden ayrıldığını, uzak ilişkilerin sosyal örgütler aracılığı ile kurulduğunu belirtmiştir (Giddens, 1990).

Heidegger ise; ‘mekan’ların matematiksel olarak kavranan mekanla değil, insan deneyimi yoluyla kavranan ‘yer’le varlık bulduğunu söylemiştir. ‘Yer’in inşa yoluyla başkalarınca benimseneceğini fakat algı ve deneyim yoluyla özümseceğini vurgulamıştır (Heidegger, 2001). Heidegger’de bu deneyim meselesini kara orman olarak tasvir ettiği ‘yer’de yürüyerek deneyimlemesi ile ve günün ritmini sekanslar halinde anlamasıyla ortaya çıkarmıştır. Bu yer kavramını inşa, iskan ve varlık kavramlarıyla açıklamıştır. Bu varlık, varoluş meselesinde insanların varoluşlarına yakınlıklarından bahsetmiş ve bunlara ‘şey’ adını vermiştir. Kendisinin tanımladığı bir diğer kavram ise; toprak, gök, ölümlüler ve tanrısallar dörtlüsüdür. Bu dörtlünün bir araya gelmesiyle birlikte, insanların çevrelerindeki ‘şey’lere daha yakın olacağından söz etmiştir. Bu çevresindeki ‘şey’lerin de ancak deneyimle anlaşılabilirliğini vurgulamıştır (Sharr, 2007).

Norberg Schulz ise; yeri “*Genius Loci*” (yerin ruhu) kavramı üzerinden tanımlamıştır ve anlam, kimlik, tarih kavramlarıyla ilişkilendirmiştir. Daha önce görmediği Prag, Khantoum, Roma şehirlerine giderek ‘tek defaya özgü deneyim’i, yeri anlamak ve anlamlandırmak açısından değerli bulmuştur (Schulz, 1979).

Mimarlığın amacının ‘varoluşsal zemin’ sağlamak olduğunu dile getirmiştir. ‘Yerin ruhu’ ya da yerin insan algısına bağlı atmosferi bu bağlamda yeniden yorumlanması gerektiğini vurgulamıştır (Schulz, 1979).

Kevin Lynch ise; kişinin yön tayininde belirleyici olan öğelerin, algısal ilişkilerinin bir bileşimi olarak ‘çevresel imaj’ kavramını ortaya atmıştır. Bu çevresel imajların farklılık göstererek insanlara belli bir yere ait oldukları duygusunu verdiğini söylemiştir (Lynch, 1960).

Juhanni Pallasma ise; mimarlığın iletişim gücünü kaybettiğini vurguluyor. Formlar kendi başlarına hiçbir anlam ifade etmediğini, formları anlamlı hale getiren şeyin bunların insan zihninde birbirleriyle ilişkisiyle oluşan imajlar olduğunu savunmuştur. Mimarlık deneyimleme biçimimizin bellek, imgelem, bilinçaltı ile ilişkili olduğunu vurgulamıştır (Koçyiğit, 2007).

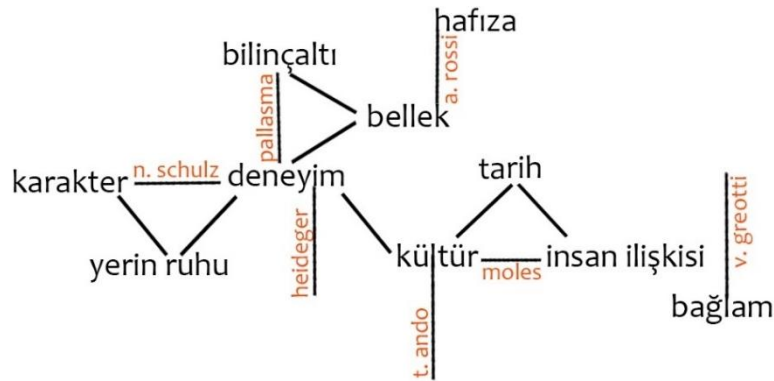
Vittorio Gregotti ise; Heidegger’den yola çıkarak; yer (place) ve yerin ruhu (genius loci) kavramlarını yorumluyor. Mimarlığın kökenini, yer meydana getirmek amacıyla bir taşın zemin üzerinde konumlandırılmasına dayandırmıştır (Gregotti, 1985).

“Tarihin ruhunun elle tutulur hale geldiği yer, etrafımızı saran yapı çevredir. Bu yalnızca tarihin anlam ve derinliklerinin görünür hale gelmesi değil, aynı zamanda strüktürel olarak vücut bulmasıdır. Çevre, kendi tarihinin izlerinden oluşur. Eğer coğrafya, tarihin imlerinin somutlaştırılması ve bir form üzerine dökülmesi demekse mimari proje, formun dönüştürülmesi yoluyla oluşan çevresel bağlama dikkat çekmek ile yükümlüdür.” (Gregotti, 1985).

Aldo Rossi ise; “artifact” kavramına (insan elinden çıkma şeylere) vurgu yapmış ve bunların kentle ya da yakın çevresiyle içinde bulunduğu bağlama “locus” (yer) kavramıyla dikkat çekmiştir. Artifaktları ve bunların birbirleriyle ilişkilerinin var ettiği locus’u, kentin en temel gerçekliği olarak ifade etmiştir. Bu gerçeklik belli bir zamandaki anlamını ve işlevini aşar, zamanın aşındırıcı etkisine karşı kolektif belleği uyararak kalıcı olanı belirler (Rossi, 2006).

Tadao Ando ise; mimarlığın doğaya karşı bir mücadele olarak değil ondan anlam bularak gelişebilecek bir etkinlik olduğunun altını çizmiştir. Kültürün önemini vurgulamıştır (Ando, 1991).

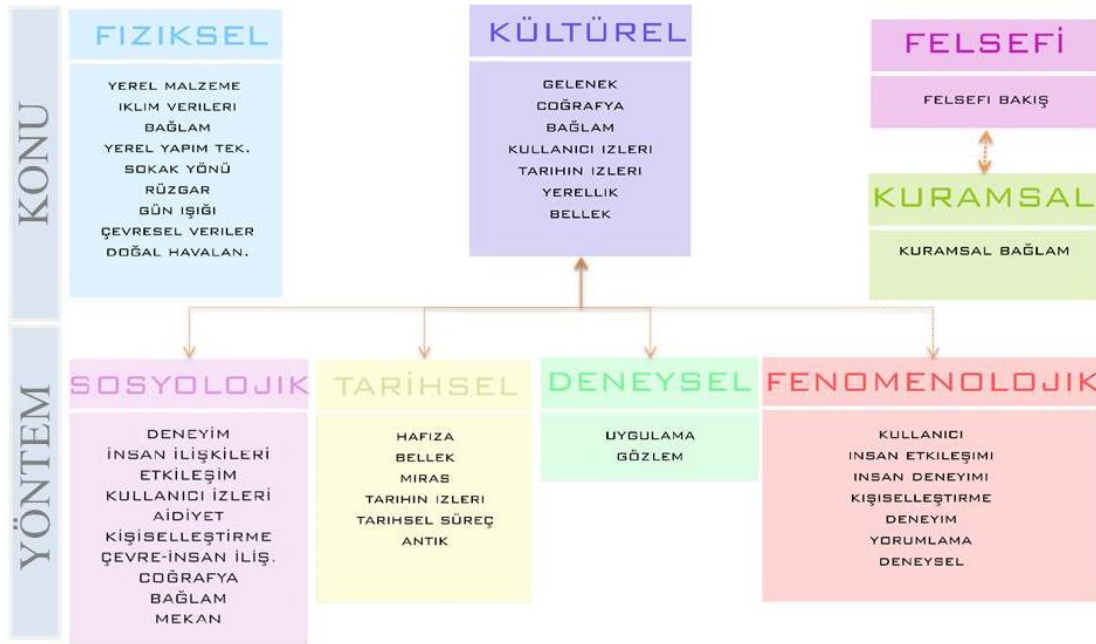
Manfredo Tafuri ise; mekân ve yer’e ilişkin söylemlerin, yalnızca doğa ve kültür bağlamında değil aynı zamanda sosyoekonomik ve politik bağlamda da geliştirildiğini vurgulamıştır. Yer in kültürü değil, olay in kültürüne değ inmiştir. Olay in kültürünün, yeniden üretilemez mimari ürünler sunduğ una vurgu yapmıştır (Tafuri, 1980).

Şekil 2.1 Yer Kavramı Üzerine Söylemler

Söylemlere bakıldığında yer kavramının çok boyutlu ele alındığını söylemek mümkündür. Bunları parametrelere dökerek olursak;

- Hafıza/ Bellek.
- Yerin Ruhü.
- Tarih/ Tarihin İzleri.
- Deneyim.
- Kültür/Gelenek.
- Aidiyet.
- Bağlam.
- Coğrafya.
- Kullanıcı İzleri/ Kişiselleştirme.
- Yerel Malzeme.
- Yerel Yapım Teknikleri.
- İklim Verileri.
- Gün Işığı.
- Doğal Havalandırma.

Şekil 2. 2 Yer Kavramı Disiplinlerarası Boyutu

Yukarıdaki parametreler üzerine yer kavramının veri sunduğunu, önem kazandığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda bu sınıflandırma okumalar sonucu ortaya çıkarken bilimsel sınıflandırma metotları da referans alınmıştır. Bilimlerin sınıflandırılması konusu özellikle bilim felsefesinde önemli bir yer tutar. Bilim sınıflandırmaları doğa bilimleri, formel bilimler ve sosyal bilimler tarzında yapılır

(Tutar, 2018). Doğa bilimlerinin konuları; varlık, evren, doğa, insan, doğadaki temel ilişkiler, bu ilişki süreçlerini açıklayan yasalardır. Sosyal bilimler ise konusu insan ve özellikle kültür olan bilimlerdir. Formel bilimler ise konusunu doğadan almayan, insan zihninin üretimlerini sembollerle ifade eden, matematik ve mantık gibi bilimleri kapsar (Tutar, 2018).

Bu bağlamda yer kavramına ait fiziksel veriler bu sosyal bilimlerdeki sınıflandırma metodlarına göre kategorize edilmiştir. Doğa bilimleri inceleme alanı fiziksel yönüne girerken, sosyal bilimleri inceleme alanı kültürel, formel bilimlerin inceleme alanı felsefi olarak bu tez kapsamında yeniden ele alınmış ve tablo halinde kategorize edilmiştir (Şekil 2.3). Bu bilimleri alt inceleme alanları ise yöntem bağlamında ele alınmıştır. Bu kategorize edilen tablo bize araştırmanın asıl noktası olan lisansüstü tezleri bu bağlamda incelememize yardımcı olmuştur.

Bu konu üzerine söylemlerin bazıları ‘yer’in deneyimle var olabileceğini söylerken bazıları yerin iklim verileri, çevre koşulları, yerel yapım teknikleri, bağlam gibi fiziksel verilerle var olduğunu dile getirmiştir. Bazı söylemler yeri tarihin izleri, bellek ve hafıza dahilinde tarihsel açıdan ele aldıklarını gösterirken, bazıları insan ilişkileri, insan deneyimi, etkileşimi, çevre ve insan ilişkileri ile toplumsal yanına da değinmiştir. Bazı söylemler yer kavramının oluşumunda insan ilişkilerinin öneminden bahsederken, bazılarının bağlam üzerine odaklandıklarını, farklı terimlerle yer kavramına doğrudan gönderme yaptıklarını söylemek mümkündür. Bu şekilde birçok tartışma söz konusudur. Bu parametreler bize yer kavramının fiziksel, sosyolojik, tarihsel, toplumsal, kültürel, felsefi, fenomenolojik, kültürel gibi birçok açıdan ele alındığını göstermektedir. Bu ve bunun gibi birçok söylem mevcuttur. Amaç bu söylemleri inceleyip yer kavramına sistematik bir bakış açısı getirerek, mimarlık araştırmalarında da yer kavramına bu sistematik üzerinden bakmayı sağlamaktır.

2.2 Mimarlıkta Yer Kavramı

Mimarlık özünde bir eyleme, tasarlamaya ve tasarlanana inşa etmeye yönelik olduğu için mimarlığın en özgün ve ayırıcı özelliği olarak gösterilen mekân kavramı çok boyutludur. Mekânın anlamı ancak belirli ilişkiler sistemi içerisinde kurulur ve bireyin içinde bulunduğu sosyal yapıdan bağımsız olamaz. Sosyal mekân karmaşık, heterojen, belki de süreksiz; ancak her durumda fiziksel mekândan farklı özelliklere

sahiptir. Sosyal ve coğrafi mekânı incelemeden sosyal süreci, sosyal süreci bilmeden de mimari ve kentsel mekânı anlamamız mümkün değildir. Dolayısıyla mimarlığın özü ve özgünlüğü zaman, mekân ve yaşam üzerine kuruludur (Uludağ & Kaya, 2010). Mimarlık ile yer arasındaki ilişkiyi Norberg Schulz (1979) “Yer, yapısal arayışımızın başlangıç ve bitiş noktasıdır” sözüyle ifade etmiştir. Schulz’a göre “Mimarlık yerin ruhunu görselleştirme çabasıdır” (Schulz, 1979). Yer in ruhunu ise, karakter ve mekân kavramlarına bağlı olarak analiz edilen bir olgu olduğunu vurgulamıştır.

Mimarlıkta yer kavramı tasarımı biçimlendiren ve tasarıma yön veren en önemli faktörlerden birisidir. Yer in referansları tasarımın anlamını, mekânsal oluşumunu, çevre ile ilişkisini, sosyal ve kültürel yapı üzerindeki etkisini ve gündelik hayatı dönüştürme biçimini belirlemektedir. Aynı zamanda yer, mimarın özgüleşmesine olanak veren bir faktör olması açısından da son derece önemlidir.

2.3 Mimarlık Eğitiminin Tarihsel Gelişiminde Yer Kavramı

Mimarlık kuramında³ yer kavramının bilinçli bir şekilde ele alınışı, tasarımla ilişkisi gibi değerlendirmeler 1960’lerden sonra yer almaya başlamıştır (Koçyiğit, 2007).

İlk olarak antik çağlarda ve sonrasında mimarlık usta çırak ilişkisi (Erbil, 2009) bağlamında deneyimle öğrenilen bir mesleki edinim olarak görülmüştür. Bu dönemlerde mesleki edinim amacı güdüldüğü için doğrudan yer kavramıyla ilişkiye rastlanılmamıştır. Fakat antik dönemde birkaç yer izine dolaylı olarak rastlanmıştır. Günümüze kadar yapılmış bazı çalışmalar⁴, mimarlığın antik çağdan günümüze gelişimini inceleyebildiğimiz Türkçe’ye “*Mimarlık Üzerine On Kitap*” olarak çevrilen Vitruvius’ un “De Architectura” adlı kitabının bu döneme referans olduğu üzerinedir (Minez, 2013), (Erbil, 2009). Bu bağlamda mimarlık üzerine on kitap adlı kitap incelendiğinde yer kavramı bağlamında fiziksel verilere⁵ rastlanmıştır.

³ Bu bölümde, mimarlık eğitiminin tarihsel sürecinde ve günümüzdeki mimarlık eğitiminde yer kavramının nasıl ele alındığı, hangi dönemde ve hangi ekolde başladığı, ne derece ele alındığı ve hangi dönemden sonra artmaya başladığı ele alınmıştır. Bu dönemselsel incelemede yer kavramının hangi boyutta kullanıldığı; felsefe, sosyoloji, coğrafya, antropoloji ve diğer sosyal bilimlerde de konunun farklı ele alış biçimleri incelenmiştir. Böylelikle yere dair fiziksel ve kavramsal yönlerin bir bütün oluşturduğu görülmüştür. Günümüzde ise mimarlık eğitimi sürecinde alınan dersler göz önünde bulundurularak yer kavramının etki alanı araştırılmıştır.

⁵ Bölüm 2.3.1. de detaylı bir şekilde kitabın içeriğine yer verilmiştir.

Sonrasında Norberg Schulz “genius loci” (yerin ruhu) kavramını ortaya atmıştır. Genius loci bir yerin koruyucusuna, koruyucu ruhuna işaret ettiği söylenmiştir (Howett, 1993). Antik Roma Dönemi’ne ait bu önerme, her varlığın kendine özgü bir derinliğinin olduğunu ve bu derinliğin imgelenebilirliğini savunmuştur. Koruyucu ruh yaşamları boyunca insanlara ve yerlere eşlik eder, hayat verir ve hatta karakterlerini belirler (Schulz, 1979).

Antik Roma inancına göre bağımsız her varlığın kendine has bir özü, koruyucu ruhu vardır. Bu ruh, insanların ve yerlerin doğumlarından ölümlerine kadar karakterlerini ve niteliklerini tayin etmektedir. Hatta tanrıların bile böyle bir “genius”a sahip olduğunun düşünülmesi Antik Roma’da bu yaklaşımın ne kadar temel bir gerçekliği belirttiğini ortaya koymaktadır. Louis Kahn’a göre bu ruh, bir şeyin ne olduğu ve ne olmak istediğini ifade etmiştir (Wurman, 1990).

Ardından modernleşme süreci yerin mimarlık kuramının bir parçası olabileceği potansiyeli göz ardı edilmiştir. Yerin mimarlık kuramına girişi 1960’ların İtalya’sında ortaya çıkmıştır. Tarihin en fazla okunduğu yer olan Venedik’te “locus”un varlığı ve “yerin ruhu” inkâr edilemez bir gerçekliktir. La Tendenza olarak da bilinen düşünce okulu içinde Vittorio Gregotti “çevrenin, sosyolojik, ekolojik, yönlendirici öğeleri zihinlerimizde kendi kalıpları içine hapsedilmemeli, mimarlığın materyali haline gelmeli” diyerek mimarlığın yerin dönüştürülmesi sürecinden başka bir şey olmadığını anlatmaya çalışmıştır (Gregotti, 1985).

Bu tarihsel süreç içinde mimarlık özünde bir eyleme, tasarlamaya ve inşa etmeye yönelik olduğu için mimarlığın en özgün özelliği olarak gösterilen mekan kavramının çok boyutlu olmasıdır. Mekânın anlamı bireyin içinde bulunduğu sosyal yapıdan ayrı düşünülemez. “Sosyal mekan karmaşık, heterojen, belki de süreksizdir.” Sosyal ve coğrafi mekanı incelemeyen sosyal süreci, sosyal süreci bilmeden de mimari ve kentsel mekanı anlamamız mümkün değildir. Dolayısıyla mimarlığın özü zaman, mekan ve yaşam üzerine kuruludur (Uludağ & Kaya, 2010).

Mimarın eğitimi, klasik dönem boyunca da (Rönesans’ tan aydınlanma çağına dek), büyük ölçüde Vitruvius ilkelerine dayalı olarak ve sayılı birkaç okul dışında ortaçağ lonca sisteminin bir devamı biçiminde sürdü. Rönesans’la birlikte sanatçının giderek Lonca düzeninden kopuşu, eğitimin yine usta-çırak ilişkisi içinde, ama bağımsız atölyelerde de yer almasını görüyoruz (Erbil, 2009). Bu anlayışın ilk 30 ürünleri;

Almanya’da Bauhaus (1919), aynı yıllarda Rusya’da Konstrüktivist’ in okulu Vkhutemas (1920) mimarlık okullarıdır. Ecole des Beaux-Arts geleneğinden Bauhaus geleneğine geçiş, klasik-akademik tasarım anlayışından modern tasarım anlayışına geçiş anlamını taşımaktadır (Erbil, 2009).

Bu tarihsel süreç içinde akademilerin kurulmasından günümüze kadar geçen süre zarfında farklı yönlerde değişiklik göstermiş olan mimarlık eğitimi tarihi, genel olarak üç dönemde incelenmektedir. Bunlardan ilki, mimarlık okullarının olmadığı, eğitimin lonca düzeni şeklinde ve kuşaktan kuşağa aktarıldığı bir dönemi kapsamaktadır. İkinci dönemde; mimarlık eğitimi okullarda yapılmaya başlanmıştır. Bu dönemde okullarda verilen eğitim daha çok uygulamadan uzak kuramsal ağırlıklı olmuştur. Uygulamaya ilişkin bilgiler ise, okul dışında mimarların atölyelerinde edinilmektedir. Üçüncü dönemde ise, uygulama okulla bütünleştirilmiş ve bu amaçla atölye düzeni mimarlık eğitiminin bir parçası haline getirilmiştir (Erbil, 2009).

Bu bağlamda sırası ile ilk olarak lonca düzeni, ardından ikincisi mimarlık eğitiminde ilk kez kurumsal temellerinin atıldığı, sanayi gelişimi ile yaşam biçimi; yeni teknikler, yeni malzemeler, yeni teknolojiler, yeni bir mimarlık anlayışını getiren 1671 yılında Fransa’ da kurulan Kraliyet Akademisi, üçüncü ve dördüncü olarak klasik tasarım anlayışından modern tasarım anlayışına geçişin okunduğu Ecole Des Beaux Arts ve Bauhaus eğitimlerinde yer kavramını nasıl ele aldıklarına bakılacaktır.

Ardından Türkiye’de ve günümüzde mimarlık eğitim sürecinde yer kavramının etki alanı ve konumu incelenecektir.

2.3.1 Antik Dönemde Yer Kavramı

Mimarlığın antik çağdan günümüze gelişimini inceleyebildiğimiz Türkçe’ ye “*Mimarlık Üzerine On Kitap*” olarak çevrilen Vitruvius’ un “*De Architectura*” adlı kitabının bu döneme referans olduğu üzerinedir (Minez, 2013), (Erbil, 2009).

Mimarlık eğitimi, Rönesans’tan Aydınlanma Çağı’na kadar Vitruvius’un *De Architecture* adlı kitabında belirtilen ilkeler doğrultusunda ve lonca sistemine bağlı olarak yürütülmüştür. Bu eser sayesinde mimarlar okuyarak artık şantiyede uygulama yapabilmıştır. Vitruvius;

“Ne yetenek olmadan eğitim ne de eğitim olmadan yetenekle kusursuz bir sanatçı yetişemez. Mimar eğitilmeli, kalemi güçlü olmalı, geometri öğrenimi

görmeli, iyi tarih bilmeli, filozofları iyi izlemeli, müzikten anlamalı, biraz tıp bilgisi bulunmalı, hukukçuların düşüncelerini bilmeli, yıldızbilim ve göklerin kuramı ile tanışıklığı olmalıdır.” (Vitruvius, 1993)

diyerek yazdığı kitabın kapsamından ve bir mimarın eğitimi için ne denli önemli olduğunu vurgulamıştır (Erbil, 2009) (Minez, 2013).

Bu eserde mimarın eğitiminin nasıl olması gerektiği, mimarlığın temel ilkeleri neler olduğu, mimarlığın bölümlerinin nelerden oluşması gerektiği gibi temel konuları içermektedir (Vitruvius, 1993). Bunun yanı sıra yer kavramına ilişkin bir kentin arazisi nasıl olmalı derken o arazinin yer ile doğrudan bağlantılı iklim verilerini, hava koşullarını, arazinin yapısını, kent duvarlarını, ara sokakları, rüzgarın yönünü, duvarın konumunu o kentin arazisini anlamak için etkenler olarak sıralamaktadır.

2.3.2 Eğitim Öncesi Dönemde Yer Kavramı

Usta-çırak ilişkisinin (Erbil, 2009) olduğu bu düzende mimarlık daha çok mesleki edinimler olarak görülmüştür. Yapma pratikleri üzerine kurulmuştur. Bu bağlamda yer kavramına doğrudan bir gönderme söz konusu olmamıştır.

Fakat günümüze kadar yapılmış bazı çalışmalar, “Mimarlık Üzerine On Kitap” olarak çevrilen Vitruvius’ un “De Architectura” adlı kitabının bu döneme referans olduğu üzerinedir (Minez, 2013), (Erbil, 2009).

Fakat lonca düzeni daha çok mimarlığı meslek edinimi olarak gördüğü için ve deneyimlerin üst nesillerden aktarıldığı bir dönemi kapsadığı için doğrudan bir fiziksel boyutunun izleri görülmemiştir. Fakat o dönemde usta çırak ilişkisi bağlamında mimarlık mesleki edinim amaçlı yapılmış ve doğrudan yer kavramına ilişkin bir kurama rastlanmamıştır.

Yine bu lonca düzeni kapsamında yapım pratikleri incelendiğinde ‘sembolleşmiş yer’ olgusuna rastlanmıştır.

Birçok kültürdeki inanç sistemleri insanları, yerlerin ruhu hakkında konuşmaya teşvik etmiştir. Modern laik toplumlar doğanın ya da ölümlerin ruhlarına inanmamayı öğretir, fakat bunun kalıntıları insanların mezarlıklara, özellikle ulusal öneme sahip olanlara karşı davranışlarında görmek mümkündür. Bu mezarlıklar, kalıntılar ya da kutsal saydıkları herhangi bir boşluk ise zamanla anıtsal boyuta gelmiş ve sembolleşmiş yerleri ortaya çıkarmıştır. Bu sembolleşmiş yerler daha çok imaj

bırakma özelliği yüksek yer, kutsal yer, formal bahçe, anıt, anıtsal yapı, halk meydanı, ideal şehir gibi yerler çoğunlukla kutsal sayılmış ve sembolleşmiş yer olarak adlandırılmıştır. Bu sembolleşmiş yer dışında kalan yerlere ise araştırmalar sonucu fark edilmeyen yer olarak adlandırıldığı bilinmektedir. Bu yerler ise imaj bırakma özelliği düşük yerler, parklar, evler, eczaneler, Pazar yerleri, kasabalar mahalleler ve cadde köşeleri de bu sembolleşmiş yer dışında kalan fark edilmeyen yerler olarak anılmaktadır (Arı, 2018).

Sembolleşmiş yer	Fark edilmeyen yer
imaj bırakma özelliği yüksek	imaj bırakma özelliği düşük
kutsal yer	park
formal bahçe	ev, eczane, taverna
anıt	cadde köşesi, mahalle
anıtsal yapı	pazar yeri
halk meydanı	kasaba
ideal şehir	

Şekil 2. 3 Yer Çeşitleri (Arı, 2018)

2.3.3 Eğitim Örgütlenme Döneminde Yer Kavramı

Bu bölüm kapsamında okul örgütlenme dönemi sürecine ilişkin Fransız Kraliyet Akademisi Eğitimi ve Ecole de Beaux Art Eğitiminde yer kavramı incelenmiştir. Fransız Kraliyet Mimarlık Akademisi Eğitiminde Yer Kavramına bakarsak, Fransız Kraliyet Mimarlık Akademisi'nin kurulmasıyla birlikte mimarın eğitimindeki ilk köklü değişiklik gerçekleşmiştir (Balamir, 1985). Mimarlık eğitimin ilk kez bilim, sanat ve zanaat eğitimlerinden bağımsız olarak kurumsallaştığı bir akademi'dir. Rönesans bilim ve sanat akademilerinin modeli üzerine kurulup, zanaat ilişkisinde usta çırak ilişkisini korumuş ve mimarın geleneksel eğitim pratiğinden kopuşuna da gönderme yapmaktadır (Balamir, 1985). Bu sistemde, mevcut eğitim sistemi kuramsal temellere dayandırılmaktadır. Okul ortamında; öğrenciler zorunlu dersler ve konferanslarla kuramsal eğitim almakta, okul dışında ise akademisyenin ya da başka bir deyişle ustanın bürosunda tasarım çalışmalarını yapmaktadırlar (Durmuş, 2010).

Fransız Kraliyet Mimarlık Akademisi'nin ⁶ kurulması, geleneksel anlamdaki eğitim ve pratiğin birbirinden ayrıldığı bir dönüm noktası niteliğini taşımaktadır. Akademide verilen eğitimde, lonca ve atölyelere alternatif bir sistem önerilmekte ve artık mimar adayları, şantiye yerine okula devam etmektedirler. F. Blondel, akademinin kuruluşundaki temel amacı “mimarlığı kötü süslemelerden kurtarmak” şeklinde ifade etmektedir (Erbil, 2009).

Teorik derslerin ⁷ içeriğinde aritmetik, geometri, mekanik, mimarlık kuramı, askeri mimariden oluşması yer kavramı bağlamında incelendiğinde doğrudan ya da dolaylı yoldan bir değinme gözlenmemektedir. Sadece teorik ders (Durmuş, 2010) verilen bu akademide tasarım etkinliklerinin olmaması da yer kavramıyla ilişki olmamasında etkindir. Tasarımlar okul dışında ya da proje yarışmalarıyla yapılmıştır (Durmuş, 2010). Tez kapsamında yer kavramına ilişkin müfredat içeriği bakımından örtük inceleme sonucu yer kavramına değinilmediği gözlenmiştir.

Ecole Des Beaux Arts Eğitiminde Yer Kavramına bakarsak, 1648 yılında kurulmuş olan Kraliyet Resim ve Heykel Akademisi, 1793 yılında Fransız Kraliyet Mimarlık Akademisi ile birleşerek Ecole des Beaux Arts ⁸olarak eğitim vermeye başlamıştır.

⁶ Fransız Akademisi, kendi gelişimi içinde yalnızca Fransız kültürü ve politik yaşamını etkilememiş, aynı zamanda ikinci dünya savaşının sonrasına uzanan “güzel sanatlar eğitimi standartları”nın da oluşmasına öncülük etmiştir. Bu düzende her üyenin kendi çizgisini belirleyen “atelyeler”i vardır. Bu atelyelere Grand Prix adı verilmektedir ve her yıl yapılan yarışmalar aracılığı ile bu stüdyoların tanıtımı yapılmakta, başarıları ile saygınlıkları kanıtlanmaktadır. Ancak bu durum daha sonraki zamanlarda bazı organizasyon bozuklukları ve olumsuz söylentilerin de önüne geçememiştir. Bu olumsuzlukların devamında Akademi 1789 Fransız Devrimi ile kapatılmıştır (Cıravoğlu, 2001). Fransız İhtilali sırasında kapatılan okul, altı yıl sonra 1795'te Güzel Sanatlar Akademisi adı altında tekrar açılmış ve eğitim vermeye devam etmiştir. (Balamir, 1985)

⁷ Teorik derslerin içeriği aritmetik, geometri, mekanik, mimarlık kuramı, askeri mimari ve perspektiften oluşmaktadır. Lonca ve atölyelere alternatif olarak gelen akademi, hüküm süren geleneğe üstünlüğünü şu noktalarda gösteriyordu: Klasik mimarlığın tartışılmaz değerleri, eğitimin kuramsal bir temele oturuşu ve bir kamu hizmeti olarak, isteyen herkese açık oluşu. Bu arada, atölye sistemi korunuyor, ancak eğitime formel süreçler getirilerek mecburi dersler, konferanslar düzenleniyordu. Akademi'nin ikinci bir eğitime ihtiyaç duymasıyla 1720 yılında aylık proje yarışmaları açılmaya başlanmıştır. Devriminden itibaren çeşitli yönetsel ve akademik sürtüşmelere, reformlara sahne olan okul, bir yandan mühendislik dalında rakip gelişmeler, diğer yandan Romantik Akımın etkileri karşısında daha fazla duramayarak, kendini yenilemek zorunda kalmıştır. (Minez, 2013)

⁸ Beaux- arts dönemindeki tasarlama eğitimi, geçmiş dönemlerin önde gelen eserlerinde belirlenen kuralların uygulanmasına, oran, ritim, armoni, ölçek gibi oldukça anlaşılabilir kavramlara dayanmıştır. Tipik bir Beaux-Arts programı incelendiğinde, atölyeler ve sınıflar olmak üzere iki grup ders dikkat çekmiştir. Gerçekte bir üçüncü grup da aylık ve yıllık yarışmalar olup, okulun rekabete ve kişisel inisiyatife dayalı eğitim sistemini yansıtmıştır. (Balamir, 1985)

Okul, mimarlık eğitiminde devlet kontrolündeki açık eğitim sistemine geçişin ilk köklü örneğidir (Erbil, 2009).

Tablo 1. Beaux Arts Eğitim Planı - 19. Yüzyıl) [11]
(Table 1. Beaux Arts Curriculum - 19th Century [11])

PRATİK EĞİTİM	Zanaat Eğitimi						
	Taş Heykel Atölyesi	Ahşap Doğrama Atölyesi	Metal Metal Atölyesi	Kil Seramik Atölyesi	Cam Vitray Atölyesi	Renk Duvar Boyama Atölyesi	Tekstil Dokuma Atölyesi
	Malzeme ve Araç Eğitimi						
	Kesin Hesap, İhale, Maliyet Analizi						
FORMEL EĞİTİM	Biçim Sorunları						
	Gözlem		Takdim		Kompozisyon		
	Doğa Çalışması		Uzay Geometri		Mekan Kuramı		
	Malzeme Çalışması		Yapı Teknikleri		Renk Kuramı		
			Teknik Resim		Tasarım Kuramı		
			Maket				

Şekil 2. 4 Beaux Eğitim Planı (Erbil, 2009)

Ecole des Beaux-Arts' daki eskiz ve proje geliştirme çalışmaları ise öncelikle program verilmektedir. Söz konusu tasarımın nasıl olması gerektiği hakkında tartışılır. Örneğin, kütüphane gibi binalarda tek girişli çözümler aranması gibi. Ardından eskize plan ile başlanır. İlk olarak programın⁹ en önemli elemanı olan mekân ele alınır. Paftanın en üstüne bu mekân yerleştirilir ve alt hiyerarşi bu mekâna göre kurulur. Ardından yine bu mekândan alınan kesitler ve bu mekândan alınan görünüşler çizilir. Ek olarak bu mekânın manzarasının her zaman açık bırakılması önem taşımaktadır (Carlian, 1979).

Bu açıdan müfredat incelendiğinde eskiz eğitimini verirken mekân kavramına verilen önem göze çarpmaktadır. Programdan başlayıp son aşamaya kadar ve kesit görünüşler dahil mekân kavramının net okunması yaşamdan kopuk olmayan tasarımlar ortaya çıkarmaktadır. Yaşam ve insan ilişkileri ile mekânı kompakt düşünmek ve bunu tasarıma yansıtmak önem söz konusudur. Mekân kavramına ek

⁹ Fransız Kraliyet Mimarlık Akademisi'nin devamı niteliğini taşıyan okulda, mimarlığın diğer sanat dallarıyla bütünleştirilmesi ilkesi benimsenmiş ve Rönesans'tan itibaren süregelen mimar, ressam ve heykeltıraşların birlikteliği sağlanmıştır. Ayrıca eğitim programında yenilikler yapılarak, kimya, arkeoloji, hukuk, maliye, idare gibi derslerin okulun bünyesinde yer alması sağlanmıştır. Eğitim, konferans şeklindeki dersler ve atölyelerin bir arada sürdürüleceği bir sistemle yürütülmüştür. Konferanslar bilim, perspektif, yapım, mimarlık tarihi ve mimarlık kuramı gibi konuları kapsamaktadır. Bugünkü anlamda stüdyoya en yakın eğitim biçimi, Ecole des Beaux Arts atölyelerindedir. Atölyelerde öğrencilere ilk önce klasik çizim teknikleri öğretilmekte, sonrasında ise mimarlık tarihi, mimarlık kuramı, yapım ve perspektiften oluşan teorik dersler programa dahil edilmektedir (Minez, 2013).

olarak yer kavramı da bu insan ilişkileri ile yakından ilgilidir. Müfredat bağlamından yer kavramından doğrudan söz edilmemiştir. Mimarlık tarihi ve mimarlık kuramı gibi dersler kuramsal açıdan önem arz etmektedir. Buna ek olarak tasarım kuramı, renk kuramı, yapım teknikleri, malzeme çalışması, doğal malzeme kullanımına, doğa çalışması, gözlem dersleri yeri anlamaya ve anlamlandırmaya yönelik önem taşıyan derslerdir. Fakat doğrudan bir yer kavramına gönderme yapılmamıştır.

Ecole des Beaux Arts, 20. yüzyılın ilk yarısında iki boyutlu ve simetrik kompozisyon anlayışı, tarihten alınan motiflerle süslenen cepheleri, suluboya cephe-kesit resimleri ve aristokratik tutumu nedeniyle çok sayıda eleştiriye maruz kalmıştır. Ancak uygulama alanındaki eleştirilen yönlerine rağmen, esnek eğitim programı ve rekabeti teşvik etme özellikleri başarılı bulunmaktadır (Balamir, 1995).

2.3.4 Bauhaus Eğitiminde Yer Kavramı

Bauhaus¹⁰, 1919'da ünlü Alman mimar Walter Gropius tarafından, Weimar Güzel Sanatlar Akademisi (Weimar Academy of Fine Arts) ile Weimar Uygulamalı Sanatlar Okulu'nun birleştirilmesiyle kurulan bir tasarım enstitüsüdür. Bauhaus'ta, teori ve pratik veya tasarlanma ve imal edilme aşamaları bölünmez bir bütün olarak ele alınmaktadır (Hasol, 2002).

Alışılmış sanat anlayışının dışına çıkmayı hedefleyerek güzel sanatları bünyesinde birleştirme düşüncesiyle hareket eden bu okulun kuruluş manifestosunda: "(...) Öz olarak sanatçı, zanaatkârın yücelmesidir. Öyle ölçsüz ve sınırsız bir zanaatkârlar loncası oluşturmalıyız ki, sanatçı ile zanaatkârlar arasındaki ayrılık ortadan kalksın... Sanatçı aşama yapmış bir zanaatkârdır (...) Her sanatçının esas olan kendi sanatında

¹⁰ 1789 Fransız Devrimi ile Ecole des Beaux Arts'da reformlar olmaya başlamıştır. Modernist Hareketin yaygınlaşmasıyla birlikte okul giderek önemini kaybetmiştir. Mühendislik alanındaki gelişmelere paralel olarak, demir, beton gibi yeni yapı malzemelerinin kullanılması ve bu malzemelerle köprü, fuar alanı, istasyon yapıları gibi yeni yapı türlerinin inşa edilmesi, mühendislik eğilimli bir okul olan Ecole Polytechnic'in ortaya çıkmasını sağlamıştır. Ecole Polytechnic ve Ecole des Beaux Arts'ın eğilimleri arasında önemli bir farklılık bulunmaktadır. Bu farklılık, tasarım ve yapım arasında kopukluk oluşmasına yol açmıştır. Bu dönemde; toplumda ağırlıklı olarak bir sanatkar görünümüne sahip olan mimarların yerini büyük ölçüde mühendisler almışlardır.

Aynı dönemde mühendislik alanındaki gelişmelere bir tepki veya bir karşı duruş olarak Ruskin ve Morris tarafından sanayileşmeye karşı el sanatlarını yücelten bir yaklaşım olan Arts and Crafts söylemi ortaya atılmıştır. Bir yanda bütün bu gelişmeler olurken, 1. Dünya Savaşı öncesinde kurulan Alman Werkbund ve savaş sonrasında kurulan Bauhaus tarafından "sanat ve sanayinin sentezi" sloganıyla bir başka yeni eğilim tarihte yerini almıştır (Balamir, 1985).

usta olmasıdır. Yaratıcı tasarımın ilk kaynağı bu özelliktir." vurgusu yapılmıştır (Yamaçlı, 1999) (Hasol, 2002).

Temel birlik fikri ulusun endüstrileşme çizgisine katkı oluşturması mantığıyla mimari yaratıcılığın tüm alanlarını içine alan Bauhaus, Almanca building, house, ev inşa etme/ev yapımı anlamına gelen Alman tasarım okulunun kurulmasında etkin olmuştur. Burada başlangıç için temel gereksinimin karşılanacağı ilk anahtar kelime "sıfırdan başlamak"tır (Yamaçlı, 1999).

Eğitim biçimleri ¹¹ve mimara yükledikleri rol farklı olmakla birlikte, Bauhaus ile Beaux-Arts arasında bazı ortak yönlerden söz edilebilir. Bunlardan birincisi Bauhaus' un, Beaux-Arts' da olduğu gibi, tasarım eğitimini bir davranış geliştirme süreci olarak görmesi, ikincisi ise ister mimarın kendisinde olsun, isterse doğada aransın, evrensel doğruların varlığını kabul edişidir. Bauhaus'da, davranış geliştirme belki iyi kalem kullanmanın ve klasik elemanları iyi kompoze edebilmenin ötesinde akıl ve bedeni, düşünce ile duyumları bütünleşik olarak kullanmak da demektir. Bauhaus' da ustanın yol gösterici bir rahip ya da dini bir lider gibi kabul edildiği görülmektedir (Naylor, 1985).

Bauhaus' taki eğitimin Beaux-Arts modelinden en büyük farkının, öğrenciyi her tür koşullardan kurtarıp, yaratıcılığını, hayal gücünü, bireysel ifade olanaklarını ön plana çıkarmak olduğu söylenebilir (Balamir, 1985). Çizim yeteneğinin yaratıcılık için ön koşul olmadığı varsayımına bugün karşı çıkılmakta; tarih bilmeninse, hayal gücünü sınırlamak değil, tasarımcının imge repertuarını zenginleştirerek tasarım problemlerini daha kolay çözmesine yardımcı olmak gibi bir rolü olduğu egemendir (Balamir, 1985).

¹¹ Bauhaus eğitim programı, atölyelerde yapılan el sanatları eğitimi ve sınıflarda yapılan formel eğitim olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Akademi'de olduğu gibi Hazırlık Eğitimi (6 ay), Teknik Eğitim (3 yıl) ve Strüktür Eğitimi (süre limiti yok) olmak üzere üç aşamalı bir eğitim öngörülmektedir. İkinci aşamadan sonra öğrencilere uzmanlık sertifikası verilmektedir. Sertifikayı alan öğrenciler isteğe bağlı olarak Bauhaus Araştırma Bölümü'nde deneysel-kuramsal bir eğitim veya şantiyelerde yapı pratiği eğitimi alma hakkına sahiptirler. (Balamir, 1985)

Tablo 2. Bauhaus Eğitim Planı (19. Yüzyıl) [14]
(Table 2. Bauhaus Curriculum - 19th Century [14])

ATÖLYELER	Mimari Tasarım/Kompozisyon				
	• Düzen ve Detay	• Analitik ve Proje	• Eskiz Problemi	• Arkeoloji Projesi	
SINIFLAR	Çizim-Model				
	• Serbest El Çizim	• Bezeme	• Antik Figür	• Model Rolyef	
	Matematik Trigonometri Analitik Geometri Mekanik	Uzay Geometri Gölge Dönen Yüzeyle Konik Kesitler Perspektif	Stereotomi Taş Kesimi Ahşap Çerçeve	Yapı Bilgisi Taş Konstrüksiyon Ahşap Konstrüksiyon Demir Konstrüksiyon Uygulama Projesi Jeoloji Fizik Kimya	Kuram-Tarih Antik Ortaçağ Modern

Şekil 2. 5 Bauhaus Eğitim Planı (Erbil, 2009)

Bauhaus¹², un kurucularından Walter Gropius, Ecole des Beaux Arts'da verilen eğitimi pratikten kopuk, kuramsal ve sanat ağırlıklı olarak değerlendirmiş, eğitimde “yaparak öğrenme” yönteminin önemine değinmiştir. Bauhaus'ta, Beaux Arts'daki eğitimden farklı bir yaklaşım olarak; ağırlıklı olarak verilen çizim teknikleri ve tarih dersleri yerine, öğrencilerin tasarım sorunlarını çözmeye yönelik bir yaklaşım biçimi benimsenmiştir (Balamir, 1985).

Bauhaus' un mimarlık söylemine kazandırdığı önemli bir nokta, üç boyutta algılamanın mimarlar için asal olduğu idi. Akademinin iki boyutlu kompozisyon anlayışına karşılık, Bauhaus üç boyutlu kompozisyonlara ve “mekân” kavramına ağırlık tanıdı. Ancak bu, mimarlığın gerçek mekânsal öğelerinden çok, nokta, çizgi, yüzey, hacim gibi öğelerin bir araya gelmesinden oluşan, soyut bir kompozisyon

¹² Ecole des Beaux-Arts' dan çok farklı bir eğitim anlayışını Bauhaus' ta bulmak mümkündür. Çok kısa ömürlü olmakla birlikte (1919-1924 Weimar, 1925-1933 Dessau), yirminci yüzyılın bu okulu mimarlık eğitiminde derin izler bırakmıştır. Bauhaus' un mimarlık eğitimi alanına getirdiği en önemli ve etkili yenilik, temel tasarım eğitimini içeren “vorkurs” uygulaması olmuştur. Öğrencinin ilk altı aylık eğitimini oluşturan bu uygulama, Bauhaus' un tasarım eğitimi anlayışını da tanıtıcı niteliktedir. Geçmiş mimari ürünlerden yola çıkarak mimarın evrensel ilkelerinin yaratıcısı olduğunu öne süren Ecole des Beaux-Arts' ın tersine, Bauhaus, evrensel olanı insanın dışında, doğanın kendisinde aramaktadır. Buna bağlı olarak da ilk altı aylık “vorkurs” eğitimi, öğrencileri şartlanmışlıklardan kurtarıp özgürleştirme amacına yöneliktir.

Altı aylık “vorkurs” eğitimi ile çıraklık dönemini tamamlayan öğrenci, üç yıllık kalfalık eğitimi için ikinci kademeye devam etmektedir. Burada bir usta zanaatkar ile bir sanatçının ortaklaşa yürütücülüğünde ahşap, metal, dokuma, renk, cam, çamur, taş atölyelerinde çalışılmaktadır. Zanaatın öğretilebilir, sanatın ise öğretilmez olduğu anlayışına dayalı olarak sanat eğitimi zanaat eğitimiyle birleştirilmiş, stilistik içeriğin yerine endüstriyel ve teknolojik olan son kademesini ise iki yıllık ustalık deneyimi oluşturmaktadır. Burada, öğrenciler bir ustanın atölyesinde mimarlık ve inşaat alanında eğitilmektedir (Balamir, 1985).

anlayışı idi. Zamanla Bauhaus'ta verilen eğitim, tarihi dikkate almayan tutumu, monoton cepheleri, “asimetrik denge” ile kurulan plan şemaları, toplumsal idealizmi, sabit süreli bir eğitim programına sahip olması ve deneysel tasarım anlayışı gibi gerekçelerle eleştirilmiştir (Balamir, 1985).

Daha sonraki paradigmalara, soyut mekan ilişkileri yerine gerçek ilişkilerinden kaynaklanan yer(place) kavramı yerleşecektir (Balamir, 1985). Fakat Bauhaus eğitiminde de doğrudan yer kavramına rastlanılmamıştır.

Bauhaus etkisinin azalmasını, kabaca 60'lı yıllar olarak tarihleyebiliriz. Değişim, mimarlık okullarını pek çok alanda etkiledi. Bir kere, mimarın yeterlik alanı olağanüstü bir genişleme kaydetti. Daha sonraları modern mimarlığın klasikleri hala ön sıraları tutarken, alternatif yaklaşımlar tırmanışa geçmiştir. Eğitim programlarında Sistemler Yaklaşımı, Sibernetik, Yöneylem Araştırması, Semiotik gibi derslerin yer aldığı, yöre mimarlığının yüceltildiği, katılımcı yaklaşımların denediği, ütopyik kentlerin tasarlandığı, Ekoloji, Politika, Toplum ve Davranış Bilimlerinin tasarım stüdyosuna girdiği, oldukça hareketli bir dönemin yaşandığı gözlenebiliyor (Minez, 2013).

Bauhaus eğitim programına yer kavramı bağlamında bakıldığında doğrudan yer kavramına rastlamak mümkündür. Müfredat içeriği bakımından tarih, antik, modern, ortaçağ, kuram gibi derslerin tarihi anlamanın yanı sıra tarihi anlayan bir öğrencinin tasarım problemini çözmesinde etkili olacağı vurgulanmıştır. Ardından müfredat içeriğinde yer alan ahşap, taş, malzeme, yapı bilgisi, konstrüksiyon, uygulama gibi dersler fiziksel açıdan malzemeye bakış açısını, kullanım pratiklerini öğreten bir ders içeriğidir. Bu açıdan bakıldığında yer kavramı ile dolaylı olarak bağ kurulsa da doğrudan bir veriye rastlanılmamıştır.

2.3.5 1960 Sonrası Dönemde Yer Kavramı

Yer kavramının ortaya çıkışı, 20. Yüzyılda kuramcılar mimari ürün ve yer arasındaki ilişkiyi irdelemek amacı ile yer kavramını gündeme getirmiş ve çeşitli tanımlar yapmasıyla ortaya çıkarmışlardır. Bu alanda yaptığı çalışmalarla bilinen Norberg Schulz, yerin analitik ve bilimsel kalıplar üzerinden açıklanamayacağını söylemiş ve fenomenolojik metotla ‘yerin ruhunu’ ortaya koymayı amaçlamıştır. Heidegger'in mimari üzerine geliştirdiği düşüncelere dayalı çalışmasında, Norberg Schulz mimarlığı ‘yerin ruhunun görünür hale getirilmesi’ ve mimarın görevinin de

‘anamlı yerler yaratmak olarak tanımlamıştır. Norberg Schulz, ‘Genius Loci’ adlı kitabında yerin ruhunun kavranmasını sağlayacak üç önemli değerin ‘anlam, kimlik ve tarih’ olduğunu söylemiştir (Schulz, 1979).

Yerin bu kavrayışına işaret eden bir kuramsallaştırma 1960’ların İtalya’sında ortaya çıkmıştır (Koçyiğit, 2007). Tarihin en fazla duyumsandığı yerde, Venedik’te “locus”un varlığı ve “yerin ruhu” inkâr edilemez bir gerçekliktir.

2.3.6 Türkiye’de Mimarlık Eğitiminin Gelişimi İçinde Yer Kavramı

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması ile ülkede hızlı bir yeniden yapılandırma süreci başlamıştır (Durmuş, 2010).

1923–1940 Yılları Arasında Mimarlık Eğitiminin¹³ ilki 1928 yılında, Hendese-i Mülkiye Mektebi’nin Mühendis Mektebi adını alması ve mimarlığın ilk üç yıl sonunda seçilen bir uzmanlık alanı olmasıdır. Bu aşama, ilerdeki mimarlık

¹³ 1960-1970li dönemde de mevcut mimarlık okullarındaki eğitim programlarına yenilikler getirilmiştir. Gittikçe artan yükseköğretim talebi karşısında, 1965 yılında Özel Okullar Yasası çıkarılmış, 44 özel yüksek okul arasında, mimarlık okulları da yer almıştır. 1971’de Mimarlar Odası’nın uğraşları sonucu, Anayasa Mahkemesi kararı ile bu okullarla ilgili maddeler iptal edilmiştir. 1969 yılında da 1184 sayılı yasa ile Devlet Mühendislik Mimarlık Akademilerine dönüştürülen yüksek okullara, devletleştirilen özel okullar bağlanmıştır (Durmuş, 2010).

1970–1980 Yılları Arasında Mimarlık Eğitimi Bu yıllarda yüksek eğitim kurumları sayısının artışı, 1975 yılında 12 tane mimarlık eğitimi veren kurumun ortaya çıkışına neden olmuştur.

1980–1990 Yılları Arasında Mimarlık Eğitiminde Akademiler 1981’de 2547 sayılı Yükseköğretim Kurulu Yasası’nın kabulü ile üniversite haline dönüştürülmüştür. Yüksek Okullar, bu üniversitelere bağlanarak onların bünyesinde eritilmiş ve mimarlık okullarının sayısı 7’ye düşmüştür, fakat 1985 yılında bu sayı yeni mimarlık fakültelerinin açılması ile tekrar 12’ye yükselmiştir.

1990–1991 öğretim yılı başında, mimarlık fakültelerinin sayısı 12 iken, 1994–1995 öğretim yılında 16’ya çıkmıştır. Aynı dönemde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)’de bulunan 4 mimarlık fakültesi de mimarlık eğitimine katılmıştır. (Mimarlık Ve Eğitim Forum 1) 2005 yılındaki ÖSYM kılavuzuna göre Türkiye’de 22 devlet üniversitesi ve 7 vakıf üniversitesi, KKTC’de 5 vakıf üniversitesinde toplam 34 mimarlık bölümü bulunmaktadır (Durmuş, 2010).

Günümüzde mimarlık eğitimi, diğer disiplinlerin eğitim şekline göre büyük farklılıklar taşıyan özel bir alandır. Öğrencilerin ortaöğretimde elde ettiği kazanımları mimarlık eğitimi için yetersizdir. Mesleğe yönelmede nüfus patlaması ve kötü eğitim politikalarının da katkısıyla rastlantının rolü büyüktür. Bu yüzden de mesleğe adaptasyon süreci genelde uzundur. Yakın ilişkide bulunulan ülkelerdeki mimarlık eğitimindeki çoğulcu yapılanma ve kurumlar arasındaki sağlıklı farklılaşma günümüz Türkiye’inde de az da olsa hissedilmektedir. Türkiye’deki mimarlık eğitiminde genellikle tek taraflı bir bilgi aktarımı söz konusudur, yani öğretim vardır, eğitim sınırlıdır. Yakın gelecekte küreselleşmenin de etkisiyle Türkiye’de yüksek öğrenim sisteminde köklü değişikliklerin olması beklenir bir sonuçtur. Mimarlık mesleği de teknolojidten yararlanan ekonomiyi takip eden, siyasi olaylardan etkilenen bir meslektir. Bu yüzden mimarlık mesleği ve eğitimi küreselleşmeden etkilenmektedir (Durmuş, 2010).

Günümüzde ise Türkiye’de 104’ü devlet olmak üzere toplam 166 üniversite ve yedi vakıf meslek yüksekokulu bulunmaktadır. 166 üniversitenin 122’sinde mimarlık bölümü vardır. Bu bölümlerden 87 tanesi 2013-2014 eğitim yılı üniversite sınavlarında ÖSYM kataloğuna girerek öğrenci kabul etmiştir. Kısacası, kurulmuş bölümlerin % 71’i faal durumdadır. Geri kalan %29’luk dilim içerisindeki bölümlerden bazılarında kadro atanmış olup, bazıları henüz kadro oluşturma aşamasındadır (Levi, 2015).

fakültesinin ilk adımı olmuştur. 1930'a kadar, 1. Ulusal Mimarlık Akımının ilkelerine göre eğitimini sürdüren Sanayi-i Nefise Mektebi 1927'de Güzel Sanatlar Akademisi adını almıştır. Bu dönemde mimarlık, bilim ve teknolojiye dayandırılan bir meslek haline gelmiştir. 1930'ların sonlarına doğru 2. Ulusal Mimarlık Akımı, mimarlık eğitimine hakim olmuştur (Durmuş, 2010).

İstanbul Teknik Okul 'da 1942 yılında, mimarlık bölümü kurulmuştur. Bu bölüm, Yıldız Üniversitesi Mimarlık Bölümü' nün çekirdeğini oluşturmuştur. Aynı yıllar, Yüksek Mühendis Okulu'nun gelişim yılları olmuştur. İTÜ'ne dönüşen Yüksek Mühendis Mektebi'ndeki Mimarlık Fakültesi, mimarlık alanındaki çalışmalar için uygun bir ortam yaratmıştır (Durmuş, 2010).

1950'li yıllarda bu dönem, yeni arayışlar dönemidir. 1956 yılında İngilizce eğitim yapan ODTÜ kurulmuş ve bu okul, Amerikan modelini almıştır. Bu dönemde, değişik okullarda izlenen eğitim modelleri, mimarlık eğitiminde lisans ve lisansüstü olarak iki seviyede programlanmıştır. Bir diğer yenilik 1954 yılında çıkarılan 6235 sayılı Türk mühendis ve mimarlığın yasası ile MO kurulmuştur. Yasa MO' na şu görevleri vermektedir.

- Mimarların ortak ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki çalışmalarını kolaylaştırmak
- Mesleğin genel çıkarlara uygun olarak gelişimini sağlamak
- Mimarların birbirleriyle ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü hâkim kılmak, mesleki disiplini sağlamak
- Meslek ve meslek çıkarlarıyla ilgili konulara da resmi makamlarla işbirliği yaparak yardım ve önerilerde bulunmak
- Meslekle ilgili bütün mevzuatı, normları, şartnameleri incelemek, bunlar hakkında görüş ve düşünceleri ilgililere bildirmek MO'nın bugünkü durumuna bakacak olursak, 21 ilde şubesi, 79 kentte temsilciliği, 145 kentte oda temsilcisi bulunmaktadır. Genel yönetim merkezi Ankara'dadır (Durmuş, 2010).

Türkiye'de ekol olarak mimarlık alanında önde gelen, en az 50 yıllık geçmişi olan ve kurumsal alt yapıları belirgin okullardan Mimar Sinan Güzel Sanatlar üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi olmak üzere 6 okulun mimarlık geçmişi incelenmiştir. Lisans ve lisansüstü olarak mimarlık

bölgümleri ne zaman açıldığı ve bu okulların ders içeriklerinde yer kavramına ilişkin doğrudan ya da dolaylı dersin mevcut olup olmadığı müfredatlarında incelenmiştir.

Araştırma kapsamında incelenecek ilk okul Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'dir. Okulun lisans eğitiminde mimarlık bölümü 1882 yılında açılmıştır. Üniversitenin köklü geçmişı ve mimarlık alanındaki önemi, Türkiye'nin önde gelen eğitim kurumlarından biri olmasını sağlamıştır. Lisansüstü mimarlık programı, 1975 yılında açılmıştır (Url-3).

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nin lisans ve lisansüstü müfredatı incelendiğinde lisansüstü bina bilgisi programında "Mimarlıkta Yer Kavramı" ¹⁴ dersi yer almaktadır (Ek A), (Url-4).

Araştırma kapsamında incelenecek ikinci okul İstanbul Teknik Üniversitesi'dir. Lisans düzeyinde mimarlık bölümü 1884 yılında kurulmuştur. Lisansüstü mimarlık programı ise 1940 yılında açılmıştır (Url-5).

Okulun lisans ve lisanüstü müfredatına bakıldığında yer kavramı üzerine ders görülmemiştir. Mekan ve malzeme odaklı derslerin yoğunluğu gözlenmiştir (Url-6).

Araştırma kapsamında incelenecek üçüncü okul Orta Doğu Teknik Üniversitesi'dir. Mimarlık Bölümü, 1956 yılında açılmıştır. Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde (ODTÜ) lisansüstü mimarlık programı ise 1988-89 yılında açılmıştır (Url-7). Bu program, mimarlık alanında derinlemesine araştırma ve eğitim fırsatları sunmaktadır.

Okulun müfredatına bakıldığında yer kavramına ilişkin ders görülmemektedir. Yer kavramı haricinde kültürel miras, malzeme odaklı dersler görülmüştür (Url-8).

Araştırma kapsamında incelenecek dördüncü okul Yıldız Teknik Üniversitesi'dir. Mimarlık Bölümü, 1942-43 yılında kurulmuştur. Lisansüstü mimarlık programı ise 1959-60 yılında açılmıştır (Url-9).

Ders müfredatına bakıldığında yer kavramı üzerine ders görülmemiştir (Url-10).

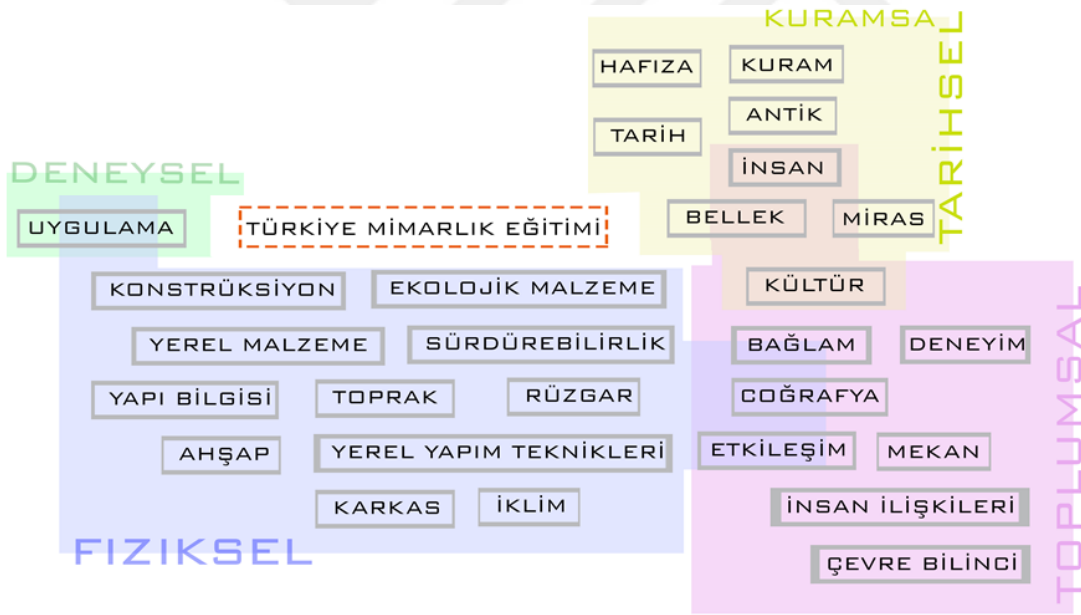
Araştırma kapsamında incelenecek beşinci okul Karadeniz Teknik Üniversitesi'dir. Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde (KTÜ) Mimarlık Bölümü, 1968 yılında kurulmuştur. Lisansüstü mimarlık programı ise 1982 yılında açılmıştır. Bu program, mimarlık alanında derinlemesine araştırma ve eğitim imkanı sunmaktadır (Url-11).

¹⁴ <https://msgsu.edu.tr/wp-content/uploads/2022/02/Bina-Bilgisi-Yuksek-Lisans.pdf>

Ders müfredatına bakıldığında yer kavramı üzerine ders görülmemiştir. Daha çok tarihi, kenti okumak ve restorasyon odaklı derslerin yoğunluğu görülmüştür. Bu derslerin içeriğinde de yer kavramına rastlanmamıştır (Url-12).

Araştırma kapsamında incelenecek altıncı okul Dokuz Eylül Üniversitesi'dir. Dokuz Eylül Üniversitesi'nde Mimarlık Bölümü, 1992 yılında açılmıştır. Lisansüstü mimarlık programı ise 1994-95 yılında açılmıştır(Url-13). Ders müfredatına bakıldığında yer kavramı üzerine ders görülmemiştir. Yer kavramı yerine miras, koruma malzeme odaklı dersler görülmüştür (Url-14).

Yukarıda incelemiş olduğum okulların mimarlık lisans ve lisansüstü müfredatlarında doğrudan yer kavramı üzerine ders görülmemektedir. Sadece Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Lisansüstü programında mevcuttur. fakat müfredatlar incelendiğinde derslerin yere dair, yeri anlamaya ve anlamlandırmaya yönelik fiziksel, toplumsal, tarihsel, kültürel, sosyolojik gibi birçok veri sunduğunu söylemek mümkündür.

Şekil 2. 6 Türkiye'de Mimarlık Eğitiminde Yer Kavramı Diyagramı

2.4 Bölüm Sonucu

Tarihsel süreçte mimarlık eğitiminde yer kavramının çok boyutlu olarak ele alınmıştır. Antik dönemde Vitruvius'un *Mimarlık Üzerine On Kitap* adlı eserinde yer

Bu bölümün kapsamını Türkiye'deki mimarlık alanında yapılan ve yer kavramı üzerine yazılmış olan lisansüstü tezleri oluşturmuştur. Bu bağlamda ilk olarak mimarlık alanına lisansüstü tez ne zaman bilime girdi, ardından Türkiye'de ilk hangi yıllarda mimarlık alanında bilimsel çalışmalar başladı, yer kavramının bu çalışmalar arasındaki yer neredeydi ve hangi yıllarda bilime girdi, son olarak ise Türkiye'de yer kavramı üzerine yazılan tezlerin hangi yıllarda, hangi boyutta ve yöntemde ele alındığı gibi sorulara yanıt bulunmuştur.

3.1 Türkiye'deki Lisansüstü Çalışmalarda Yer Kavramı

Günümüz mimarlık araştırmalarında lisansüstü çalışmalar özelinde yer kavramının ne boyutta ve hangi yöntemlerle incelendiğini anlamak üzere bir tarama yapılmıştır. Buna göre Türkiye'de Mimarlık alanında bir kavram olarak “yer” konusunda lisansüstü çalışmalar giderek artmaktadır. Ek olarak farklı alanlardan da yer kavramına ilişkin çalışmalara rastlamak mümkündür.

Türkiye'de Yök Tez verileri tarandığında, mimarlık alanında 1970'li yıllarda yapılmaya başlanan lisansüstü tez çalışmalarının sayısı 1980 yılına gelindiğinde 16'ya ulaşmıştır (Url-2). 1990'lı yıllarda bu oran artış göstermiştir. Bu bağlamda yer kavramına ilişkin ilk lisansüstü çalışmaları ise 1990'lı yıllarda görülmeye başlanmıştır. Yer kavramının literatürde 1960'lı yıllarda görülmeye başlandığı göz önünde bulundurulduğunda konunun Türkiye'de Mimarlık lisansüstü çalışmalarda görülmeye başlanması oldukça zaman almıştır. Yer kavramının 1960'larda ortaya çıkmasından ötürü 1960 ve sonrası için Türkiye'de yazılmış tezlerin tamamının sayısal veri olarak incelemesi yapılmıştır (Url-2). Bu tez oranlarında yer kavramı içerikli tezlerin hangi yıllarda ve hangi oranda lisansüstü çalışmalarda yer aldığı grafiksel olarak ortaya çıkarılmıştır.

Yök Tez (2024) veri tabanı tarandığında Türkiye'de mimarlık alanında 1960-1990 yılları arası toplamda 260 tane tez¹⁵ bulunmaktadır. Bunlardan 187 tanesi yüksek lisans, 73 tanesi doktora tezidir. Bu yıllar arasında yer kavramını konu alan herhangi bir tez bulunmamaktadır (Url-2).

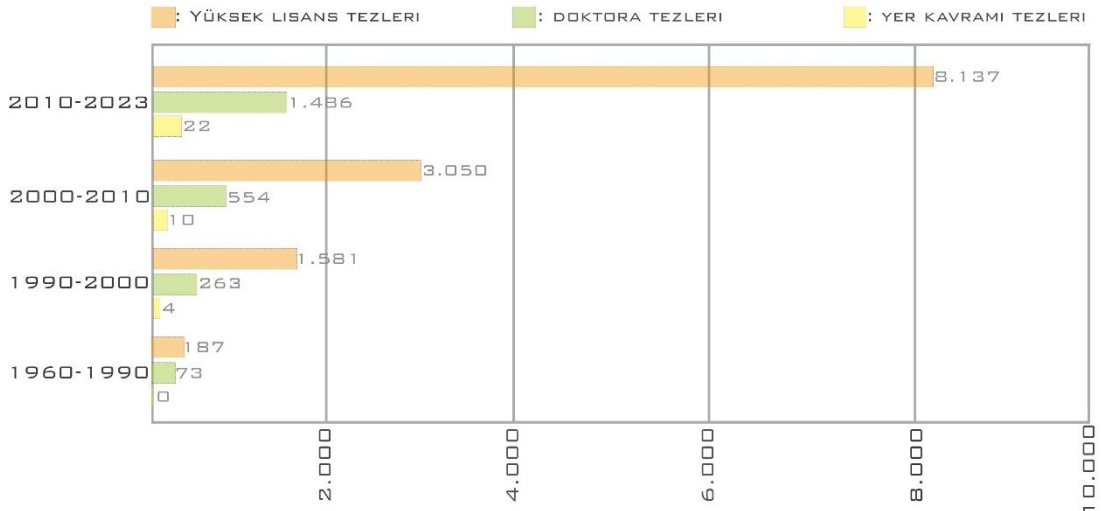
Yök Tez (2024) veri tabanı tarandığında 1990-2000 yılları arasında mimarlık alanında toplamda 1844 tane tez bulunmaktadır. Bu tezlerden 1.581 tanesi yüksek

¹⁵ <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

lisans, 263 tanesi doktora tezidir. Bu yıllar arası yer kavramı bağlamında yazılan tez sayısı 4 tanedir. Bu sayı ise oran olarak 1990-2000 yılları arasında yazılan tezlerin sadece % 0,25'inin yer kavramına ilişkin olduğunu göstermektedir. Bu yıllarda toplam tez sayısındaki artış ise Yök'ün tez zorunluluğu getirmesi ile birlikte orantılı olarak artmıştır (Url-2).Yök Tez (2024) veri tabanı tarandığında 2000-2010 yılları arasında mimarlık alanında toplamda 3.604 tane tez ¹⁶ bulunmaktadır. Bu tezlerden 3.050 tanesi yüksek lisans, 554 tanesi doktora tezidir. Bu yıllar arası yer kavramı bağlamında yazılan tez sayısı 10 tanedir. Bu sayı ise oran olarak 2000-2010 yılları arasında yazılan tezlerin sadece % 0,28'inin yer kavramına ilişkin olduğunu göstermektedir (Url-2).

Yök Tez (2024) veri tabanı tarandığında 2010-2023 yılları arasında mimarlık alanında toplamda 9.623 tane tez ¹⁷ bulunmaktadır. Bu tezlerden 8.137 tanesi yüksek lisans, 1.486 tanesi doktora tezidir. Bu yıllar arası yer kavramı bağlamında yazılan tez sayısı 22 tanedir. Bu sayı ise oran olarak 2010-2023 yılları arasında yazılan tezlerin sadece % 0,22'sinin yer kavramına ilişkin olduğunu göstermektedir (Url-2).

Bu bağlamda yer kavramı üzerine yazılan tez sayısındaki görece düşüşe karşın toplam yazılan tez sayısı artmıştır (Url-2).

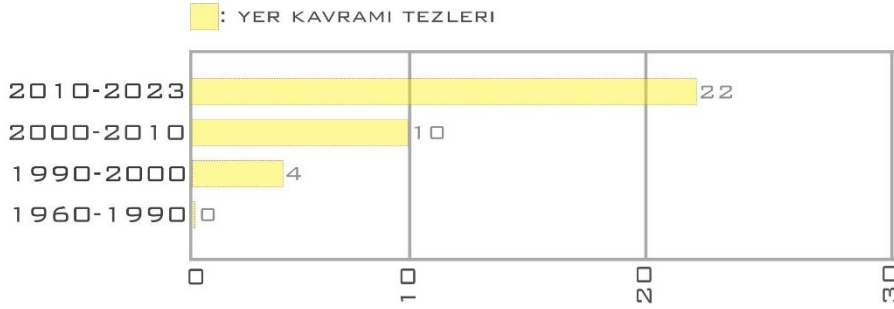

Şekil 3. 1 Türkiye'deki Lisansüstü tez sayıları

¹⁶ <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

¹⁷ <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

Sayıların artışı şekil 3.1. deki gibidir. Bu tezlerin türü bakımından sayılarına ayrıca bakıldığında ise bu oranların arttığı da gözlenmiştir. Doktora, yüksek lisans ve sadece yer kavramına odaklanan tezlerin ayrıca sayısal verilerine bakacak olursak;

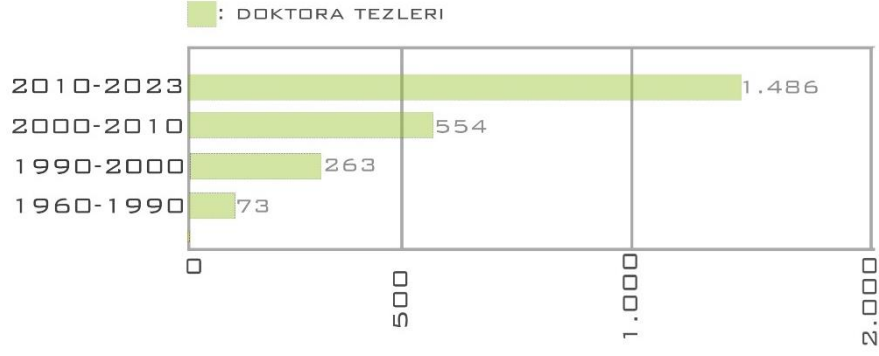
Şekil 3. 2 Yer Kavramı Tezlerinin Yıllara Göre Sayıları

Şekil 3.2. te Yök Tez (2024) veri tabanı tarandığında yer kavramına ilişkin yazılan tezlerin 1960-1990 yılları arası sayısının sıfır olduğu göze çarpmaktadır. Bu bağlamda yer kavramının bilgi problemi haline gelmesi 1960'larda başlarken bunun lisansüstü çalışmalara girmesi 1990'ları bulmuştur. Ardından çalışmaların sayıları giderek artsa da toplam çalışmaların arasında oranının sayıca az olduğu görülmektedir (Url-2).

Şekil 3. 3 Yüksek Lisans Tezlerinin Yıllara Göre Sayıları

Şekil 3.3. de Yök Tez (2024) veri tabanı tarandığında yüksek lisans tezlerinin 2000'li yıllardaki artışı göze çarpmaktadır (Url-2).

Şekil 3. 4 Doktora Tezlerinin Yıllara Göre Sayıları

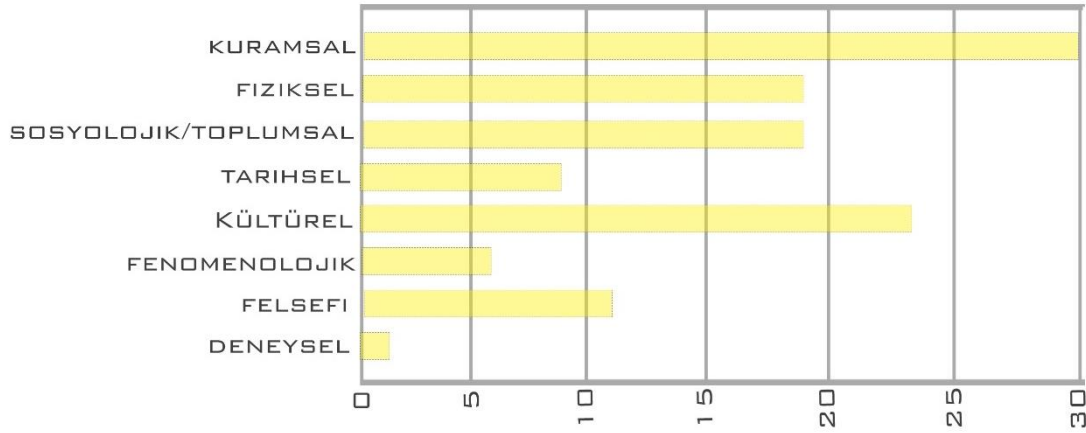
Şekil 3.4. te Yök Tez (2024) veri tabanı tarandığında doktora tezlerinin 2010 yılı sonrası artışı göze çarpmaktadır. Yüksek lisans tezlerine oranla sayısı azdır (Url-2).

Türkiye’de 1990-2023 arası toplamda 36 tez bulunmaktadır. Bu bağlamda tezlerin yer kavramı özelinde yeri ne açıdan ele aldıklarına toplu olarak bakıldığında ilk olarak kuramsal boyutunu ele alan tezlerin çoğunlukta olduğu görülmüştür. Kuramsal boyutunun ardından tezlerde yer kavramının kültürel boyutu dikkat çekmiştir. Bu bakımdan daha çok gelenek, coğrafya, bağlam, yerellik, bellek gibi girdilerin önem kazandığı görülmektedir. Kültürel verilerin ardından iklim verileri, yerel malzeme gibi girdilerle fiziksel boyutunun da kayda değer bir çoğunlukta olduğu gözlenmiştir. Bu bakımdan insan ilişkileri, etkileşimleri, deneyimleri, o yeri kişiselleştirmeleri, aidiyet duygusu, mekan-insan ilişkileri yer kavramı bağlamında ele alınmıştır.

Fiziksel, toplumsal ve sosyolojik boyutunun ardından çoğunlukta olan diğer bir veri ise felsefi boyutudur. Bu bağlamda yer kavramına ilişkin okumalar ve bu okumaların yer kavramının felsefi boyutuna ilişkin girdiler sunulduğu gözlenmiştir. Felsefi boyutunun ardından tarihsel boyutunun çoğunlukta olduğu görülmüştür. Bu bağlamda yer kavramı daha çok tarihsel süreç içerisinde incelenmiş, bu inceleme yapılırken ise bellek, hafıza, tarihin izleri çerçevesinde yer kavramına değinildiği görülmüştür. Tarihsel boyutunun ardından fenomenolojik boyutunun çoğunlukta olduğu gözlenmiştir. Bu bağlamda yer kavramından insan odaklı bir inceleme söz konusu olmuştur. İnsan etkileşimleri, insan ilişkileri, çevre ile kurulan bağ, deneyimler, yeri yorumlamaları gibi yeni bakış açıları görülmüştür.

Son olarak yer kavramının deneysel boyutuna daha az oranda tezde rastlanılmıştır. Bu deneysel boyutun daha çok uygulamalı, deneysel bir ortamda yer kavramını

anlamaya yönelik olduğu görülmüştür. Bu artan çeşitliliğin ve yeri ele alma biçimlerinin grafiksel dağılımı aşağıda verilmiştir (Url-2) (Şekil 3.5).

Şekil 3. 5 Türkiye’deki Lisansüstü Tezlerin Yer Kavramı Bağlamında Konusal Dağılımı

3.2 Türkiye’de Yer Kavramı Üzerine Yazılan Tezlerin İncelenmesi

Türkiye’de yazılan tezlerin tablosuna aşağıda yer verilmiştir. Bu bağlamda Yök Tez (2024) veri tabanı anahtar kelime olarak yer, yer kavramı taraması yapılmış ve tezlerin isimleri, yayın yılları, yüksek lisans-doktora tez türü, konu içeriği ve yöntemi olarak sınıflandırılmıştır (Url-2) (Şekil 3.6).

No	Tez Yazarı	Tez Adı	Yayın Yılı	Kurum Adı	Doktora /Yüksek Lisans	Konu	Yöntem
1	Esra Akcan	Utopia Topia Atopia Modern Sonrası Durumda Yer-Mimarlık İlişkisi	1992	Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTU)	Yüksek Lisans	Fiziksel	Nitel: Kuramsal/ Mantıksal
2	Ruşen Yamaçlı	Mimari Tasarım Ve Görsel Çevre Etkileşimi Bağlamında 'Yer' Kavramı: İstanbul Edirnekapı - Fatih - Şehzadebaşı Aksı / Örneği	1997	İstanbul Teknik Üniversitesi (ITU)	Doktora	Fiziksel	Nitel: Kuramsal/ Mantıksal Nicel: Vaka Çalışması

3	Gonca Paşolar	Mimarlıkta Yer Kavramının Yorumlamaları	1999	Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTU)	Yüksek Lisans	Fiziksel	Nitel: Kuramsal/ Mantıksal
4	Sema Serim	Yaşanan Mekan Olarak 'Yer'	1999	İstanbul Teknik Üniversitesi (ITU)	Yüksek Lisans	Fiziksel	Nitel: Kuramsal
5	Senem Deviren	Mimari'de Yer: Yapının Araziyle İlişkisinin Kavramsallaştırılması (1980-2000)	2001	İstanbul Teknik Üniversitesi (ITU)	Doktora	Kültürel	Nitel: Sosyolojik, Kuramsal/ Mantıksal
6	Ebru Yılmaz	Yapılaşmış Çevrenin Yeniden Üretim Sürecinde Yer: İzmir, Kordon Örneği	2004	İzmir İleri Teknoloji Üniversitesi (IYTE)	Doktora	Fiziksel	Nitel: Tarihsel, Kuramsal/ Mantıksal
7	Arzu İl	Kapitalist Sistemde Mekan Ve Yer-Olmayan Kavramı	2005	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (ESOGU)	Yüksek Lisans	Felsefi	Nitel: Kuramsal/ Mantıksal
8	Senem Kaymaz Koca	Çağdaş Mimarlıkta Yersizlik	2005	İstanbul Teknik Üniversitesi (ITU)	Yüksek Lisans	Kültürel- Felsefi	Nitel: Sosyolojik, Kuramsal
9	Arbil Ötkünç	Transit Olarak Kullanılan Mekanlar: Modern Mimaride 'Yersizleşen' Mekanların Değerlendirilmesi	2005	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSU)	Yüksek Lisans	Kültürel- Felsefi	Nitel: Sosyolojik, Kuramsal/ Mantıksal

10	İmre Özbek Eren	Mimarlıkta Tasarım-Yer İlişkisi Bağlamında 'Yer'e Özgü Mimari Dilin Dönüşüm Sürecinde Yeniden Üretilmesi	2006	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSU)	Doktora	Fiziksel- Kültürel	Nitel: Tarihsel, Kuramsal/ Mantıksal
11	Rifat Gökhan Koçyi- ğit	Mimarlıkta Yersizleşme Ve Yerin -Yeniden- Üretimi	2007	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSU)	Doktora	Kültürel	Nitel: Sosyolojik, Tarihsel, Kuramsal/ Mantıksal
12	Erdem Altuğ	Mimarlıktaki Yer- Zemin-Yapı İlişkilerinin Eğitim Amaçlı Görselleştirilmesi	2009	Yıldız Teknik Üniversitesi (YTU)	Yüksek Lisans	Kültürel- Felsefi	Nitel: Tarihsel, Kuramsal/ Mantıksal
13	Ali Çiğın	Camın Mekan Kurgusunda Yersizlik/Zamansızlık Kavramı, Havaalanı Örneklemesi	2009	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (ESOGU)	Yüksek Lisans	Fiziksel- Kültürel	Nitel: Sosyolojik, Kuramsal Nicel: Vaka Çalışması
14	Ezgi Tuncer Gürkaş	Yer Üzerine Bir Okuma Denemesi: Samatya'da Yer-Kurma Pratikleri	2010	Yıldız Teknik Üniversitesi (YTU)	Doktora	Kültürel	Nitel: Sosyolojik, Kuramsal/ Mantıksal Nicel: Vaka Çalışması
15	Hamza Utku Kara- kaya	Çağdaş Kapitalizm Etkisinde Yer Kavramının Metalaşması Ve Mimarlık Pratiğinin Dönüşümü	2014	Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTU)	Yüksek Lisans	Felsefi	Nitel: Kuramsal/ Mantıksal

16	Aslı Uzun- kaya	'Yer' Ve 'Yersizlik' Kavramları Üzerine Bir İrdeleme	2014	Yıldız Teknik Üniversitesi (YTU)	Yüksek Lisans	Felsefi	Nitel: Kuramsal/ Mantıksal
17	Ardora Bucko	Tarihsel Süreç Bağlamında Yer- Yerleşim İlişkisi Sürekliliğinin Prizren Örneğinde İncelenmesi	2014	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSU)	Yüksek Lisans	Fiziksel- Felsefi	Nitel: Kuramsal/ Mantıksal
18	Elif Hatip- oğlu	'Yer' İçin Konut Tasarlama: Doğu Kar. Böl. Kırsal Alanı	2014	Karadeniz Teknik Üniversitesi (KTU)	Yüksek Lisans	Fiziksel- Felsefi	Nitel: Kuramsal/ Mantıksal
19	Noyın Akyol	Yerin Boyutları Ve Yer Kurma Pratiklerinin Kapalıçarşı Ve Kuyumcukent Üzerinden Mekânsal Olarak Okunması	2016	Yıldız Teknik Üniversitesi (YTU)	Yüksek Lisans	Fiziksel Felsefi Kültürel	Nitel: Sosyolojik, Fenomenol ojik, Kuramsal/ Mantıksal
20	Elif Seçer	'Yer' Kavramının Anlamsal Değişimi: Mimarlıkta 'Öz'e Dair Fenomenolojik Bir Sorgulama	2016	Uludağ Üniversitesi (UU)	Yüksek Lisans	Fiziksel- Kültürel	Nitel: Fenomenol ojik, Kuramsal/ Mantıksal
21	Alper Gülle	Bekleyiş Halindeki Yer; Mimari Programın Tanımlayamadığı Bağımsız Gündelik Yaşantı Aralıkları	2017	Anadolu Üniversitesi (AU)	Yüksek Lisans	Kültürel- Felsefi	Nitel: Sosyolojik, Fenomenol ojik, Kuramsal/ Mantıksal

22	Yüzyıl Nevin Aydın	Yerleşmek Ve Yersizleşmek: Şişli'de Azınlıklar	2017	İstanbul Teknik Üniversitesi (ITU)	Yüksek Lisans	Kültürel- Felsefi	Nitel: Sosyolojik, Tarihsel, Kuramsal/ Mantıksal
23	İrem Can	Mimarlıkta 'Yer' Kavramı Üzerine Fenomenolojik Bir Değerlendirme: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Örneği	2018	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (ESOGU)	Yüksek Lisans	Fiziksel- Kültürel	Nitel: Tarihsel, Fenomenol ojik, Kuramsal/ Mantıksal
24	Göktuğ Kaymak çalan	Yer Kavramı Üzerinden Bir Okuma: Metrolar	2019	Maltepe Üniversitesi (MU)	Yüksek Lisans	Fiziksel- Kültürel	Nitel: Fenomenol ojik, Kuramsal/ Mantıksal
25	Serra Ayhan	Yer-Yapım: Yerin Belleğinin Temsil Pratikleri Aracılığı İle Yeniden Üretimi	2019	İstanbul Teknik Üniversitesi (ITU)	Yüksek Lisans	Fiziksel- Kültürel	Nitel: Toplumsal, Kuramsal/ Mantıksal
26	Zeynep Elif Saygılı	Mostar'da Yaşanan Savaş Sonrası Yer Duygusunun Ev Ve Köprü Mekanları Üzerinden Dönüşümünün İrdelenmesi	2019	Yıldız Teknik Üniversitesi (YTU)	Yüksek Lisans	Fiziksel- Kültürel	Nitel: Fenomenol ojik, Kuramsal/ Mantıksal
27	İbrahim Bakır	Alvaro Siza Mimarlığının Yer İle Kurduğu İlişki Bağlamında İncelenmesi	2019	Yıldız Teknik Üniversitesi (YTU)	Yüksek Lisans	Kültürel- Felsefi	Nitel: Toplumsal, Kuramsal/ Mantıksal

28	Melek Demir-öz	Kullanıcı Tarafından Üretilen Veriyi Kullanarak Yok-Yerleri Haritalamak: Ankara Örneği	2021	Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTU)	Yüksek Lisans	Kültürel-Felsefi	Nitel: Toplumsal, Kuramsal/ Mantıksal
29	Alperen Ak	Yurt Kavramının Yörük Kültüründe Yere Dönüşmesi: Serik Yörükleri Örneği	2022	Akdeniz Üniversitesi (AU)	Yüksek Lisans	Fiziksel-Kültürel	Nitel: Toplumsal, Kuramsal/ Mantıksal
30	Havva Özkan	Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların Yer'le İlişkisinin Okunması	2022	Konya Teknik Üniversitesi (KTUN)	Yüksek Lisans	Fiziksel - Kültürel	Nitel: Sosyolojik, Kuramsal/ Mantıksal
31	İren Korkmaz	Sudan Yazılan Yer: Mimarlıkta Bir Kuramsal Yazım Çalışması	2022	İstanbul Teknik Üniversitesi (ITU)	Yüksek Lisans	Felsefi	Nitel: Kuramsal/ Mantıksal
32	Ayşenur Bayraktar	Mimari Tasarımda Yer'e Özgü Kavramının 2000 Yılı Sonrası İnşa Edilmiş Yahşibey Konutları Üzerinden İncelenmesi	2022	Gazi Üniversitesi (GU)	Yüksek Lisans	Fiziksel-Kültürel	Nitel: Sosyolojik, Kuramsal/ Mantıksal
33	İbrahim Alpdemir	Kent Merkezindeki Kentsel Dönüşüm Alanlarının Yer Olabilme Potansiyelinin Değerlendirilmesi: Ankara İskitler Küçük Sanayi Bölgesi	2023	Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTU)	Yüksek Lisans	Fiziksel-Kültürel	Nitel: Sosyolojik, Kuramsal/ Mantıksal Nicel: Vaka Çalışması

34	Gamze Akbaş	Vernaküler Mimarinin Yer Ve Tektonik Kavramları Üzerinden Okunması: Doğu Karadeniz Bölgesi Yapılı Kırsal Çevresi Örneği	2023	Çankaya Üniversitesi (ÇU)	Doktora	Fiziksel	Nitel: Kuramsal/ Mantıksal
35	Esin Karpuz	Kamusal Açık Mekânların Yerleştirme (Placemaking) Teorisi Üzerinden Değerlendirilmesi, Bostanlı Gün Batımı Terası Ve Demokrasi Şehitleri Meydanı Örnekleri	2023	Dokuz Eylül Üniversitesi (DEU)	Yüksek Lisans	Felsefi	Nitel: Kuramsal/ Mantıksal Nicel: Vaka Çalışması
36	Uğur Turhan	Yerin Olanaklılıkları: Olanaklılık Kuramının Yer Bağlamında Mimariye Uygulanabilirliği	2023	Karadeniz Teknik Üniversitesi (KTU)	Yüksek Lisans	Felsefi	Nitel: Kuramsal/ Mantıksal

Şekil 3. 6 Türkiye’deki Lisansüstü Tezler

3.3 Mimarlık Araştırmalarında Lisansüstü Tezlerde Yer Kavramı

1 numaralı tez 1992 yılında yayımlanan, ODTÜ FBE Bina Bilgisi Programında Ali Cengizhan danışmanlığında yürütülen Esra Akcan’ın “Utopia Topia Atopia Modern Sonrası Durumda Yer-Mimarlık İlişkisi” başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tez bağlamında Modern mimarlıkta yer kavramı ve Modern sonrası durumun özellikleri açıklanmıştır. Bu durumun yer-mimarlık ilişkisine yansımaları incelenmiştir. Kapsam olarak mimarlık-doğal mekan(yer), kentsel mekan(yer)-doğal mekan(yer), mimarlık-kentsel mekan(yer) ilişkilerindeki mevcut durum ve kuramlar; Batı, İslami Doğu Ülkeleri ve Türkiye’deki çağdaş mimari akımların vernaküler, yöresel, dini ve tarihsel bağlam ile kurdukları bağ eleştirel bir bakış açısı ile incelenmiştir (Akcan, 1992).

Bu tez yer kavramı ve mimarlık ilişkisini eleştirel bir yöntemle ele almıştır. Yer kavramının konu olarak fiziksel boyutuna değinmiş, yöntem olarak ise nitel yöntem kullanmıştır. Fiziksel olarak yer ve kent ilişkisi kurgusunun yöresel, vernaküler bağlamı ile kurduğu bağ ele alınmıştır.

2 numaralı tez 1997 yılında yayımlanan, İTÜ FBE Bina Bilgisi Programında Gülsün Sağlamer danışmanlığında yürütülen Ruşen Yamaçlı'nın "Mimari Tasarım ve Görsel Çevre Etkileşimi Bağlamında Yer Kavramı" başlıklı doktora tezidir. Bu tez mimari tasarım ve çevre etkileşiminde yer kavramı incelenmiştir. Bu noktada İstanbul'da yer alan Edirnekapı-Fatih-Şehzadebaşı kentsel mekanların tasarım-çevre etkileşiminde örneklenerek yer kavramının belirlenmesi hedeflenmiştir (Yamaçlı, 1997). Bu bağlamda fiziksel çevre ile insan ve insan eylemleri arasındaki eylemler söz konusu olmuştur. Bu ilişki yer kavramının kent ölçeğinde ve insan-çevre-tasarım etkileşiminde ele alınmıştır. Amaç mimari tasarım ve çevre-yer ilişkisi, kent kurgusu-mimari tasarım bağlamında ortaya konulan sistemin örneklem bağlamında incelenmesi hedeflenmiştir. Yöntem olarak genel tarama yöntemi ve örneklem bağlamında deneysel yöntem izlenmiştir.

Bu tez yer kavramını konu olarak fiziksel, yöntem olarak nitel (kuramsal) ve Nicel (örnek-vaka incelemesi) açıdan ele almıştır. Fiziksel olarak çevre ve kent ilişkisini yer bağlamı kapsamında incelemiştir. Kentsel yapı, yapı elemanlarının, yolların ve alanların fiziksel çevreyi oluşturması yer özelinde irdelenmiştir. İnsan deneyimi ve etkileşimi olarak ise yer kavramının o çevreyi oluşturan şeyin, o yeri kullanan insan eylemleri sonucu ortaya çıktığına vurgu yapmıştır.

3 numaralı tez 1999 yılında yayımlanan, ODTÜ FBE Mimarlık Programında, Emel Aközer danışmanlığında yürütülen Gonca Paşolar'ın "Interpretions of Place in Architecture" (Mimarlıkta Yer Kavramının Yorumlamaları) başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tez yerin mimarlıkla ilişkisi üzerine farklı yorumları incelemektedir. Yöntem olarak yer kavramı üzerine söylem analizi, okuması ve genel tarama yapılacak nitel yöntem kullanılmıştır. Tezin amacı, endüstri sonrası dönem; yer duygusunun ortadan kalkması ve kimliksizleşme sorunlarını ele alan eleştirilerle ve çağdaş mimarlıkla yerin değerleri arasındaki bağı kurmaya çalışan yeni anlam arayışlarıyla incelenmiştir (Paşolar, 1999). Bu çalışmada tarih, gelenek, kültür, topoğrafya ve doğa kavramlarını yere ait değerler olduğu sonucu çıkarılmıştır.

Bu tezde yer kavramı fiziksel ve kuramsal açıdan ele alınmıştır. Söylem analizi yaparak bir tür yer kavramı üzerine söylemlerin okumasını içermektedir. Bu söylemler sonucu yerin fiziksel yönüne değinilmiştir.

4 numaralı tez, 1999 yılında yayımlanan, İTÜ FBE Bina Bilgisi Programı'nda Semra Aydın'ın danışmanlığında yürütülen Sema Serim'in "Yaşanan Mekân Olarak "Yer" başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tezde mekân kavramının yere dönüşümü ve yerin mimarlık için belirleyiciliği değerlendirilmiştir. Yöntem olarak söylem analizi ve genel tarama yöntemi kullanılmıştır. Tezin amacı, mekan kavramının mutlak gerçeklik ve nesnel algıdan yola çıkarak yetersizliğinden bahsetmiştir. Bunun sonucunda mekanın yere dönüşümü ve varlığını hissetmemiz ve anlamamızı sağlayan mimari belirleyiciler mekanı yere dönüştürecektir sözü savunulmuştur (Serim, 1999).

Bu tez yer kavramını kuramsal açıdan ele almıştır. Söylem analizi yaparak belli veriler elde etmiştir. Söylemler sonucu yer kavramının fiziksel boyutu ön plana çıkarken yöntem olarak ise nitel yöntem kullanıldığı ön plana çıkmıştır.

5 numaralı tez 2001 yılında yayımlanan, İTÜ FBE Bina Bilgisi Programı'nda Hülya Yürekli danışmanlığında yürütülen A. Senem Deviren'in "Mimari'de Yer: Yapının Araziyle İlişkisinin Kavramsallaştırılması" başlıklı doktora tezidir. Bu tez bağlamında mimaride yer olgusunun nasıl bir kuramsal çerçeveye oturduğu ve mimari tasarım yaklaşımlarını nasıl etkilediği ele alınmıştır. Yöntem olarak söylem analizi, genel tarama yöntemi, mantıksal çözümleme ve kuram oluşturma yöntemleri kullanılmıştır. Tez kapsamında yerle ilgilenirken diğer alanların öneminden bahsedilmiştir. Antropoloji, sosyoloji, sosyal bilimlerle de konuya nasıl yaklaşıldığını incelemek gerektiğine vurgu yapılmıştır. Yerin özelliklerini anlamak için kimlik, oryantasyon, örüntü, anlam, bellek, bağlam, olay, simbiyoz gibi kavramlara değinilmiştir. Yerin boyutları tasarım için hem teorik hem de pratik bir araç olarak görülmüştür (Deviren, 2001).

Bu tezde yer kavramı konu olarak kültürel, yöntem olarak nitel (kuramsal, sosyolojik) olarak ele alınmıştır. Kuramsal açıdan yer kavramına ilişkin genel tarama ve söylemlere yer verilmiştir. Kültürel olarak toplumdan, toplumsal, etkileşimden ve birey ve toplum arasındaki ilişkinin yer bağlamında incelenmesinden söz edilmiştir.

6 numaralı tez 2004 yılında yayımlanan İYTE FBE Mimarlık Ana Bilim Dalı'nda Emre Ergül danışmanlığında yürütülen Ebru Yılmaz'ın "Yapılaşmış Çevrenin Yeniden Üretim Sürecinde Yer: İzmir, Kordon Örneği" başlıklı doktora tezidir. Bu tezde modernist süreci, yapılaşmış çevreyi yeniden üretme pratikleri üzerindeki dönüştürücü etkisini mekân ve yer kavramları aracılığıyla tartışmıştır. Belli bir yerin anlamını çözümlenmeye çalışmanın tarihi anlamakla bütüncül ilişki içinde olduğuna vurgu yapılmıştır. Mekânın yeniden üretimi, bir yerin, o yeri yer yapan tüm özellikleri ile beraber yeniden üretilmesi olduğuna vurgu yapılmıştır (Yılmaz, 2004). Yöntem olarak nitel bir araştırma yöntemi olan eleştirel/tartışmacı yöntem ve örneklem bağlamında deneysel yöntem kullanılmıştır.

Yer kavramını konu olarak fiziksel, yöntem olarak nitel (tarihsel, kuramsal) olarak ele almıştır. Fiziksel olarak yapılı çevre ve tezin örnekleme yer bağlamında incelenmiştir. Tarihsel olarak ise yeri anlamının tarihi anlamakla olacağına vurgu yapılması ile anlaşılmaktadır.

7 numaralı tez 2005 yılında yayımlanan ESOGU FBE Mimarlık ABD'nda Uğur Tanyeli danışmanlığında yürütülen Arzu İl'in "Kapitalist Sistemde Mekan ve Yer-Olmayan Kavramı" başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tez bağlamında Marc Augé'nin, oluşan yeni mekân tipolojisini tanımladığı "yer-olmayan" kavramı üzerinde durulmuştur. Ek olarak kapitalist sistemin hızlı değişim gücüne uygun olarak gündelik hayata dahil ettiği yeni mekân tipolojisinin çözümlemesini yapmak ve tarihsel süreçler bağlamında bu dönüşümü yaratan paradigmanın neler oldukları üzerine bir tartışma yürütülmüştür (İl, 2005). Yöntem olarak tarihsel araştırma ve genel tarama analizi yapılmıştır.

Bu tezde yer kavramı konu olarak felsefi, yöntem olarak nitel (kuramsal) olarak ele alınmıştır.

8 numaralı tez 2005 yılında yayımlanan İTÜ FBE Mimarlık ABD'nda Nur Esin danışmanlığında yürütülen Senem Kaymaz Koca'nın "Çağdaş Mimarlıkta Yersizlik" başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tez bağlamında mimarlıkta yer ve yer yapma olgularının kavramsal özelliklerinden hareketle, günümüz mimarlığının yaşadığı problemleri anlamaya yönelik bir tartışma yapılmıştır. Tez kapsamında mekân ve yer kavramının farklılıklarına ve mekânın yer kavramına dönüşümüne değinilmiştir. Mimarlık eğitimi sürecinde edinilen yer kavramı bilincinin önemi vurgulanmıştır. Bu

bilincin mimari tasarım sürecinde de etkili olması gerektiği üzerine düşünülmüştür (Koca, 2005). Yöntem olarak eleştirel/tartışmacı bir araştırma yöntemi ve genel tarama yöntemi kullanılmıştır.

Bu tez yer kavramını konu olarak kültürel ve felsefi boyutta ele alırken, yöntem olarak nitel (sosyolojik, kuramsal) açıdan ele almıştır.

9 numaralı tez 2005 yılında yayımlanan MSGSÜ FBE Mimarlık ABD'nda Nursel Onat danışmanlığında yürütülen Arbil Ötkünç'ün “Transit Olarak Kullanılan Mekanlar: Modern Mimaride ‘Yersizleşen’ Mekanların Değerlendirilmesi” başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tez kapsamında mekan kavramı üzerine durulmuştur. Mekanın uzun zamandır tartışılan bir kavram oluşuna ve bu kavramın farklı disiplinlerde kesişme noktası haline geldiğine vurgu yapılmıştır. Zamanla kentlerde mekanın kullanım şeklinin değiştiğini ve bu değişimin mekanın yerle ilişkisinin kopmasına neden olduğunu vurgulamıştır. Yerel değerlerin kayboluşu, mekanda aidiyet sorunu, kimliksizleşme gibi kavramlar tartışılmıştır (Ötkünç, 2005). Bu çalışma çerçevesinde tüketim merkezli bakış açısının etkilerine bağlı olarak 'yersizlik' olgusunu irdelenmiştir.

Bu tez yer kavramını mekân kavramı bağlamında ele almıştır. Mekânın yersizleşmesinden doğan faktörler ön plandadır. Yer kavramını konu olarak kültürel ve fiziksel boyutuyla ele alırken, yöntem olarak nitel (sosyolojik, kuramsal) yöntem olarak ele alınmıştır.

10 numaralı tez 2006 yılında yayımlanan MSGSÜ FBE Mimarlık ABD'nda Nesrin Dengiz danışmanlığında yürütülen İmre Özbek Eren'in “Mimarlıkta Tasarım-Yer ilişkisi Bağlamında Yere Özgü Mimari Dilin Dönüşüm Sürecinde Yeniden Üretimi” başlıklı doktora tezidir. Bu tez kapsamında yere özgü mimari ifade biçiminin ve bu biçimin çevresiyle kurduğu ontolojik uyuma dair sorunları, tasarım-yer ilişkisi bağlamında ele alınmıştır. Yer ve mimari dil ilişkisi, çevresel kimlik ve mimari dilin oluşumunda etkili bileşenlerle birlikte irdelenmiş ve bu incelemeden yola çıkarak, tasarımın yerele ilişkisini kuran farklı boyutlar ortaya konulmuştur. Tarihsel süreç içinde, yer ve mimari dil ilişkisi, tasarım-yer bağlamında incelenmiştir (Eren, 2006).

Bu tez yer kavramını konu olarak kültürel ve fiziksel açıdan ele almıştır. Yöntem olarak ise nitel (tarihsel, kuramsal) yöntem kullanılmıştır. Kuramsal boyutu yer kavramının özüne inerek vermiştir. Tarihsel boyutunu yer kavramını dönemselleştirmiştir.

olarak tarihsel süreç içinde ele alarak vermiştir. Fiziksel boyutunu ise çevresel verilerin tasarım-yer bağlamına incelenmesi ve yerel pratiklerin yer-tasarım ilişkisi kapsamında vurgulanması ile verilmiştir.

11 numaralı tez 2007 yılında yayımlanan MSGSÜ FBE Mimarlık ABD'nde Fatih Gorbon danışmanlığında yürütülen Rifat Gökhan Koçyiğit'in "Mimarlıkta Yersizleşme ve Yerin-Yeniden-Üretimi" başlıklı doktora tezidir. Bu tez bağlamında mimarlıkta yersizleşme üzerine tartışma açılmıştır. Mimarlıkta bu olgunun varlığının, mimarlık disiplini açısından bir sorun olarak görülüp görülemeyeceğini sorgulamış, sınırlarını ve etkilerini araştırmıştır (Koçyiğit, 2007). Bu yersizleşme sorunu, mimarlık kuramı ve uygulaması dahilinde fiziksel çevrede görülen boyutlarıyla tarihsel perspektif içerisinde çözümlenmeye çalışılmıştır.

Bu tez yer kavramını çok boyutlu ele almıştır. Konu olarak kültürel, yöntem olarak nitel (sosyolojik, tarihsel, kuramsal) olarak ele alınmıştır. Çevre ve kültür değerler ile fiziksel ve sosyal açıdan, tarihsel süreç bağlamında yer kavramını irdelediği için tarihsel açıdan, kuramsal boyutunu ön planda tuttuğu için kuramsal açıdan ele almıştır.

12 numaralı tez 2009 yılında yayımlanan YTÜ FBE Mimarlık ABD'nde Meral Erdoğan danışmanlığında yürütülen Erdem Altuğ'un "Mimarlıkta Yer-Zemin-Yapı İlişkilerinin Eğitim Amaçlı Görselleştirilmesi" başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tez kapsamında görselleştirme ve mimarlık eğitiminin ilişkisi üzerinde tartışılmıştır. Görselleştirmeyi, birçok farklı disiplin gibi, mimarlık eğitiminin de devamlı kullandığı bir ortak alan olarak tanımlamıştır. Çağımızdaki gelişmelerle sürekli güncellenen bu ortak alandan, mimarlık eğitiminde bir gereksinim olduğuna inanılan yer kavramının açıklanması adına faydalanmanın yollarını araştırmıştır (Altuğ, 2009).

Bu tez yer kavramını konu olarak kültürel ve felsefi boyutuyla ele alınırken, yöntem olarak nitel (tarihsel, kuramsal) yöntemle ele almıştır. Felsefi olarak tarihsel süreç içinde yer kavramının felsefi karşılığını aramaya yönelmesi, kuramsal olarak ise tanım ve açıklamalara açıklık getirmesi ve diğer bilim dallarıyla olan etkileşimini irdelemesi, görselleştirmenin yer kavramı ilişkisini yapı-zemin-yer bağlamında irdelemesidir.

13 numaralı tez 2009 yılında yayımlanan ESOĞU FBE Mimarlık ABD'nde Ayşen Çelen Öztürk danışmanlığında yürütülen Ali Çiğın'ın "Camın Mekân Kurgusunda

Yersizlik/Zamansızlık Kavramı, Havaalanı Örnekleme” başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tez kapsamında yerlerin yok yer oluşuna değinmiştir. Yok yerlerin ise cam mekanlarla masiflikten şeffaflığa geçtiğini ve insan arası etkileşimde “bakma içgüdüsü” uyandırarak etkileşimi artırdığını vurgulamıştır. Kentlerde yerelliğin ve çeşitliliğin gittikçe azaldığına, yeni mekânsal kurguların zamanla yok yerlere dönüştüğüne değinmiştir (Çiğın, 2009). Bunlara örnek olarak havalimanı, otoyollar, alışveriş merkezleri gibi alanların buldukları coğrafi bölgeye, kültürel değerlere, yaşanmışlığa, buldukları yere ait olmadıklarını vurgulamıştır.

Bu tez yer kavramını konu olarak fiziksel ve kültürel olarak ele alırken, yöntem olarak nitel (sosyolojik, kuramsal) ve nicel (örnek-vaka çalışması) yöntemiyle ele almıştır. İnsan ilişkilerinde ve etkileşiminde o yerin çevre ile bütünleşmesi, kültürel değerleri taşıması bağlamında fiziksel, bu bağlamda cam mekanların etkisiyle etkileşimin artması ve yok yerlerin yer olgusuna dönüşmesi sosyal ve kültürel olarak değerlendirilebilir.

14 numaralı tez 2010 yılında yayımlanan YTÜ FBE Mimarlık ABD’nde Ömür Barkul danışmanlığında yürütülen Ezgi Tuncer Gürkaş’ın “Yer Üzerine Bir Okuma Denemesi: Samatya’da Yer Kurma Pratikleri” başlıklı doktora tezidir. Bu tez kapsamında mimarlık alanındaki eksiklik olarak toplum bilimlerinin araştırmalara dahil edilmemesi üzerine tartışma yapmıştır. Mimarlık alanında yapılan kentsel okumalarda toplumsal oluşumların anlatılmadığını, toplum bilimlerinde yapılan kent okumalarında da mekânın fiziksel niteliklerinden kopuk bir anlatım yapıldığını ileri sürmüştür (Tuncer Gürkaş, 2010). Toplumun ürettiği mekân ile o mekânın şekillendirdiği toplumun birbirinin bir parçası olduğunu, yer kavramının bu ikisinin ara kesitinde incelenebileceğini öne atmıştır. Bu bağlamda bir örneklem seçip Samatya’da bir yer okuma denemesi yapmıştır. Mimarlık eğitiminde de toplum bilimlerine gereken önemin verilmesini ve sosyolojik bakış açısı kazanılması gerektiğini öne sürmüştür (Tuncer Gürkaş, 2010).

Bu tezde yer kavramını konu olarak kültürel boyutuyla ele alırken, yöntem olarak nitel (sosyolojik, kuramsal) ve nicel (örnek-vaka çalışması) yöntemiyle ele almıştır.

15 numaralı tez 2014 yılında yayımlanan ODTÜ FBE Mimarlık ABD’nde Fatma Cana Birsal ve Güven Arif Sargın danışmanlığında yürütülen Hamza Utku Karakaya’nın “Çağdaş Kapitalizm Etkisinde Yer Kavramının Metalaşması ve

Mimarlık Pratiğinin Dönüşümü” başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tez bağlamında çağdaş kapitalizm etkisi altında yer kavramının dönüşümünü anlatmıştır. Mekansal üretim biçimlerinin, mekanları farklılaştırmaktan öte aynılaştıran ve monoton mekanlar ortaya çıkardığını savunmuş ve bu tek düze mekanları yersizlik kavramı ile irdelemiştir. (Karakaya, 2014). Bu bağlamda mevcut mekânsal üretim biçimlerini yersizlik ve yer olmama kavramları bağlamında ele almıştır.

Bu tez yer kavramını konu olarak felsefi boyutuyla ele alırken, yöntem olarak nitel (kuramsal/mantıksal) açıdan ele almıştır.

16 numaralı tez 2014 yılında yayımlanan YTÜ FBE Mimarlık ABD’nde Funda Kerestecioğlu ve Senem Koca danışmanlığında yürütülen Aslı Uzunkaya’nın “Yer ve Yersizlik Kavramları Üzerine Bir İrdeleme” başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tez bağlamında yer kavramının modern mimarlık ürünü mekâna getirilen eleştiriler sonucu ortaya çıktığını, günümüze kadar da geliştiğini ve değiştiğini savunmuştur. Bu ilişki ağının incelenmesi ve yer üzerine bir bakış açısı getirmek çalışmanın amacı olmuştur. Ek olarak bu çalışma, yersizlik kavramının sorun olarak görmüş ve örnek üzerinden somut bir şekilde bu kavramı incelemiştir (Uzunkaya, 2014). Sonuç olarak irdelediği yer kuramları üzerinden yer-mimarlık ilişkisine dair çıkarımlar yapmıştır.

Bu tez yer kavramını konu olarak felsefi boyutuyla ele alırken, yöntem olarak nitel (kuramsal/mantıksal) açıdan ele almıştır.

17 numaralı tez 2014 yılında yayımlanan MSGSÜ FBE Mimarlık ABD’nde Neziha Recep Aysel danışmanlığında yürütülen Ardora Bucko’nun “Tarihsel Süreç Bağlamında Yer-Yerleşim İlişkisi Sürekliliğinin Prizren Örneğinde İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tez bağlamında kent ve yer kurgusunu örneklem üzerinden incelemiştir. Coğrafi özelliklerin, sosyoekonomik ve kültürel değerlerin kente kimlik kazandırdığına değinmiştir. Her kentin bir kurguya sahip olduğunu ve bu kent morfolojisini tanımlayabilmek için ilk olarak yer kavramını anlamının gerekli olduğunu savunmuştur. Yer kavramını insan, yerleşim ve yer bağlamında ele almıştır. Kenti ise izler ve sınırlar bağlamında ele almıştır. Örneklem olarak prizren kentini seçmiş ve bu yer-kent bağlamında dokunu incelemiştir (Bucko, 2014).

Bu tez yer kavramını konu olarak fiziksel ve felsefi açıdan ele alırken, yöntem olarak nitel (Kuramsal) açıdan ele almıştır.

18 numaralı tez 2014 yılında yayımlanan KTÜ FBE Mimarlık ABD'nde Nimet Candaş Kahya danışmanlığında yürütülen Elif Hatipoğlu'nun "Yer İçin Konut Tasarlama: Doğu Karadeniz Bölgesi Kırsal Alanı" başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tez kapsamında mimaride yer kavramı irdelenerek DKB özelinde yer kavramının coğrafi ve kültürel boyutlarını değerlendirmiştir. Doğu Karadeniz Bölgesi'nin geleneksel yaşam ve mimarisi irdelenerek geleneksel DKB kırsal alanı konutunun oluşum/tasarım kriterlerini belirlemiştir. Sonucunda DKB kırsal alanında yöre karakteristiğine uygun, geleneksel ve modern yaşamın gerektirdiği ihtiyaçlara cevap verebilecek şekilde farklı tip konut önerileri ortaya koymuştur (Hatipoğlu, 2014).

Bu tez çalışması yer kavramını konu olarak fiziksel ve felsefi açıdan ele almıştır. Yöntem olarak ise nitel (Kuramsal) yöntemle ele alınmıştır. Fiziksel olarak yer kavramının coğrafi ve kültürel boyutlarına vurgu yapmıştır.

19 numaralı tez 2016 yılında yayımlanan YTÜ FBE Mimarlık ABD'nde Ayşen Ciravoğlu Demirdizen danışmanlığında yürütülen Noyın Akyol'un "Yerin Boyutları ve Yer Kurma Pratiklerinin Kapalıçarşı ve Kuyumcukent Üzerinden Mekânsal Olarak Okunması" başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tez bağlamında yer kavramı ve yeri yer yapan faktörler çalışmanın ana konusunu oluşturmuştur (Akyol, 2016). "Mekân" ve "yer" arasındaki ilişkinin irdelenmesi, "mekân"ın "yer" olarak algılanma süreci ve bu süreci etkileyen unsurları araştırmak çalışmanın kuramsal alt yapısını oluşturmuştur. Mekân ve "yer" arasındaki ayrım üzerine felsefe, beşerî coğrafya ve fenomenoloji literatüründeki argümanların konu alındığı, düşünce metinleri üretilmiştir (Akyol, 2016).

Yer kavramı bağlamında yer kavramını konu olarak fiziksel, kültürel ve felsefi boyutuyla ele alınırken, yöntem olarak nitel (sosyolojik, fenomenolojik, kuramsal) açıdan ele alınmıştır.

20 numaralı tez 2016 yılında yayımlanan UÜ FBE Mimarlık ABD'nde Tülin Vural Arslan danışmanlığında yürütülen Elif Seçer'in "Yer Kavramının Anlamsal Değişimi: Mimarlıkta 'Öz'e Dair Fenomenolojik Bir Sorgulama" başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tez bağlamında tarihsel süreçte sosyo-ekonomik ve kültürel koşulların farklılaşması, insanın düşünce yapısındaki değişimleri meydana getirmiş, insanın yer ile kurduğu ilişki ve mimarlık anlayışı da bu değişimlerden etkilendiğini vurgulamıştır. Tezin amacı, rasyonel düşüncenin gelişimi ile süreç içinde mimarlıkta

'yer' kavramına ait değişen değerlerin, fenomenolojik bir yaklaşımla sorgulanarak yeniden anlamlandırılması üzerine olmuştur (Seçer, 2016).

Yer kavramı bağlamında konu olarak fiziksel ve kültürel boyutuyla ele alınırken, nitel (fenomenoloji, kuramsal) yöntem olarak ele alınmıştır. Yeri anlayarak ve onu küreselleşen dünya-özne ilişkisi özelinde inceleyerek kuramsal, fenomenolojik ve fiziksel açıdan ele almıştır.

21 numaralı tez 2017 yılında yayımlanan AÜ FBE Mimarlık ABD'nde Berna Üstün danışmanlığında yürütölen Alper Gülle'nin "Bekleyiş Halindeki Yer: Mimari Programın Tamamlayamadığı Bağımsız Gündelik Yaşantı Aralıkları" başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tez bağlamında sanayi devrimi sonrasında üretim faaliyet ve çeşitliliğinin hızlı bir şekilde artması mimari üretim ve düşünce yöntemlerini de etkilediğini, özellikle soyut mekân kavramının üretilmesiyle modern paradigma gündelik hayatı kontrol altına almaya yönelik programlar üretildiği vurgulanmıştır. Mimari programların eylemler önceden belirlenerek üretilmesiyle mekân bir tüketim nesnesi haline geldiğini belirtmiştir. Ulaşım ve kitle iletişim araçlarındaki dönüşüm uzaklığı yeniden tanımlamasına ve mekân düşüncemizi sorgulamamıza neden olduğunu öne atmıştır (Gülle, 2017).

Bu tez yer kavramı bağlamında gündelik hayat ve yerin anlamlanması için üretilmesi gereken alternatifleri tartışırken merkeze aldığı birey, nesne ve yer ilişkisi bakımından yeri konu olarak kültürel ve felsefi boyutuyla ele alırken, yöntem olarak nitel (sosyolojik, fenomenolojik, kuramsal) olarak ele almıştır.

22 numaralı tez 2017 yılında yayımlanan İTÜ FBE Mimarlık ABD'nde Elmira Ayşe Gür danışmanlığında yürütölen Yüzyıl Nevin Aydın'ın "Yerleşmek ve Yerşizleşmek: Şişli'de Azınlıklar" başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tez mekânın "yer"e dönüşümüne ve bu bağlamda en önemli etken olan kimlik kavramına odaklanmıştır. Mekân kavramına, mekân kavramının nasıl yer haline geldiğine ve yer tanımını meydana getiren; yer aidiyeti, kendileşme, kişiselleştirme, içerdilik ve dışarıdalık, yerin ruhu gibi kavramlar ve bu tanımların kaybının sonucu olan "yersiz"leşmek anlatılmıştır (Aydın, 2017).

Bu tez yer kavramı bağlamında ilk olarak kavramsal açıdan irdeleme yapmış, ardından yer kavramını toplumsal veriler ve insan özelinde tarihsel süreç içerisinde irdelemiştir. Bu açıdan yer kavramını konu olarak kültürel, felsefi boyutuyla ele

alırken, yöntem olarak nitel (sosyolojik, tarihsel, kuramsal) açıdan ele aldığı gözlenmiştir.

23 numaralı tez 2018 yılında yayımlanan ESOGU FBE Mimarlık ABD’nde Ülkü Özten ve Hakan Anay danışmanlığında yürütülen İrem Can’ın “Mimarlıkta ‘Yer’ Kavramı Üzerine Fenomenolojik Bir Değerlendirme: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Örneği” başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tez kapsamında mimari fenomenoloji, Modern mimarlığın kartezyen ve soyut mekân algısına karşı, tasarımı ‘yer’e özgü, olarak yeniden yorumlamanın yollarını aramıştır. Bu çalışma, ODTÜ yerleşkesi ve Mimarlık Fakültesi yapısı üzerinden, ‘yer’ kavramını irdelenmiştir. ‘Yer’in bileşenlerini sorgulayarak fenomenolojik bir değerlendirme yapmıştır. Bu bağlamda bileşenleriyle ‘yer’ kavramını analiz etmek ve ‘yer’in potansiyel anlamını ortaya çıkaran olguları tanımlamıştır (Can, 2018).

Bu tez yer kavramını konu olarak fiziksel ve kültürel açıdan ele alırken, yöntem olarak nitel (tarihsel, fenomenolojik, kuramsal) açıdan ele almıştır. Ele alırken ise, doku, malzeme, mimari elemanlar gibi fiziksel girdileri kullanmış ve yer algısını, deneyim yoluyla bu sayede tanımlamıştır. Bu açıdan da fiziksel boyutuyla ve algısal boyutuyla da ele aldığı gözlenmiştir.

24 numaralı tez 2019 yılında yayımlanan MÜ FBE Mimarlık ABD’nde Özgür Özkan danışmanlığında yürütülen Göktuğ Kaymakçalan’ın “Yer Kavramı Üzerinden Bir Okuma: Metrolar” başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tez bağlamında modern döneme geçilmesiyle birlikte yer, değişim ve dönüşüm geçirerek yok yere evrilmesi öne sürülmüştür. Yok yerlerin en yaygın kullanılan örneklerinden olan metrolar da zaman algısı bakımından bu çalışmada incelenmiştir. Metrolar genellikle yeraltında konumlanmalarından dolayı metro istasyonlarında zaman algısı oluşmadığı öne sürülmüştür (Kaymakçalan, 2019).

Bu tez yer kavramı bağlamından konu olarak fiziksel ve kültürel açıdan irdelenirken, yöntem olarak nitel (fenomenolojik, kuramsal) açıdan ele alınmıştır. Deneyimi ön plana almıştır. Algı ve özne ilişkisi ele alınmıştır. Fenomenolojik açıdan da vurgu gözlemlenmiştir. Mekanları renk, ışık, ses kapsamında inceleyerek yerin kimliklerini oluşturmasını fiziksel açıdan da ele aldığı gözlemlenmiştir.

25 numaralı tez 2019 yılında yayımlanan İTÜ FBE Mimarlık ABD’nde Sıdıka Aslıhan Şenel danışmanlığında yürütülen Serra Ayhan’ın “Yer-Yapım: Yerin

Belleğinin Temsil Pratikleri Aracılığı ile Yeniden Üretimi” başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tez birçok tasarım söyleminde yer, basit anlamıyla çevresinden bağımsız, sınırları olan bir duruma işaret ettiğini vurgulamıştır. Yeri bir arsa olarak gören bir anlayış yerine, tasarım sürecinde çok yönlü bir yer okuması ile yer bilgisinin oluşturulabileceğini, yerden öğrenilen ya da yerin sağladığı bilginin o yerdeki tasarımı şekillendirebileceğini öne sürmüştür. Çalışma, bir yerde üretilecek tasarımın bağlı olduğu bileşenler hakkında ipuçları vermektedir (Ayhan, 2019).

Bu tezin yer kavramı bağlamında konu olarak fiziksel ve kültürel boyutuyla ele alınırken, yöntem olarak nitel (toplumsal, kuramsal) açıdan ele alınmıştır. Kuramsal inceleme yaparken bellek, zamansallık, çevre ile ilişkiler, kent ölçeği, deneyim, gündelik hayat pratikleri göz önünde tutulmuştur. Bu bağlamda kültürel ve fiziksel açıdan da incelemeler gözlemlenmiştir.

26 numaralı tez 2019 yılında yayımlanan YTÜ FBE Mimarlık ABD’nde Senem Kaymaz Koca danışmanlığında yürütülen Zeynep Elif Saygılı’nın “Mostar’da Yaşanan Savaş Sonrası Yer Duygusunun Ev ve Köprü Mekanları Üzerinden Dönüşümünün İrdelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tez bağlamında yer kavramı ile, yer ile etkileşim içerisinde olan özne olarak 'beden'in deneyim zamanları, çalışmanın ana eksenini oluşturmuştur. Yer duygusunun, mekânın fiziki verilerinin ötesinde sürekli olarak değişim ve dönüşüme uğradığı, bu değişim ve dönüşümün en yoğun olarak hissedildiği zamanların ise yer kaybının ve yer değiştirmenin yaşandığı ve yer duygusunun alışlagelmişin dışına çekildiği 'kırılma' zamanları olduğu gerçeği, tezin temel olarak üzerinde durduğu konu olmuştur. (Saygılı, 2019). Çalışmanın sonucu olarak, yaşanan kırılma deneyiminin bedenine yerine olan etkisi, dördüncü bölümde elde edilen veriler ışığında değerlendirilmiştir.

Bu tez bağlamında yer kavramı konu olarak fiziksel ve kültürel boyutta ele alınırken, yöntem olarak nitel (fenomenolojik, kuramsal) açıdan ele alınmıştır.

27 numaralı tez 2019 yılında yayımlanan YTÜ FBE Mimarlık ABD’nde Yasemin Say Özer danışmanlığında yürütülen İbrahim Bakır’ın “Alvaro Siza Mimarlığının Yer ile Kurduğu İlişki Bağlamında İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tez bağlamında yer olgusunun mimarlık çalışmalarında sürece dahil edilmesinin önemi vurgulanmıştır (Bakır, 2019).

Bu tezde yer kavramını konu olarak kültürel ve felsefi boyutuyla ele alırken, yöntem olarak nitel (Toplumsal, kuramsal) olarak ele alınmıştır. Bölgeselcilik ve topoğrafya bağlamında irdeleme sonucu ise fiziksel açıdan da yer kavramına değindiği gözlenmiştir.

28 numaralı tez 2021 yılında yayımlanan ODTÜ FBE Mimarlık ABD'nde Ela Alanyalı Aral danışmanlığında yürütülen Melek Demiröz'ün "Kullanıcı Tarafından Üretilen Veriyi Kullanarak Yok-Yerleri Haritalamak: Ankara Örneği" başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tez kapsamında bir fenomen olarak "yer" mimarlıktan başlayıp coğrafya ve antropolojiye kadar birçok araştırma alanında uzun zamandır oldukça tartışmalı bir konu olduğu ve olmaya devam ettiği vurgulanmıştır. Son yıllarda dijital teknolojideki gelişmelerin hız kazandığı ve buna paralel olarak mekân, yer algısı ve deneyimi de bu gelişmelerle birlikte zamanla değiştiği öne sürülmüştür (Demiröz, 2021).

Bu tez bağlamında yer kavramından insan deneyimi, algılarını ve yaşayış biçimlerini referans almıştır. Bu kapsamda yer kavramını konu olarak kültürel ve felsefi olarak ele alırken, yöntem olarak nitel (Toplumsal, Kuramsal) yöntemle ele alınmıştır.

29 numaralı tez 2022 yılında yayımlanan AÜ FBE Mimarlık ABD'nde İbrahim Bakır danışmanlığında yürütülen Alperen Ak'ın "Yurt Kavramının Yörük Kültüründe Yere Dönüşmesi: Serik Yörükleri Örneği" başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tez bağlamında algılanan çevre üzerindeki yaşam ve deneyimlerin ifadesi olan mekân, yer kavramının tanımını başlattığı söylenmiştir. Yere bağlılığının insan ve mekân etkileşiminde incelenmesiyle birlikte literatüre dayalı yer kavramı ile ilişkilendirilerek yere olan bakış açısının tanımlanması ve kaybolmaya yüz tutan Yörük kültürünün bilimsel ortama aktarılması hedeflemiştir (Ak, 2022).

Bu tez bağlamında yer kavramından insan etkileşimini, deneyimini ve algılanan çevreyi konu almıştır. Yer kavramını konu olarak fiziksel ve kültürel olarak ele alırken, yöntem olarak nitel (Toplumsal, kuramsal) olarak ele alınmıştır.

30 numaralı tez 2022 yılında yayımlanan KTÜN LEE Mimarlık ABD'nde Emine Yıldız Kuyrukçu danışmanlığında yürütülen Havva Özkan'ın "Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların Yer'le İlişkisinin Okunması" başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tez bağlamında Endüstri Döneminin öncesinde ve sonrasında 'yer' kavramına yaklaşımın farklı olduğu ve sanayi devrimi ile üretim biçimlerinin yerden tümüyle kopması

modernleşme sürecini başlatmış olup zaman ve mekân kavramının yol olduğu öne sürülmüştür. Örnekleme olarak 2000 yılından günümüze kadar olan süreçte Ağa Han Mimarlık Ödülü alan 10 adet mimari tasarım projesi seçilerek; bu yapıların mimari tasarım süreçleri, jüri raporları, yazılı ve görsel proje dokümanları incelenmiş; yapılar fiziksel, mekânsal, bağlamsal olarak değerlendirilerek bu yapıların ödül almasında etkili olan yer'e özgü tasarım ölçütleri belirlenmiştir (Özkan, 2022).

Bu tezde yer kavramına ilişkin coğrafi, iklimsel ve kültürel değerlerle birlikte yere özgü tasarım anlayışı vurgulanmıştır. Bu bağlamda yer kavramını konu olarak fiziksel ve kültürel olarak ele alırken, yöntem olarak nitel (sosyolojik, kuramsal) yöntemle ele alınmıştır.

31 numaralı tez 2022 yılında yayımlanan İTÜ LEE Mimarlık ABD'nde Sıdıka Aslıhan Şenel danışmanlığında yürütülen İren Korkmaz'ın "Sudan Yazılan Yer: Mimarlıkta Bir Kuramsal Yazım Çalışması" başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tez bağlamında kuram tartışmaları yapılmıştır. Suyun mekân ve yer algısında dönüştürdüklerini yazı aracılığıyla aktarmış ve anlamlandırabilmiş suyun dinamikliği ve maddeselliği içinde mevcut yer kavrayışların kırılmasını ve öteki yer imkanlarını hayal edebilme aracı oluşunu gözlemlemeye çalışmıştır (Korkmaz, 2022).

Yer kavramını daha çok birinci tekil kişi üzerinden kurgulamış ve deneysel açıdan ele almıştır. Konu olarak yer kavramını felsefi açıdan ele alırken, yöntem olarak ise nite (Kuramsal/mantıksal) açıdan ele alınmıştır.

32 numaralı tez 2022 yılında yayımlanan GÜ FBE Mimarlık ABD'nde Arzu Özen Yavuz danışmanlığında yürütülen Ayşenur Bayraktar'ın "Mimari Tasarımda Yer'e Özgü Kavramın 2000 Yılı Sonrası İnşa Edilmiş Yahşibey Konutları Üzerinden İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tez kapsamında yer kavramı, mimari tasarımları şekillendiren ve tasarımın temelini oluşturan bir veri olarak öne sürülmüştür. Bu tez de yer'e özgü kavramını incelemek, konut tasarımlarında yer'e özgü yaklaşımlar vasıtasıyla yer'e özgü verileri belirlemek ve özgün dokusunu korumuş yerde bulunan yeni konutları bu veriler üzerinden analiz etmiştir (Bayraktar, 2022).

Bu tez bağlamında yer kavramını iklim, çevresel imge, toplum ve aile ilişkisi gibi kavramlar ile ele alarak konu olarak fiziksel ve kültürel boyutuyla ele alınırken, yöntem olarak nitel (sosyolojik, kuramsal) yöntemle ele alınmıştır.

33 numaralı tez 2023 yılında yayımlanan ODTÜ FBE Mimarlık ABD’nde Hacer Ela Alanyalı Aral danışmanlığında yürütülen İbrahim Alpdemir’in “Kent Merkezindeki Kentsel Dönüşüm Alanlarının Yer Olabilme Potansiyelinin Değerlendirilmesi: Ankara İskitler Küçük Sanayi Bölgesi” başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tez kapsamında bir kent merkezinin mekânsal ve algısal niteliği, onun canlılığını sürdürmesinde ve kendine ait bir imaj oluşturmasında önemli rol oynayacağı öne sürülmüştür. Bu nitelik yer kavramı ile tanımlanmıştır. Bir kentsel bağlamda bir yer duygusu yaratma süreci, en başta, kentsel bağlamda, sosyal ve ekonomik karmaşıklıkları oluşabilmesini sağlayacak biçimsel özelliklerinin başarısıyla bağlantılı olduğu savunulmuştur (Alpdemir, 2023).

Bu tez bağlamında yer kavramını konu olarak fiziksel ve kültürel açıdan ele alırken, yöntem olarak nitel (sosyolojik, kuramsal) ve nicel (örnek-vaka çalışması) yöntemle ele alınmıştır.

34 numaralı tez 2023 yılında yayımlanan ÇÜ FBE Mimarlık ABD’nde Fatma Gül Öztürk Büke danışmanlığında yürütülen Gamze Akbaş’ın “Vernaküler Mimarinin Yer ve Tektonik Kavramları Üzerinden Okuması: Doğu Karadeniz Bölgesi Yapılı Kırsal Çevresi Örneği” başlıklı doktora tezidir. Bu tez yapılı kırsal çevrede vernaküler mimariyi "yer" ve tektonik kavramları üzerinden birlikte ele alan yeni bir "okuma" denemesi ile bunun kavramsal çerçevesini önermiştir. Kuramsal çerçeveyi; kırsalda yerel topluluğun yaşadığı ortama uyumunun tezahürü olan vernaküler mimari ile "yer" ve tektonik kavramları üzerine yapılan çalışmaların değerlendirilmesi oluşturmuştur (Akbaş, 2023). "Yer" ile uyumlu "vernaküler mimariyi" üretebilmenin ve çevresel sorunlara karşı direnebilmenin mümkün olduğuna dikkat çekilmek istenmiştir.

Bu tez bağlamında yer kavramı yerel, yere özgü malzemeler, fiziksel çevreye uygun yere uygun çözümler ile konu olarak fiziksel açıdan ele alırken, yöntem olarak nitel (kuramsal/mantıksal) olarak ele alınmıştır.

35 numaralı tez 2023 yılında yayımlanan DEÜ FBE Mimarlık ABD’nde İlknur Türkseven Doğrusoy danışmanlığında yürütülen Esin Karpuz’un “Kamusal Açık Mekanların Yerleştirme Teorisi Üzerinden Değerlendirilmesi, Bostanlı Gün Batımı Terası ve Demokrasi Şehitleri Meydanı Örnekleri” başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tez bağlamında kentin önemli odak noktalarından olan kamusal açık mekânlar; kent

içinde bireylerin buluşmasına, birbirleri ve kent ile ilişki kurmasına olanak tanımakta, topluma ve kente özgü bir kentsel yaşam ortaya çıkması için zemin oluşturduğu öne sürülmüştür (Karpuz, 2023). Son yıllarda küreselleşme ile birlikte kamusal açık mekânların bağlamdan kopuk olması, zihinsel ve duyuşsal açılardan insan ile mekân arasındaki ilişkinin zayıflaması mekânlarda tek tipleşmeye sebep olduğu vurgulanmıştır.

Bu tez yer kavramını özne merkezli bir deneysel bağlamda irdelenmiştir. Yer kavramını konu olarak felsefi boyutuyla ele alırken, yöntem olarak nitel (kuramsal) ve nicel (örnek-vaka çalışması) yöntemiyle ele almıştır.

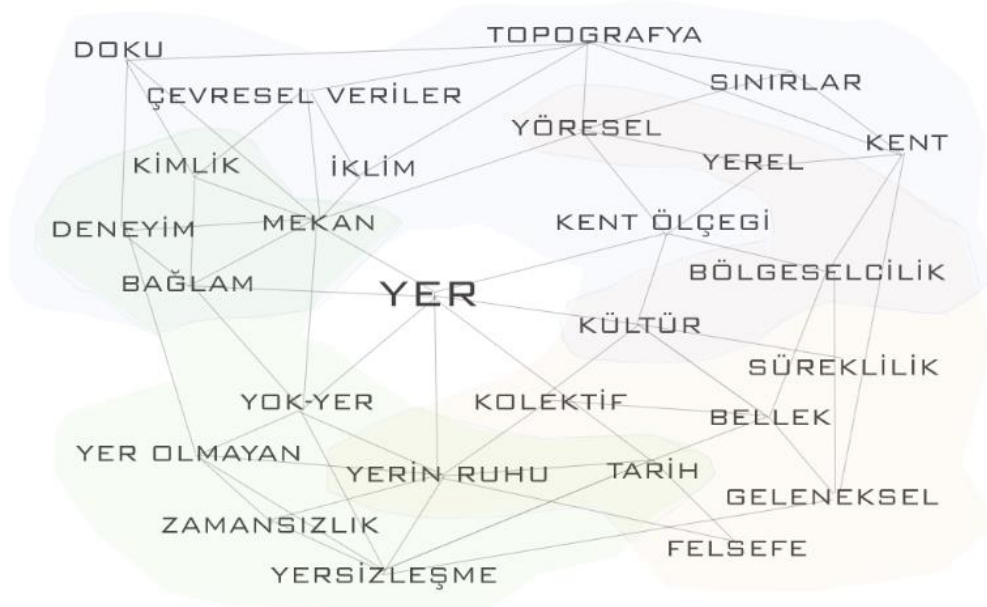
36 numaralı tez 2023 yılında yayımlanan KTÜ FBE Mimarlık ABD'nde Asu Beşgen danışmanlığında yürütülen Uğur Turhan'ın "Yerin Olanaklılıkları: Olanaklılık kavramının Yer Bağlamında Mimariye Uygulanabilirliği" başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu çalışma kapsamında yer kavramı, atmosfer ve olanaklılık kuramı incelenmiş ve kuramın yerin anında algılanan anlamı olarak değerlendirilen atmosferlerin algısını araştırmakta nasıl kullanılabilceğine dair kavramsal bir çerçeve oluşturmak amaçlanmıştır (Turhan, 2023).

Bu tez bağlamında yer kavramını konu olarak felsefi boyutuyla ele alırken, yöntem olarak nitel (kuramsal/mantıksal) olarak ele almıştır.

Sonuç olarak lisansüstü tezler kronolojik olarak incelendiğinde yer kavramına ilişkin birçok öngörü sunulmuştur. 1990lı yıllarda yer kavramının yeni tanınıyor olmasından ötürü tezlerde daha çok fiziksel ve kuramsal boyutuna değinilmiştir. Hatta tezlerde yer kavramı ele alınırken yok-yer kavramının sorgulanması, irdelenmesi ve sayısının artması göze çarpmıştır. Yer kavramına ilişkin çalışmaların 2000 yılı sonrası arttığı gözlenmiştir. Bu yıllarda ise daha çok bir örneklem üzerinden yer, mekan ve yok-yer kavramlarının ayrımı üzerine yazılmıştır. Bu bağlamda yer kavramının konu olarak fiziksel boyutuna ek olarak kültürel ve felsefi yönleriyle çok boyutlu olarak ele alındığı görülmektedir. Yöntem olarak tezlerin daha çok nitel (sosyolojik, tarihsel, fenomenolojik) yöntemle ele alındığı görülmüştür. Bu bağlamda 2000'li yıllarda tez sayılarının neden artış gösterdiği başka bir çalışma konusudur.

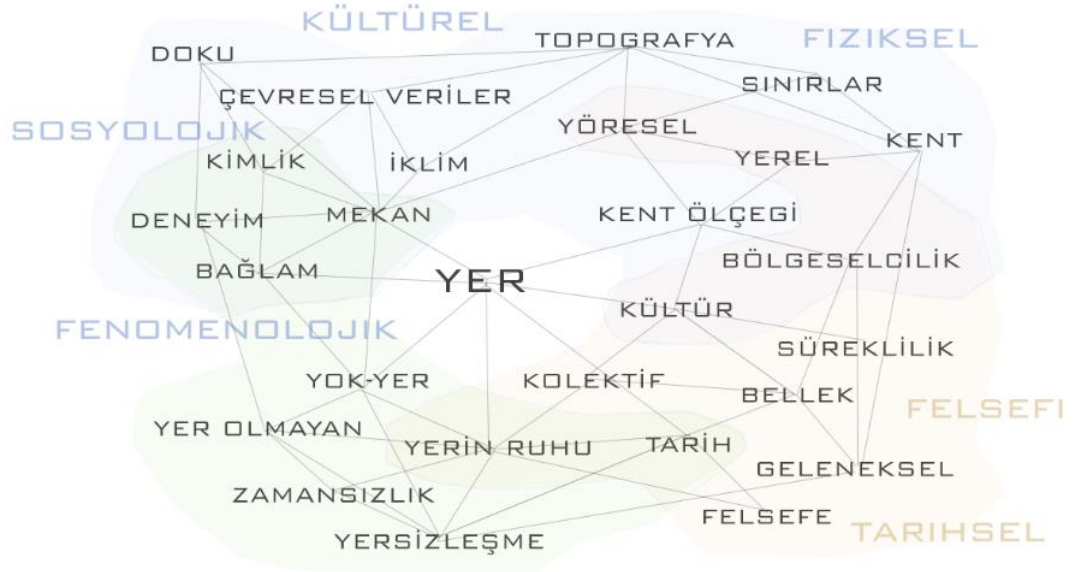
Tezlerde yer kavramı; iklim, deneyim, aidiyet, gelenek, tarih, bağlam yerel, toplumsal, kolektif, mekan, kültürel bağlılık, çevresel imgeler, sınırlar, yersizlik gibi

kavramlar üzerinden öne çıkmıştır. Bu kavramların yere dair okumalarda da (ilk bölüm) öne çıkan kelimeler olduğu gözlenmiştir.

Şekil 3. 7 Tez Kelime Haritası

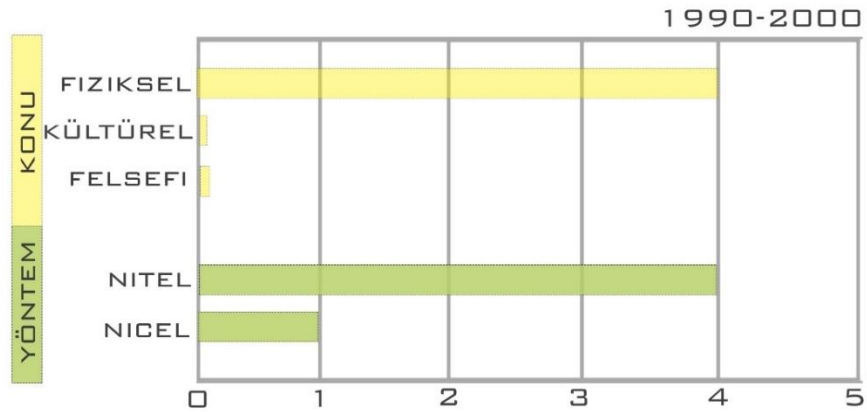
Tezlerin yer kavramı ile bağlantılı konu eksenini oluşturan kelimelerden oluşan bu kavram haritası, tezleri incelerken konu ve yöntem bulmada bir araç olarak kullanılmıştır. Şekil 2.3'teki yöntem ve konu şemasının alt başlıklarının altında bu tezlerin konu eksenlerini oluşturduğu saptanmıştır. Bu bağlamda şematik olarak iç içe bir durum söz konudur (Şekil 3.8).

Şekil 3. 8 Tez Kelime Haritası 2

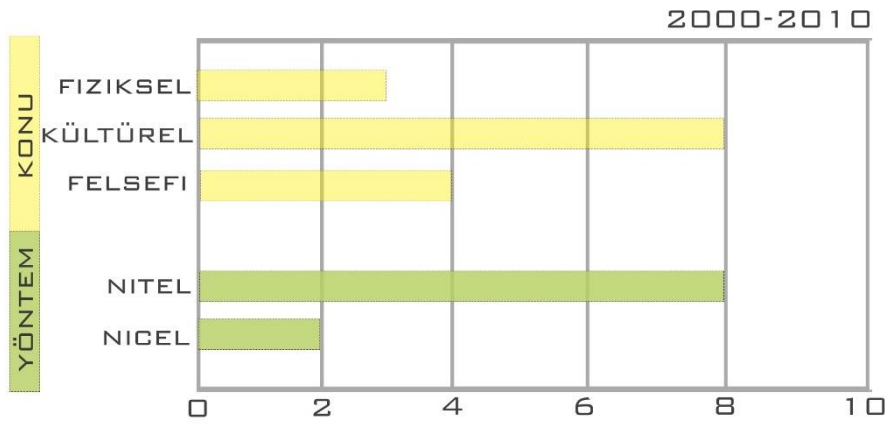
3.4 Bölüm Sonucu

Yıllara göre bakıldığında Türkiye’de 1990 ve sonrası yer kavramına ilişkin lisansüstü tezlerin yazıldığı görülmüştür. 1990 ve 2000 arası toplamda 4 tane lisansüstü tez mevcuttur. Bu tezlerin tamamı yer kavramını fiziksel girdilerle sunarken ek olarak kuramsal özelliklerine de değinildiği gözlenmektedir (Url-2). Bu bağlamda 1990-2000 yılları arası daha çok yer kavramının daha çok fiziksel açıdan ele alındığı gözlenmiştir. Kültürel (sosyolojik, tarihsel, fenomenolojik, deneysel) ve felsefi (kuramsal/mantıksal) boyutlarının bu yıllar kapsamında yer kavramına ilişkin tartışma konusu olmadığını söylemek mümkündür.

Şekil 3. 9 1990-2000 Yılları Arası Yer Kavramının Konu ve Yöntem Dağılımı

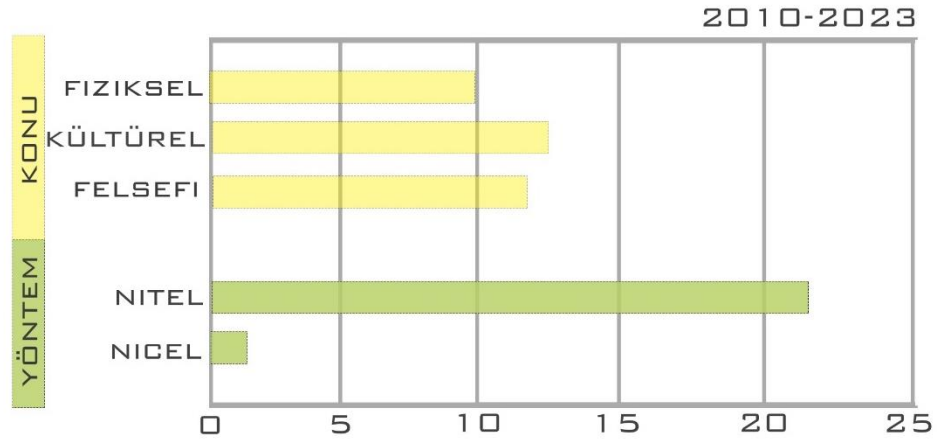
Yök Tez veri tabanı tarandığında 1990 ve 2000’li yılların ardından 2000-2010 yılları arası lisansüstü çalışmalarına yer kavramı bağlamında bakıldığında 10 tane tez daha literatüre eklenmiştir. Kuramsal boyutunun fazlalığı göze çarpmaktadır. Kuramsal boyutuna ek olarak toplumsal, sosyal, fenomenolojik, deneysel, kültürel ve felsefi boyutlarına da değilmeye başlanmıştır. Fiziksel boyutunun 1990-2000 yılları arasına oranda azaldığı gözlenmiştir (Url-2). Toplumsal ve sosyal boyutuna daha çok insan ilişkileri, etkileşimi, deneyimleri, yerle kurdukları bağ, aidiyet, yeri kişiselleştirmeleri bağlamında ele alınmıştır. Tarihsel olarak ise tarihsel süreç bağlamında bellek, hafıza ve tarihin izleri ön planda tutulmuştur. Kültürel olarak bağlam, gelenek, coğrafya, yerellik, kullanıcı izleri kapsamında değinilmiştir. Fenomenolojik olarak insan odaklı, insan etkileşimleri, ilişkileri, yeri kullanma ve yorumlama kapsamında incelenmiştir. Deneysel olarak uygulamalı, deneysel bir ortam bağlamında gölge, model gibi girdilerle ele alınmıştır. Felsefi olarak tarihsel süreç içerisinde felsefi bakış açıları incelenmiştir. Bu bağlamda 2000 yıllardan sonra fizikle ek olarak yer kavramının lisansüstü tezlerde çok boyutlu ele alındığı gözlenmiştir.

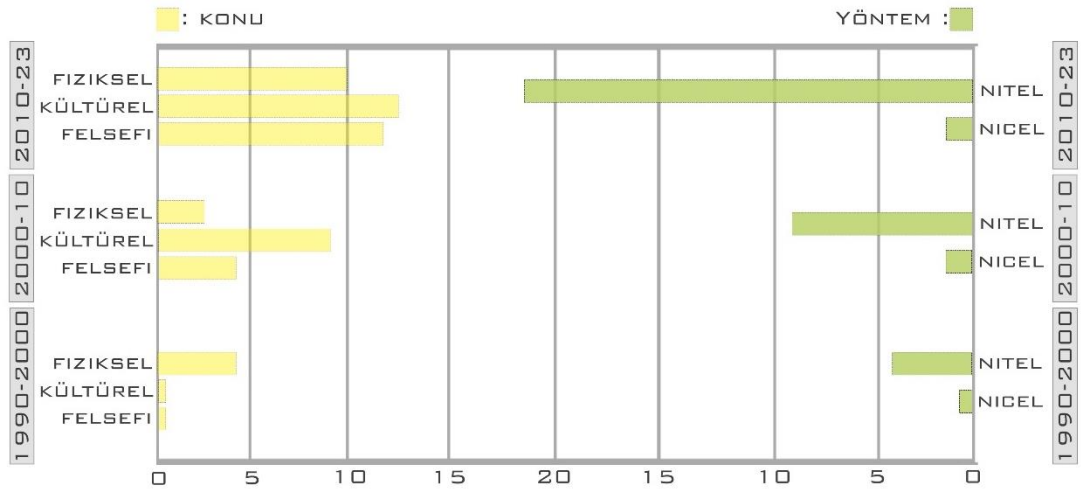
Şekil 3. 10 2000-2010 Yılları Arası Yer Kavramının İçerik Dağılımı

Yök Tez veri tabanı tarandığında 2010-2023 yılları arasında ise yer kavramından 2000-2010 yılları arasında olduğu gibi çok boyutlu olarak ele alındığı gözlenmiştir. Bu kapsamda 22 tane lisansüstü çalışma mevcuttur. Çalışmaların içeriğine yer kavramı bağlamında bakıldığında kuramsal boyutunun tezlerde sayıca arttığı buna ek olarak kültürel (sosyolojik) boyutunun da giderek yer kavramına girdiler sunduğu açıkça tezlerde görülmektedir. Bu bağlamda kültürel boyutuna ek olarak fiziksel

boyutunda yadsınmadığı, kültürel (sosyolojik, tarihsel, fenomenolojik, deneysel) ve felsefi (kuramsal/mantıksal) boyutunun da ön planda olduğu gözlenmiştir.

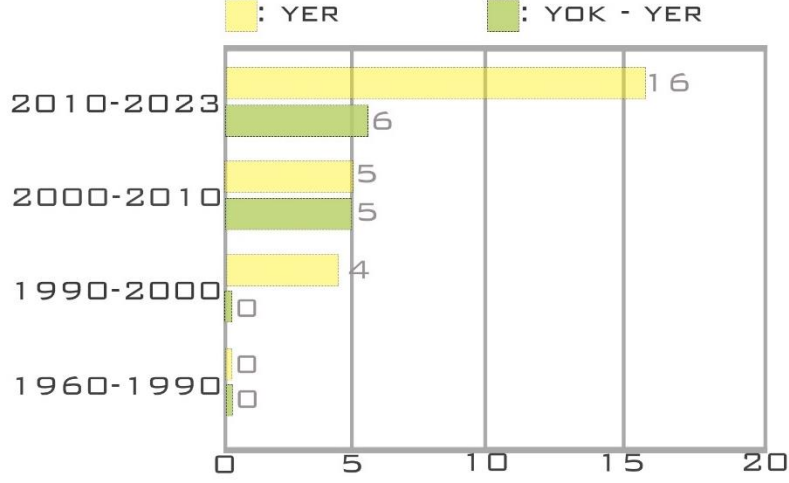

Şekil 3. 11 2010-2023 Yılları Arası Yer Kavramının İçerik Dağılımı

Şekil 3. 12 Yıllara Göre Toplu Konu-Yöntem Grafiği

Yök Tez veri tabanı tarandığında 1990 sonrası günümüze kadar yer kavramı bağlamında yapılan çalışmalara bakıldığında yer ve mimarlık ilişkisine ek olarak yok yer kavramı üzerinde de tezlerin 2000 sonrasında artışı göze çarpmıştır (Url-2). 36 lisansüstü tezinin yok-yer ve yer-mimarlık ilişkisi bağlamında iki ayrı kategoride değerlendirmek mümkün hale gelmiştir. Bu kapsamda yer-mimarlık ilişkisini ele alan tezlerin çoğunlukta olması göze çarpmaktadır (Url-2).

Şekil 3. 13 Türkiye'deki Lisansüstü Tezlerin Yer ve Yok-Yer kapsamında Dağılımı

Yök Tez veri tabanı tarandığında 1990-2000 arası tezlerde yer-mimarlık ilişkisinin ön planda olduğu gözlenmiştir. Toplam 4 adet lisansüstü çalışması vardır ve tamamı yer-mimarlık ekseninde şekillenmiştir (Url-2).

Yök Tez veri tabanı tarandığında 2000-2010 yılları arasında yapılan lisansüstü çalışmalara bakıldığında yok-yer kavramının yer-mimarlık ekseninde eş değerde yazıldığı gözlenmiştir. Bu yıllar arasında toplamda 10 adet tez yazılmıştır. Yarı yarıya bir dağılım söz konusu olmuştur. 1990 sonrası çıkan yok-yer kavramı 2000'li yıllarda baş göstermeye başlamıştır denilebilir (Url-2). Yok-yer kavramını bu lisansüstü çalışmalarda daha çok yersizleşme, yer olmayan, yerin yeniden üretimi, yok-yerler, bağlamsızlık gibi kavramlar dahilinde ele alınmıştır.

Yök Tez veri tabanı tarandığında 2010-2023 tarihleri arasında yer kavramı bağlamında toplamda 22 adet tez yazılmıştır. Bu bağlamda yer-mimarlık ilişkisi üzerine tezlerin çoğunlukta olduğu gözlenmiştir. Bu kapsamda yer mimarlık ilişkisi kurulurken daha çok örneklem üzerinden yer incelemesi yapıldığı çalışmalarda görülmüştür. Yok-yer kavramının ise yine yadsınamayacak oranda lisansüstü tezlerde yer aldığı gözlenmiştir (Url-2).

Tüm bu veriler dahilinde hipotezinin sınanması sonucu tezin hipotezi doğrulanmıştır. Çalışmanın hipotezi, yer kavramının tarih boyunca sadece fiziksel boyutuyla değil, aynı zamanda çok boyutlu kültürel ve felsefi açıdan da artan oranda çalışmalar yapıldığı ve araştırma nesnesi olarak değerlendirildiği yönündeydi. Bu hipotez, tez kapsamında doğrulanmıştır. Yukarıda belirtilen sayısal veriler ışığında, mimarlık

araştırmalarında başlığı yer kavramı ile ilgili ve başlığında yer kelimesi geçen lisansüstü tezler, tarihsel süreç içerisinde detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu tezler, yer kavramını yalnızca fiziksel boyutuyla değil, çok boyutlu bir perspektiften ele alarak zenginleştirilmiş bir bakış açısı sunmaktadır.

4. SONUÇ

Bu tezde yapılan araştırmalar, yer kavramının mimarlık alanındaki çok boyutlu doğasını ve tarihsel süreç içindeki evrimini kapsamlı bir şekilde ortaya koymuştur. Yer, yalnızca fiziksel bir varlık olmanın ötesinde, kültürel ve felsefi boyutlarıyla incelenmiştir. Bu bağlamda, nitel yöntemlerin nicel yöntemlere oranla daha fazla tercih edildiği görölmüştür. Nitel yaklaşım, yerin karmaşık doğasını anlamada zengin veriler sunarak, öğrencilerin ve araştırmacıların bu konudaki bilgi birikimini genişletmiştir.

Tezde, yer kavramının mimarlık kültüründe Antik Dönem'den günümüze kadar nasıl ele alındığı incelenmiştir. Antik Dönem'de Vitruvius'un eserinde yer kavramına dair fiziksel girdilere ulaşılmış, ancak bu verilerin eğitimde yeterince yer bulamadığı sonucuna varılmıştır. Özellikle Lonca Düzeni ve sonraki dönemlerde yer kavramı üzerine doğrudan bir veri tespit edilememiştir. Bu durum, tarihsel bağlamda yerin mimarlık eğitimi içindeki sınırlı yansımalarının araştırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Fransız Kraliyet Akademisi ve École des Beaux-Arts eğitiminde de benzer bir durum söz konusu olmuş; dolaylı bağlantılar kurulabilmiş, ancak yer kavramına dair doğrudan bir veri bulunamamıştır.

Bauhaus eğitimine bakıldığında ise müfredat kapsamındaki morfolojik ve işlevsel dersler mevcuttur. Yer kavramına dair veri bulunamamıştır.

Mimarlık araştırmalarında 1960'larda Norberg-Schulz'un ortaya attığı "yerin ruhu" kavramı (Schulz, 1979) ile yer kavramını doğrudan inceleme konusu olarak lisansüstü mimarlık derslerine taşımıştır.

Türkiye'de mimarlık eğitiminde yer kavramı, dünyadaki mimarlık çalışmalarına paralel olarak Schulz'un etkisiyle ancak 1980'lerden sonra akademik çalışmalara girmeye başlamıştır. Yer kavramının çok boyutlu bir biçimde ele alındığı ve günümüz mimarlık okullarında önemli bir yer edindiği gözlemlenmiştir.

Günümüzde lisansüstü düzeyde yer kavramına ilişkin dersler verilmeye başlanmış ve tezlerde konu olmuştur. Yök Tez veri tabanında yapılan tarama sonucunda, 1990 yılından itibaren tezlerin sayısında belirgin bir artış gözlemlenmiştir. Yer kavramı

üzerine yazılan ilk tez yök tez verilerine göre 1992 yılındadır. Bu artış Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK)'nun 1981 yılında tez zorunluluğu getirmesi, üniversite sayılarındaki artış ve buna bağlı akademisyen sayısındaki artış ile orantılı şekilde artmıştır (Url-1), (Url-2). 2000 yılına kadar 4 tez yazılmışken, 2000-2010 yılları arasında bu sayı 10'a çıkmış, 2010-2023 yılları arasında ise 22 tez yazılması, yer kavramının araştırma alanında giderek daha fazla önem kazandığını göstermektedir.

Bu çalışmalarda 2000'li yıllara kadar yazılan 4 tane tezin yer kavramını fiziksel boyutta ele alırken, 2000 sonrası fiziksel boyutuna ek olarak kültürel, sosyolojik, kuramsal, felsefi, tarihsel açıdan da ele alındığı saptanmıştır. Bu değişim, yerin mimarlık araştırmalarında nasıl bir rol oynadığını anlamada daha geniş bir perspektif sunmaktadır.

Bu bulgular, yer kavramının mimarlık eğitiminde ve araştırmalarında giderek arttığını ve bunun, öğrencilerin ve araştırmacıların bu kavrama daha derinlemesine odaklanmalarına olanak tanıdığını göstermektedir. Ayrıca, yerin mimarlık pratiği üzerindeki etkilerinin anlaşılması, gelecekteki mimarlık projelerinde sürdürülebilirlik ve toplumsal duyarlılık gibi kavramlarla birleşerek daha derinlikli ve kapsamlı araştırmalar yapılmasına olanak tanıyacaktır.

Gelecekte, yer kavramının daha geniş bir çerçevede ele alınması, disiplinlerarası çalışmaların teşvik edilmesi ve mimarlık eğitiminin sosyal, kültürel ve çevresel bağlamlarla ilişkisini daha derinlemesine inceleyen araştırmalar yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır. Böylece, mimarlık eğitiminin kalitesi ve geçerliliği artırılabilecek, yer kavramının insan yaşamı üzerindeki etkileri daha iyi anlaşılacaktır. Bu tür çalışmalar, hem akademik dünyada hem de pratikte, yerin mimarlık üzerindeki etkisinin daha iyi kavranmasına katkı sağlayarak, mimarlık alanındaki tartışmalara yeni bir boyut kazandıracaktır.

Yer kavramı, mimarlık araştırmalarının ilk dönemlerinde, araştırma nesnesi olarak öncelikle fiziksel boyutuyla ön planda yer almıştır. Ancak zamanla bu kavram, giderek çeşitlenen ve artan bir şekilde çok boyutlu bir perspektiften ele alınmaya başlanmıştır. Bu çok boyutluluk, mimarlık eğitimi ve araştırmalarında yer kavramının zenginliğini artırmakta, farklı disiplinler arası bağlantılar kurulmasına olanak tanımaktadır.

Çalışmanın hipotezi, yer kavramının tarih boyunca sadece fiziksel boyutuyla değil, aynı zamanda çok boyutlu kültürel ve felsefi açıdan da artan oranda çalışmalar yapıldığı ve araştırma nesnesi olarak değerlendirildiği yönündeydi. Bu hipotez, tez kapsamında doğrulanmıştır.

Ek olarak, yer kavramının yanı sıra yok-yer kavramının da tezlerde önemli bir yer tuttuğu dikkat çekmektedir. Bu iki kavram arasındaki ilişki, mimarlık alanındaki tartışmaların derinleşmesine ve yeni araştırma sorularının ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır.

Ayrıca, 2000’li yıllarda yer kavramına ilişkin tez sayısındaki artış, yeni bir araştırma konusu yaratmaktadır. Bu artışın ardında yatan sebepler arasında, günümüz toplumsal dinamiklerinin, çevresel kaygıların ve kültürel değişimlerin etkisi bulunmaktadır. Mimarlık pratiği, bu değişimlere yanıt vermek üzere evrim geçirmekte ve araştırmacılar, bu yeni bağlamda yer kavramını daha kapsamlı bir şekilde incelemeye yönelmektedir. Sonuç olarak, yer kavramı, yalnızca bir araştırma nesnesi olmanın ötesinde, mimarlık ve şehircilik alanlarında kritik bir öneme sahip olmaya devam edecektir.

Yer kavramının çok boyutlu bir çerçevede ele alınması, farklı bakış açıları ve metodolojilerin bir araya gelmesiyle mümkün olacaktır. Bu süreç, yerin sadece bir mekân değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin, kültürel dinamiklerin ve çevresel faktörlerin şekillendirdiği bir kavram olduğunu daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır. Böylece, yer kavramı, mimarlık pratiğinde ve akademik çalışmalarda, sadece fiziksel bir nesne olmanın ötesinde, sosyal ve kültürel bağlamlarda da derin bir anlam kazanacaktır. Bu nedenle, yerin çok boyutlu ele alışı, hem akademik hem de pratik alanlarda önemli bir araştırma konusu olmaya devam edecektir.

KAYNAKLAR

Ak, A. (2022). *Yurt Kavramının Yörük Kültüründe Yere Dönüşmesi: Serik Yörükleri Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi, Antalya. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Akbaş, G. (2023). *Vernaküler Mimarinin Yer ve Tektonik Kavramları Üzerinden Okuması: Doğu Karadeniz Bölgesi Yapılı Kırsal Çevresi Örneği*. Doktora Tezi. Çankaya Üniversitesi, Ankara. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Akcan, E. (1992). *Utopia Topia Atopia Modernsonrası Durumda Yer-Mimarlık İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Akcan, E. (1994). İletişim ve Tüketim Toplumunda Mekânsal Farklılığa Ait Çelişkiler. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 64-65, 39-52.

Akyol, N. (2016). *Yerin Boyutları ve Yer Kurma Pratiklerinin Kapalıçarşı ve Kuyumcukent Üzerinden Mekânsal Olarak Okunması*. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Alpdemir, İ. (2023). *Kent Merkezindeki Kentsel Dönüşüm Alanlarının Yer Olabilme Potansiyelinin Değerlendirilmesi: Ankara İskitler Küçük Sanayi Bölgesi*. Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Altuğ, E. (2009). *Mimarlıkta Yer-Zemin-Yapı İlişkilerinin Eğitim Amaçlı Görselleştirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Ando, T. (1991), "Toward New Horizons In Architecture". Museum Of Modern Art,P.75-76, New York.

Arı, Y. (2018). *20. Yüzyılda Amerikan Coğrafyasının Gelişimi 'Mekan ve Yer'*. Çizgi Kitapevi, Ankara.

Aydın, S. (1999). *Yaşanan Mekân Olarak "Yer"*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Aydın, Y. N. (2017). *Yerleşmek ve Yerşizleşmek: Şişli'de Azınlıklar*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Ayhan, S. (2019). *Yer-Yapım: Yerin Belleğinin Temsil Pratikleri Aracılığı İle Yeniden Üretimi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Bakır, İ. (2019). *Alvaro Siza Mimarlığının Yer İle Kurduğu İlişki Bağlamında İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Balamir, A. (1985). Mimarlık Söyleminin Değişimi ve Eğitim Programları. *Mimarlık Dergisi*, 85, 9-15.

Batuman, B. (2012). *Mimarlığın Abc'si*. İstanbul: Say Yayınları.

Bayraktar, A. (2022). *Mimari Tasarımda Yer'e Özgü Kavramın 2000 Yılı Sonrası İnşa Edilmiş Yahşibey Konutları Üzerinden İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Bucko, A. (2014). *Tarihsel Süreç Bağlamında Yer-Yerleşim İlişkisi Sürekliliğinin Prizren Örneğinde İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Can, İ. (2018). *Mimarlıkta 'Yer' Kavramı Üzerine Fenomenolojik Bir Değerlendirme: Odtü Mimarlık Fakültesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Carlian, J. P. (1979). "The Ecole Des Beaux-Arts: Modes And Manners", *Journal Of Architectural Education* 2, S:7-17.

Casey, E. S. (1997). *The Fate Of Place: A Philosophical History*. University Of California Press.

Cengizkan, M. (2004). Mimarlık ve Yer(El): Kavramlar ve Çelişkiler. *Ege Mimarlık Dergisi*, 48, Yem Kitapevi, İzmir.

Cengizkan, M., & Albayrak, G. (2017). *Yere Ait: Ersen Gürsel Mimarlığı*. Tmmob Mimarlar Odası.

Cuff, D. (1991). *Architecture: The Story Of Practice*. Cambridge: Mit Press.

Çiğın, A. (2009). *Camın Mekân Kurgusunda Yersizlik/Zamansızlık Kavramı, Havaalanı Örnekleme*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Demiröz, M. (2021). *Kullanıcı Tarafından Üretilen Veriyi Kullanarak Yok-Yerleri Haritalamak: Ankara Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Deviren, A. S. (2001). *Mimari'de Yer: Yapının Araziyle İlişisini Kavramsallaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Durmuş, S. (25-27 Kasım 2010). Mimarlık Eğitiminin Dünü Bugünü Yarını Ulusal Sempozyum. Kültürel Kimlik ve Mimarın Rolü Üzerine Bir Değerlendirme. S.Ü. Süleyman Demirel Kültür Merkezi, Konya.

Erbil, Y. (2009). Geçmişten Günümüze Mimar Profilinde Meydana Gelen Değişim-Dönüşüm ve Mimarlık Eğitime Yansımaları. *E Journal Of New World Sciences Academy Engineering Sciences*, 4, 58-67.

Eren, İ. (2006). *Mimarlıkta Tasarım-Yer İlişkisi Bağlamında Yere Özgü Mimari Dilin Dönüşüm Sürecinde Yeniden Üretimi*. Doktora Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Frampton, K. (1983). Towards A Critical Regionalism: Six Points For An Architecture Of Resistance. In H. Foster (Ed.), *The Anti-Aesthetic: Essays On Postmodern Culture* (Pp. 16-30). The Bay Press.

Frampton, K. (1992). *Modern Architecture: A Critical History*. Thames And Hudson.

Giddens, A. (1990). *"The Consequences Of Modernity"*. Polity Press, Cambridge. (Türkçe Çevirisi: Kuşdil, E. 1994. "Modernliğin Sonuçları", Ayrıntı Yayınları.)

Giedion, S. (1941). *Space, Time And Architecture: The Growth Of A New Tradition* (5th Ed.). Harvard College.

Gregotti, V. (1985). Territory And Architecture. *Architectural Design Profile*, 59, 2-7.

Gülle, A. (2017). *Bekleyiş Halindeki Yer: Mimari Programın Tamamlayamadığı Bağımsız Gündelik Yaşantı Aralıkları*. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Hasol, D. (2002). “*Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*”, Yem Yayınları, Ss.79-80.

Hatipoğlu, E. (2014). *Yer İçin Konut Tasarlama: Doğu Karadeniz Bölgesi Kırsal Alanı*. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Heidegger, M. (2001). *Zaman ve Varlık Üzerine* (D. Kanıt, Çev.). A Yayınevi.

Howett, C. D. (1993). “*If The Doors Of Perception Were Cleansed’: Toward An Experiential Aesthetics For The Designed Landscape*”. In David Seamon (Ed.). *Dwelling, Seeing And Designing: Toward A Phenomenological Ecology*. Albany: State University Of New York Press.

İl, A. (2005). *Kapitalist Sistemde Mekan Ve Yer-Olmayan Kavramı*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Karakaya, H. U. (2014). *Çağdaş Mimarlıkta Yerin Temsili*. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Karpuz, E. (2023). *Kamusal Açık Mekanların Yerleştirme Teorisi Üzerinden Değerlendirilmesi, Bostanlı Gün Batımı Terası ve Demokrasi Şehitleri Meydanı Örnekleri*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Kaymakçalan, G. (2019). *Yer Kavramı Üzerinden Bir Okuma: Metrolar*. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Koca, S. (2005). *Çağdaş Mimarlıkta Yersizlik*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Koçyiğit, R. G. (2007). *Mimarlıkta Yersizleşme ve Yerin-Yeniden-Üretimi*. Doktora Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Koçyiğit, R. G. (2018). Mark Augé’de Yok-Yer (Non-Lieu) Kavramı Üzerine Bir Epistemik Çözümleme. *Megaron Dergisi*, 13(4), 536-544.

Korkmaz, İ. (2022). *Sudan Yazılan Yer: Mimarlıkta Bir Kuramsal Yazım Çalışması*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Latour, B. (2005). *Reassembling The Social: An Introduction To Actor-Network Theory*. Oxford University Press.

Lefebvre, H. (1991). *The Production Of Space*. Blackwell.

Levi, E., Coşgun, N., Erkarıslan, Ö., (2015). Türkiye’de Mimarlık Eğitimine Niceliksel Bir Bakış. *Mimarlık Dergisi*, Sayı 385.

Lynch, K. (1960), *The Image Of The City*, The Mıt Press, Cambridge, Massachusetts And London.

Mah, A. Y. (2018). *The Spatial Politics Of The Bicycle-Lane: The Reconfiguration Of Urban Space Through Cycling Practices In Istanbul*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Marcuse, P. (1998). The End Of Urbanism: Postmodern Cities And The Loss Of Place. In E. G. D. (Ed.), *Metropolis: Center And Symbol Of Our Times* (Pp. 18-32).

Merke, H. M. (2010). *Mimarlıkta Yer Kavramı*. Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Minez, B. (2013). *Mimarlık Eğitimi Sürecinde Bireyin Algı Değişiminin Görsel Çevre Değerlendirme Teknikleri İle İncelenmesi*. Doktora Tezi. Trakya Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Edirne. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Moles, A. (1993), *Belirsizin Bilimleri, İnsan Bilimleri İçin Yeni Bir Epistemoloji*, Çev. N. Bilgin, Yky Yayınları, İstanbul

Mumcu, M. (2020). *Kentsel Gelişim Alanlarının Tasarımında Yer Kavramının Değerlendirilmesi: Alanya Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi, Antalya. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Naylor, G. (1985). *“The Bauhaus Reassessed: Sources And Design Theory”*, New York

Ötkünç, A. (2005). *Transit Olarak Kullanılan Mekanlar: Modern Mimaride ‘Yersizleşen’ Mekanların Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Özaydın, G. (2020). *Mekan ve Yer*. Yeni İnsan Yayınları.

Özdemir, A. (2017). *Mimarlıkta Yerin Tükenmesi: Kentin Mekânsal Yüzü*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Özkan, H. (2022). *Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların Yer’le İlişkisinin Okunması*. Yüksek Lisans Tezi. Konya Teknik Üniversitesi, Konya. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Öztürk, Y. (2018). *Yenikent: Kent Tasarımında Yer Ve Yerin Sosyal Dönüşümdeki Rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Paşolar, G. (1999). *Interpretions Of Place İn Architecture*. Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Rorty, R. (1982). *Consequences Of Pragmatism*. Minneapolis: University Of Minnesota Press.

Rossi, A. (2006) *Şehrin Mimarisi*, Çev. N. Gürbilek, Kanat Yayınları, İstanbul.

Sanver, C. A. (2020). *Mimari Tasarımda ‘Yer’ Kavramı Üzerine Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Saygılı, Z. E. (2019). *Mostar'da Yaşanan Savaş Sonrası Yer Duygusunun Ev ve Köprü Mekanları Üzerinden Dönüşümünün İrdelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Schulz, C. N. (1979). *Genius Loci, Towards A Phenomenology Of Architecture*. New York: Rizolli International Publications.

Seçer, E. (2016). *Yer Kavramının Anlamsal Değişimi: Mimarlıkta 'Öz'e Dair Fenomenolojik Bir Sorgulama*. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, Bursa. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Serim, S. (1999), *Yaşanan Mekân Olarak 'Yer'*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Sharr, A. (2007). *Mimarlar İçin Heidegger*. Yem Yayın.

Soja, E. W. (1996). *Thirdspace: Journeys To Los Angeles And Other Real-And-Imagined Places*. Blackwell.

Tafari, M. (1980). "Problems In The Form Of A Conclusion", *Architecture And Utopia: Design And Capitalist Development* Trans. B. L. La Penta, P.170–182, Mit Press.

Tanyeli, U. (2008). Mimarlık ve Yer: Cinsiyet, Mekân Ve Zaman Üzerine Düşünceler. In G. Güven (Ed.), *Yenilikler ve Uygulamalar* (S. 15-25). Mimarlar Odası.

Taş, B. (2019). *Mimarlıkta Yer Kavramı Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Tönnies, F. (1995). *Community And Society* (5th Ed.). Transaction Publishers.

Tuncer Gürkaş, E. (2010). *Yer Üzerine Bir Okuma Denemesi: Samatya'da Yer Kurma Pratikleri*. Doktora Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Turhan, U. (2023). *Yerin Olanaklılıkları: Olanaklılık Kavramının Yer Bağlamında Mimariye Uygulanabilirliği*. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Tutar, H. (2018). Atatürk Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi. “Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri” Dersleri, Ders Notları.

Türkçe Sözlük. (2005). Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Uludağ, Z., Kaya, S. (25-27 Kasım 2010). Mimarlık Eğitiminin Dünü Bugünü Yarını Ulusal Sempozyum. Mimarlık Eğitiminde Küreselleşme ve Yer Kavramı. S.Ü. Süleyman Demirel Kültür Merkezi, Konya.

Usta, G. (2020). Mekân ve Yer Kavramlarının Anlamsal Açından İrdelenmesi. *Dergi Park*. The Turkish Online Journal Of Design, Art And Communication - Tojdac Issn: 2146-5193, January 2020 Volume 10 Issue 1, P. 25-30.

Uzunkaya, A. (2014). *Yer ve Yersizlik Kavramları Üzerine Bir İrdeleme*. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Vitruvius, (1993). *Mimarlık Üzerine On Kitap*, Şevki Vanlı Yayınları, Ankara.

Yamaçlı, R. (1997). *Mimari Tasarım ve Görsel Çevre Etkileşimi Bağlamında Yer Kavramı*. Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Yamaçlı, R. (1999). “Modern Tasarımda Bauhaus Öğretisi”, *Arkitekt Dergisi*, Sayı:467, S.56.

Yıldız, N. (2021). *Mimarinin Yer İlişkisi Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Yılmaz, E. (2004). *Yapılaşmış Çevrenin Yeniden Üretim Sürecinde Yer: İzmir, Kordon Örneği*. Doktora Tezi. İzmir Yüksek Teknoloji Üniversitesi, İzmir. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Wurman, R.S. (1990). “*Olacak Olan Her Zaman Vardı*” [What Will Be Has Always Been] The Words Of Louis I. Kahn, Access And Rizoli, New York, Çev. Atilla Yücel, 2005, Selçuk Batur İçin Mimarlık Yazıları Tmmob Mimarlar Odası, İstanbul.

İNTERNET KAYNAKLARI

Url-1<https://www.yok.gov.tr/DuyuruBelgeleri/Yay%C4%B1n%20ve%20Dok%C3%BCmantasyon%20Dairesi%20Ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1/2018/lisansustu_tez_elektronik_ortamda_yayimlanmasi_yonergesi.pdf>, erişim tarihi 15.10.2024.

Url-2< <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>>, erişim tarihi 18.02.2023.

Url-3<<https://msgsu.edu.tr/akademik/mimarlik-fakultesi/>>, erişim tarihi 12.11.2023.

Url-4<<https://msgsu.edu.tr/wp-content/uploads/2022/02/Bina-Bilgisi-Yukse-Lisans.pdf>>, erişim tarihi 09.11.2023.

Url-5 < <https://www.sis.itu.edu.tr/TR/hakkimizda/tarihce.php>>, erişim tarihi 12.03.2024.

Url-6 < <https://www.sis.itu.edu.tr/TR/ogrenci/lisans/dersplanlari/plan/MIM/202210.html> >, erişim tarihi 12.03.2024.

Url-7<<https://www.metu.edu.tr/tr/tarihce#:~:text=%C4%B0lk%20olarak%201956%20y%C4%B1l%C4%B1nda%20Mimarl%C4%B1k,Edebiyat%20Fak%C3%BCltesi'nin%20kurulu%C5%9Fu%20tamamlanm%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r.>>, erişim tarihi 24.02.2024.

Url-8<<https://www.metu.edu.tr/tr/system/files/programs/mimarlik.pdf>>, erişim tarihi 24.02.2024.

Url-9< <https://www.yildiz.edu.tr/universite/universitemiz/tarihce>>, erişim tarihi 14.08.2024.

Url-10< <https://mim.yildiz.edu.tr/tr/duyurular/2024-2025-guz-yariyili-lisans-ders-programlari-guncellendi-2024-2025-fall-semester>>, erişim tarihi 14.08.2024.

Url-11<<https://www.ktu.edu.tr/mimarlik/tarihce>>, erişim tarihi 16.08.2024.

Url-12< https://www.ktu.edu.tr/dosyalar/mimarlik_JmFIY.pdf>, erişim tarihi 16.08.2024.

Url-13< <https://mimarlik.deu.edu.tr/tr/sehir-ve-bolge-planlamabolumu/tarihce/#:~:text=%C4%B0zmirde%20mimarl%C4%B1k%20e%C4%9Fitimi%20ilk%20kez,ba%C5%9Flamas%C4%B1%201971%20y%C4%B1l%C4%B1na%20kadar%20uzanmaktad%C4%B1r.>>, erişim tarihi 16.08.2024.

Url-14<<https://mimarlik.deu.edu.tr/wpcontent/uploads/2023/09/mimdersprg25.09.2023.pdf>>, erişim tarihi 16.08.2024.

EKLER

EK A

ÖĞRETİM PLANI

1. DÖNEM				
Zorunlu Dersler				
Ders Kodu	Ders adı	T	U	AKTS
BNB500	<i>Seminer</i>	2	0	5
BNB501	<i>Proje 1</i>	3	4	15
Seçmeli Dersler				
Ders Kodu	Ders adı	T	U	AKTS
BNB515	<i>Mimarlıkta Yer Kavramı</i>	2	0	5
BNB517	<i>Mimari Üretimde Katılımcı Yaklaşımlar</i>	2	0	5
BNB519	<i>Mimarlık Araştırmalarında Tarih, İnsan ve Toplum Bilimleri</i>	2	0	5
Zorunlu ders kredi toplamı :				20
Alınması önerilen seçmeli ders kredi toplamı :				10
TOPLAM AKTS :				30